

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ

ЖАЙЫҚ ӘДІСКЕРІ

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№4 (47) 2025

**Батыс Қазақстан облысы Білім басқармасының
Әдістемелік орталығы
Методический центр
Управления образования Западно-Казахстанской области
Ғылыми-әдістемелік журнал
«Жайық әдіскері»
Научно-методический журнал**

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінде 04.12.2013 жылы тіркеліп, №14011-Ж куәлігі берілді. 25.02.2025 жылы №KZ13VPY00113382 куәлігі жаңартылды	Бас редактор	Кубашева Гүлмира Камалқызы – Әдістемелік орталық директоры
	Жауапты хатшылар	Қуатова Альбина Женисовна – Білім беру сапасын басқару және менеджмент бөлімінің қазақ тілі пәнінің әдіскері Ажикенова Ұлпан Мәлікқызы – Білім беру сапасын басқару және менеджмент бөлімінің ағылшын тілі пәнінің әдіскері
Редакциялық алқа		
Қолжазба авторға қайтарылмайды. Жарияланған мақала авторларының көзқарастары редакция пікірін білдірмейді. Таралымы 100 дана Жылына 4 рет шығады. Мақалалар қазақ, орыс тілдерінде басылады. Выходит 4 раз в год, материалы публикуются на казахском, русском языках. Редакцияның мекен-жайы: Орал қаласы, Ж.Молдағалиев көшесі, 23 үй, телефондар: 24-08-03, 24-12-04, 24-12-07, 26-04-77, 26-04-64 E-mail: batys-adis@itc.edu.kz	Боранбаева Бақтылы Сансызбаевна	М.Өтемісов ат. Батыс Қазақстан университетінің "Тарих, экономика және құқық" факультетінің оқытушысы, тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор
	Ергалиева Гүлжан Алғазықызы	Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, М.Өтемісов ат. БҚУ-дың педагогика және психология кафедрасының деканы
	Кажымуратова Жаннат Санкибаевна	М.Өтемісов ат. БҚУ, ЖГФ, биология, география, химия мұғалімдерін дайындау БББ (білім беру бағдарламасы) аға оқытушысы
	Зулкашева Шынар Мулкайевна	Дарынды балаларға арналған С.Сейфуллин атындағы №11 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернатының директоры
	Бисенғалиева Асыл Макымовна	Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің аға оқытушысы, техника ғылымдарының магистрі
	Ізмұханбетова София Салахиденқызы	Педагогика ғылымының кандидаты, «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы «БҚО ПКБАИ» ректоры
	Искалиева Айгүл Бисенбаевна	Орал «Сервис» технологиялық колледжінің директоры
	Еришова Эльмира Айдынгалиевна	Орал қаласы №47 «Бәйтерек» бөбекжайының меңгерушісі
	Бексұлтанова Айымгүл Жұмаханқызы	БҚО әдістемелік орталығы мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту және шағын жинақты мектеп бөлімінің басшысы
	Нарикова Женискул Мырзабековна	БҚО әдістемелік орталығы білім беру менеджменті және сапасын басқару бөлімінің басшысы
	Ерментаева Асел Сатқанқызы	Абай атындағы мектеп гимназиясы директорының оқу-ісі жөніндегі орынбасары, «Үздік педагог-2021», педагог-шебер
	Қуаншалиева Райгүл Тілекқабалқызы	БҚО әдістемелік орталығы техникалық және кәсіптік білім беру бөлімінің басшысы
	Рамазанов Орынбек Жұмабайұлы	БҚО әдістемелік орталығы медиа-сүйемелдеу бөлімінің басшысы

Корректорлар:

1. Кудашева Даурия Төлегенқызы – мектепке дейінгі білім беру мен тәрбие жұмысы бойынша әдіскері
2. Карманова Жанар Сәбитқызы – кәсіптік оқыту бойынша әдіскері
3. Рамазанов Орынбек Жұмабайұлы - медиа сүйемелдеу бөлімінің басшысы

Құрметті автор!

«Жайық әдіскері» республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Қазақстан Республикасы педагогтерінің озық педагогикалық тәжірибесін таратуға және алмасуға бағытталған.

Журнал Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Заңының 5-бабының 36-2) тармақшасына, «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» Заңына, Ақпарат, кітапхана ісі және баспа ісі бойынша мемлекетаралық стандарт жүйесіне сәйкес бекітілген ғылыми қызмет нәтижелерін жариялауға ұсынылатын басылымдардың тізбесіне қосу үшін ғылыми басылымдарға қойылатын талаптар негізінде әзірленген тәжірибелермен бөліседі.

Мақалаға қойылатын талаптар мен жариялану шарттары:

Жариялауға «Білім берудегі менеджмент, сапа және бағалау», «Ғылыми ізденіс», «Тұлғаны әлеуметтендіру және тәрбие», «Пәндерді оқыту әдістемесі: тәжірибе және инновация», «Техникалық және кәсіптік білім берудегі өзекті мәселелер» тақырыптық айдарларында қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі мақалалар қабылданады. Авторлар үшін жариялану тегін. Мақала келесі талаптарға сай болуы керек:

- тақырыптың өзектілігі;
- тақырыптың анықтығы мен дәлдігі;
- мақала мазмұнының журнал басылымының тақырыбына сәйкестігі;
- педагогикалық зерттеудің әдістері мен нәтижелерін сипаттау;
- мақала тек сипаттама түрінде емес, аналитикалық сипатта болуы тиіс;
- нақты практикалық мысалдарды сипаттау және оларды тақырыпты таңдаумен және мәселенің өзектілігімен салыстыру;
 - зерттеу нәтижелеріне негізделген ұсыныстар;
 - әдебиеттер тізімі;
 - аңдатпа және түйінді сөздер (егер мақала орыс тілінде жазылса, онда аңдатпа және түйінді сөздер қазақ тілінде жазылады)

Қабылданатын мақалаға қойылатын талаптары, мақалалардың түрлері, мақаланы бағалау парағы туралы толығырақ ақпаратты әдістемелік орталықтың ресми сайтында bko.edu.kz, «Жайық әдіскері» журналы бөлімінде табуға болады.

** Мақалалар екі деңгейлі шолудан өткізіледі. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды. Талаптарға сәйкес келмитін мақалалар (Қысқа мерзімді жоспар) жариялауға қабылданбайды. Сонымен бірге редакциялық алқа авторларға кері байланыс бермеу құқығын өзіне қалдырады.*

Техникалық рәсімдеуге қойылатын талаптар:

1. Мақала мәтіні Microsoft Word бағдарламасында теріледі.
2. Мақаланың көлемі (кестелерді, әдебиеттер тізімін, суреттер атауын жазуларды, сурттерді қоса алғанда) 10 беттен аспауы тиіс
3. Қағаз өлшемі – А4 (портреттік бағдар, барлық жағынан 2,5 см)
4. Сурет кескіндердің көлемі мақала көлемінің 1/4 бөлігінен аспауы керек.
5. Негізгі мәтіннің қарпі –Times New Roman, өлшемі –14, өрістер: сол жағы - 30мм, оң жағы – 15 мм, жоғарғы жағы – 20 мм, төменгі жағы – 20 мм
6. Жоларалық интервал – 1
7. Қысқартулар тек жалпы қабылданған өлшем атауларын, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдерді және т.б. қолдануға рұқсат етіледі.

Авторлар туралы мәлімет:

- тегі, аты, әкесінің аты (толық);
- ғылыми дәрежесі (бар болса), лауазымы, біліктілік санаты, педагог өтілі, жұмыс орнын көрсету;
- байланыс телефоны және e-mail;
- автордың (-лардың) jpeg форматындағы сапалы 1 фотосуреті (300 dpi).

Мақаланың құрылымы:

Тақырып. Автор(лар)дың ТАӘ құжаттың ортасында орналасуы керек.

Аңдатпа (100 сөзден аспайды).

Түйінді сөздер (4-7 сөз).

Кіріспе: тақырыппен таныстырады, зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдайды, тақырыптың өзектілігін сипаттайды.

Зерттеу әдістемесі: зерттеуде қолданылатын әдістердің сипаттамасы.

Нәтижелер: алынған мәліметтерді ұсыну және оларды талдау.

Талқылау: нәтижелерді түсіндіру, өткен зерттеулермен салыстыру, заңдылықтарды анықтау.

Қорытынды: қорытындылау, зерттеу перспективалары. Зерттеуді қаржыландыру туралы ақпарат (бар болса).

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Барлық материалдарды batys-adis@itc.edu.kz электрондық поштаға жіберуіңізге болады. Журнал жылына 4 рет (әр тоқсан сайын) шығады.

М А З М Ұ Н Ы

БІЛІМ БЕРУДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТ, САПА ЖӘНЕ БАҒАЛАУ

БІЛІМ БЕРУДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТ ПЕН САПАНЫ БАҒАЛАУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕТІКТЕРІ Г.Ж.Дүйсенғалиева.....	6
---	---

ТҮЛҒАНЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕ

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДИАГНОСТИКА АРҚЫЛЫ БУЛЛИНГ БЕЛГІЛЕРІН АНЫҚТАУ Д.И.Жалекенова.....	9
СЕНСОРНАЯ КОРОБКА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ С ООП Д.С.Тайгаренова.....	13
«АДАЛ АЗАМАТ» БІРТҰТАС ТӘРБИЕ БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНА ТЕАТР ҮЙІРМЕСІН ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІЛІГІ Г.С.Сисенова.....	16
ЭМОЦИЯ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУ Н.Г.Байсеуф.....	18
ОТБАСЫ – РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ НЕГІЗІ Г.М.Хайруллина.....	21

ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯ

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІН ҚОЛДАНУ А.Ахметова, Г.Дүйсекова.....	24
ТАРИХ ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘЖІРИБЕЛЕР АРҚЫЛЫ ЖЕТІСТІККЕ ЖЕТУ Г.Ж.Алмурзина.....	26
ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ Н.А.Исалиева.....	30
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ А.К.Таганиязов.....	34
ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІ МЕН ИНФОРМАТИКА ИНТЕГРАЦИЯСЫ АРҚЫЛЫ ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІ МОДЕЛЬДЕРІ М.Ж.Мукашева.....	37
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕНІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ МЕН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ Ұ.З.Габдуллина.....	39
ИННОВАЦИЯ В ОБРАЗОВАНИИ М.А.Тималиева.....	41

КРЕАТИВТІ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ	
Ж.Б.Жакина.....	44
ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР: ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ, ОЙЫН ӘДІСТЕРІ ЖӘНЕ ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР	
М.Ш.Хайрушева.....	47
ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУ	
М.У.Мурзабулатова.....	51
БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕН САБАҚ ЖОСПАРЫНЫҢ КЕЗЕҢДЕРІНДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІСТЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІН ЗЕРТТЕУ МЕН ЖІКТЕУ	
Е.Е.Наурыз.....	54

ҒЫЛЫМИ ІЗДЕНІС

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ФАКУЛЬТАТИВНЫХ ЗАНЯТИЙ В КОЛЛЕДЖЕ	
Л.К.Кубашева.....	59
РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ИСТОРИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ПОСТАНОВКУ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ ВОПРОСОВ	
А.А.Гумарова.....	63
БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДА STEM ЖОБАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ	
А.К.Суйналіева.....	69
ТАРИХ АРҚЫЛЫ ТҰЛҒАНЫ ӨЛЕУМЕТТЕНДІРУ МЕН ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ	
А.О.Аубакова.....	72
«GRAMMAR AS A KEY TO SUCCESS IN PREPARING 9TH GRADE STUDENTS FOR THE FINAL ASSESSMENT IN ENGLISH»	
У.М.Ажикенова, В.В.Рахметова.....	75
ҰЛЫ ЖЕҢІС ІЗІМЕН	
Ж.В.Владимирова.....	78
ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗЫ	
А.К.Жағыпарова.....	82
ТАРИХ ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ӘДІСТЕРІ	
Ж.Б.Ислямғалиева.....	84
ТАРИХИ ДЕРЕКТЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	
Д.Д.Туяшева.....	87
ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КАЗАХСКОГО ТАНЦА	
О.Ф.Гузь.....	91
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ «ДЕНСАУЛЫҚ ЖОЛЫ» ЖОБАСЫ	
У.Б.Турсаева.....	94

БІЛІМ БЕРУДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТ ПЕН САПАНЫ БАҒАЛАУДЫҢ
ЗАМАНАУИ ТЕТІКТЕРІ

Г.Ж.Дуйсенғалиева,
БҚО, Казталов ауданы
Қарасу ЖОББМ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
педагог-сарапшы

Аңдатпа:

Мақалада білім беру жүйесіндегі менеджмент ұғымының мазмұны мен сапаны бағалау үдерісінің рөлі қарастырылған. Қазіргі білім беру кеңістігінде сапа менеджменті – оқу үдерісін тиімді ұйымдастырудың, педагогикалық қызметті жетілдірудің және білім нәтижесін арттырудың негізгі шарты екені айқындалды. Педагогикалық менеджменттің құрылымдық ерекшеліктерін талдай отырып, оқыту сапасын арттырудың тәжірибелік әдістерін ұсынамын.

Түйінді сөздер: менеджмент, сапа, бағалау, тиімділік, педагог, инновация, бақылау, рефлексия, оқыту сапасы, білім жүйесі.

Білім берудегі менеджмент ұғымы дәстүрлі бақылау жүйесінен гөрі ауқымды. Ол педагогикалық ұжымның стратегиясын, миссиясын және даму бағыттарын айқындайды. Мұғалім өз қызметінде менеджер рөлін атқара отырып, білім сапасын арттыруға бағытталған шешімдер қабылдайды. Сапаны бағалаудағы заманауи тәсілдер – форматты және жиынтық бағалау, электронды портфолио жүргізу, оқушылардың жеке жетістіктер картасын құру секілді инновациялық элементтерді қамтиды.

Шетелдік тәжірибеде сапа менеджменті үздіксіз даму мәдениетіне негізделген. Финляндия, Сингапур елдерінде білім сапасы – оқушының өмірлік құзыреттерін дамыту деңгейімен өлшенеді. Ал Қазақстанда бұл үрдіс енді қалыптасу кезеңінде. Осы орайда мұғалімдер тек білім беруші емес, оқу сапасын бағалаушы сарапшы бола білуі тиіс.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде басты назар сапа мен нәтижеге бағытталған менеджмент қағидаттарына аударылып отыр. Білім берудегі менеджмент – бұл оқу процесін ғылыми негізде ұйымдастыру, жоспарлау және бақылау арқылы оқушылардың танымдық, тұлғалық және шығармашылық дамуына жағдай жасауға бағытталған қызмет жүйесі. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда бұл ұғым ерекше мәнге ие, себебі тілдік және әдеби білім тек ақпараттық мазмұнмен шектелмей, тұлғаның рухани, мәдени және коммуникативтік құзыреттерін қалыптастырады. Білім сапасын арттырудағы басты фактор – мұғалімнің кәсіби менеджменттік шеберлігі мен бағалау мәдениетінің жоғары деңгейі. Мұғалім оқу процесін тиімді ұйымдастыра отырып, білім сапасын басқарудың жаңа әдістерін, құралдарын және бағалау стратегияларын ұтымды қолдана білуі тиіс.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында білім сапасын басқару үздіксіз жоспарлау мен рефлексияны, оқыту нәтижесін талдауды және жүйелі бағалауды талап етеді. Мұғалімнің басқарушылық қабілеті оқу мақсатын нақтылаудан басталып, оқушының жеке даму траекториясын бақылау мен нәтижеге жету кезеңіне дейін жалғасады. Қазіргі педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, тиімді менеджмент – оқыту процесіндегі барлық қатысушылардың (мұғалім, оқушы, ата-ана) бірлескен әрекетіне сүйенеді.

Білім сапасын басқару мен бағалауда критериалды бағалау жүйесінің маңызы зор. Бұл жүйе арқылы оқушылар өз оқу жетістіктерін нақты критерийлер арқылы бағалай алады, сондай-ақ, өз қателіктерін түсініп, оларды түзету жолдарын анықтайды. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бұл жүйе оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға, тілдік нормаларды сақтауға, ойды жүйелі жеткізуге және әдеби мәтінді талдау қабілетін жетілдіруге бағытталады. Бағалау процесінің әділдігі мен ашықтығы оқушылардың ішкі мотивациясын арттырып, оқу сапасын жоғарылатады. Мұғалім бағалау жүйесін тиімді басқару арқылы әр оқушының оқу нәтижесіне жеке мән береді және оның ілгерілеу динамикасын қадағалайды.

Сапаны басқарудың тағы бір маңызды тетігі – SMART мақсат қою. Әр сабақтың нақты, өлшенетін, қолжетімді, шынайы және уақытпен шектелген мақсаты мұғалімнің кәсіби әрекетін жоспарлауға мүмкіндік береді. Мысалы, қазақ тілі сабағында «Оқушылар етістіктің шақ түрлерін ажырата алады және сөйлемде дұрыс қолданады» деген мақсат нақты әрі өлшенетін нәтиже береді. Мұндай мақсаттар сабақтың құрылымын айқындап қана қоймай, оқушы мен мұғалім

арасындағы кері байланыстың сапасын арттырады. Мұғалім менеджер ретінде әр оқушының оқу үдерісін бақылап, оның оқу траекториясына түзету енгізе алады.

Қазақ әдебиеті пәнінде сапаны басқару көбінесе оқушылардың шығармашылық жұмыстары арқылы жүзеге асырылады. Эссе, әдеби талдау, көркем мәтінді интерпретациялау сияқты тапсырмалар арқылы оқушылардың ойлау мәдениеті, талдау және дәлелдеу қабілеттері дами-ды. Мұғалім бұл процесті педагогикалық менеджменттің бір бөлігі ретінде қарастырып, оқушы еңбегін бағалаудың әділ критерийлерін анықтайды. Мысалы, эссені бағалауда мазмұнның толық ашылуы, идеяның тереңдігі, тіл мәдениеті, стильдік бірізділік және өзіндік пікірдің көрініс табуы секілді өлшемдер қолданылады.

Білім сапасын басқаруда Lesson Study әдісі де ерекше рөл атқарады. Бұл әдіс арқылы мұғалімдер өз тәжірибесін бірлесіп талдап, сабақты жетілдіру жолдарын анықтайды. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында Lesson Study тәсілі оқушылардың оқу белсенділігін арттырумен қатар, мұғалімнің кәсіби өсуіне ықпал етеді. Мұғалім әр сабақтан кейін өз әрекетіне талдау жасап, оқушылардың жетістіктері мен қиындықтарын айқындайды. Бұл тәсіл сапаны басқарудың үздіксіз циклін қамтамасыз етеді: жоспарлау – іске асыру – талдау – жетілдіру.

Білім сапасын бағалау мен басқару жүйесінде ақпараттық технологиялардың рөлі күннен-күнге артып келеді. Электронды журналдар, онлайн тесттер, цифрлық рефлексия парақтары мұғалімге оқу процесін нақты және жедел бақылауға мүмкіндік береді. Қазақ тілі сабақтарында Padlet, Mentimeter, Quizizz секілді платформаларды қолдану оқушылардың кері байланысын жедел жинап, нәтижелерді

талдауға мүмкіндік береді. Бұл құралдар оқыту сапасын объективті бағалауға және сабақтың тиімділігін арттыруға септігін тигізеді.

Білім сапасын басқарудағы ең маңызды аспектінің бірі – мұғалімнің көшбасшылық қабілеті. Мұғалім – оқу процесінің басты менеджері ғана емес, рухани бағыт беруші тұлға. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің кәсіби беделі, тіл мәдениеті мен педагогикалық әдеби білім сапасына тікелей әсер етеді. Көшбасшы мұғалім оқушыларды ынталандырып, олардың танымдық қызығушылығын оятады. Сонымен қатар мұғалімнің эмоционалдық тұрақтылығы мен коммуникативтік шеберлігі оқушылармен серіктестік қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді.

Білім сапасын басқару – күрделі де көпқырлы процесс. Ол тек әкімшілік бақылауға немесе бағалау жүйесіне ғана емес, бүкіл педагогикалық мәдениетке сүйенеді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде сапаны басқару оқушының тілдік құзыретін, эстетикалық талғамын, шығармашылық ойлауын дамыту арқылы жүзеге асады. Мұғалімнің стратегиялық ойлауы, кәсіби рефлексиясы және заманауи технологияларды тиімді қолдануы – білім сапасының негізгі көрсеткіштері. Ал бағалау жүйесінің әділдігі мен ашықтығы білім беру сапасын жаңа деңгейге көтереді. Сондықтан әрбір ұстаз өз сабағын сапа менеджменті тұрғысынан жоспарлап, оқыту нәтижесін талдап, жетілдіріп отыруы қажет.

Нәтижелер. Зерттеу нәтижесінде білім берудегі менеджмент сапаға әсер ететін үш негізгі бағыт айқындалды:

1.Оқыту процесін жоспарлау менеджменті – сабақ құрылымын, мақсат-міндеттерін айқындау, оқу нәтижелерін болжау.

2.Мотивациялық менеджмент – оқушылардың оқу іс-әрекетіне қызығушылығын арттыру және ішкі уәжін қалыптастыру.

3.Бағалау және кері байланыс жүйесі – оқу нәтижелерін талдау, жетістіктерді тіркеу және жеке даму траекториясын жасау.

Осы бағыттардың барлығы мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі мен педагогикалық мәдениетіне тәуелді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі сабақ барысында кері байланыс парақтарын, өзін-өзі бағалау және жұптық бағалау әдістерін тиімді қолдану арқылы сапаны арттыра алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Астана, 2007.

2.Күзембаева Г. Педагогикалық менеджмент: теория және практика. – Нұр-Сұлтан, 2020.

3.Әбдікәрімова Т. Білім сапасын бағалаудағы жаңа тәсілдер. – Алматы: «Білім», 2021.

4.Fullan M. The New Meaning of Educational Change. – London: Routledge, 2016.

5.Қалиева Б.А. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында критериалды бағалау жүйесін жетілдіру. – Қазақстан мектебі, №4, 2022.

6.OECD Report. Education Policy Outlook: Kazakhstan. – Paris, 2021.

мәдениетіне тәуелді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі сабақ барысында кері байланыс парақтарын, өзін-өзі бағалау және жұптық бағалау әдістерін тиімді қолдану арқылы сапаны арттыра алады.

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДИАГНОСТИКА АРҚЫЛЫ БУЛЛИНГ БЕЛГІЛЕРІН АНЫҚТАУ

Д.И.Жалекенова,
БҚО, Сырым ауданы
Жамбыл негізгі орта мектебінің
педагог-психологі

Андатпа:

Мақалада буллингтің түрлері мен белгілері, психологиялық диагностика әдістері, сондай-ақ буллинге қарсы тиімді алдын алу және түзету шаралары қарастырылады. Буллингтің зардаптары мен оны жою үшін қажетті кешенді шаралар жайлы талқыланады. Сонымен қатар қоғамның әрбір мүшесінің осы мәселеге жауапкершілікпен қарап, балалар мен жасөспірімдер үшін қауіпсіз орта қалыптастыру үшін бірігіп жұмыс істеуі қажеттігін көрсету.

Түйінді сөздер: буллинг, психологиялық сауалнама, тесттер, психологиялық диагностика

Буллинг – бұл әлеуметтік ортада жеке адамның психологиялық, эмоционалдық немесе физикалық тұрғыдан қорлық көруі, жиі әрі әдейі жасалатын күш қолдану мен қорлаудың түрі. Буллинг тек жеке адамға ғана емес, қоғамның жалпы әл-ауқатына да қауіп төндіреді. Себебі бұл құбылыс адамда ұзақ мерзімді психологиялық жарақаттар қалдыруы, оның өзін-өзі бағалау деңгейін төмендетуі және әлеуметтік бейімделуге қиындықтар туғызуы мүмкін. Соңғы жылдары мектептер мен басқа да білім беру мекемелерінде буллингтің алдын алу және онымен күресу мәселелері өзекті тақырыпқа айналды. Бұл мәселені тиімді шешу үшін тек сыртқы әрекеттер мен жазалау шаралары емес, сонымен қатар психолог, педагог мамандар балалардың психологиялық жағдайын бақылап, алдын алу шараларын қабылдауы маңызды. Психологиялық диагностика буллингтің белгілерін анықтауда маңызды құрал

болып табылады.

Буллингтің түрлері мен белгілері: Буллинг әртүрлі формада көрінуі мүмкін. Жалпы алғанда, буллингті физикалық, вербальды және әлеуметтік түрлеріне бөлуге болады:

1.Физикалық буллинг – қол жұмсау, ұрып-соғу, итеріп жіберу сияқты әрекеттер.

2.Вербальды буллинг – балаға сөзбен тиісу, қорлау, келеке ету, ауыр сөздер айту.

3.Әлеуметтік буллинг – әлеуметтік байланыстарды үзу, жалған ақпарат тарату, біреуді топтан шеттету.

Бұл белгілер әр балада әртүрлі көрінуі мүмкін, бірақ барлығында ортақ нәрсе – олар қорқып, алаңдап, өзін құнсыз сезінуі мүмкін.

Психологиялық диагностика: Буллинг белгілерін анықтау. Психологиялық диагностика буллингтің ерте кезеңдерінде оның белгілерін

анықтауға мүмкіндік береді. Бұл процесс бірнеше маңызды аспектілерді қамтиды.

1. Психологиялық сауалнамалар мен тесттер

Буллингті анықтаудың бір жолы – арнайы сауалнамалар мен психологиялық тесттерді қолдану. Мысалы, «Жасөспірімдер арасындағы буллинг» сауалнамасы, «Буллинг пен агрессия» тесті сияқты құралдар арқылы балалар мен жасөспірімдердің өздерін қалай сезінетіндігі, өзгелермен қарым-қатынасы туралы мәлімет алуға болады. Бұл сауалнамалар өзекті мәселелерді анықтауға көмектеседі.

2. Топтық талқылаулар

Буллингтің белгілерін анықтау үшін балалар мен жасөспірімдер арасында топтық талқылаулар өткізу тиімді болуы мүмкін. Бұл әдіс балалардың өз пікірлерін білдіруіне және өзара қарым-қатынасын бақылауға мүмкіндік береді. Топ ішінде ерекше ұялу немесе өздерін төмен сезіну, басқа балаларға агрессия көрсету сияқты реакциялар буллингтің белгілері болып табылады.

3. Бақылау әдісі

Психологтар мен мұғалімдер бала мен топтың арасындағы қарым-қатынасты бақылап, олардың мінез-құлқын бағалай алады. Осы бақылаулардың нәтижесінде балада буллингке қатысты физикалық немесе психологиялық белгілердің бар екенін анықтауға болады. Мысалы, басқа балаларға қарсы агрессия немесе, керісінше, өзіне қарсы жасалған агрессияға ұшыраған баланың мінез-құлқындағы өзгерістер байқалуы мүмкін.

4. Жеке сұхбаттар

Психологтардың балалармен жеке сұхбаттары да маңызды. Бұл әдіс баланың ішкі жағдайын, буллингтің әсерін тікелей анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар балаға сенімді ортаны қамтамасыз

етіп, оның өз ойын ашық білдіруіне жағдай жасалады.

Буллингтің алдын алу мен түзету жолдары

Психологтар баламен жұмыс істей отырып, оның эмоционалды жағдайын жақсартуға, сенімділігін арттыруға, топ ішінде өз орнын табуға көмектесе алады. Ата-аналармен және педагогтермен бірлесіп, балаларды агрессиядан аулақ болуға, өз сезімдерін дұрыс білдіруге үйретеді.

Топтық тренингтер мен семинарлар:

Буллингке қарсы тәрбие жұмыстарын жүргізу арқылы балаларды құрмет, достық және ынтымақтастыққа үйретуге болады.

Психологиялық қолдау: Буллингке ұшыраған балаларға психологиялық қолдау көрсету өте маңызды. Оларға сенімді кеңес беріп, реабилитациялық бағдарламаларды қолдану қажет.

Отбасылық жұмыстар:

Ата-аналармен бірлескен жұмыс маңызды. Ата-аналар балаларымен қарым-қатынасты нығайтып, олардың жеке тұлға ретінде дамуына қолдау көрсетуі қажет.

Буллингтің алдын алу мен түзету барысында маңызды қадамдардың бірі – мектептер мен басқа да білім беру мекемелерінде дұрыс әлеуметтік орта қалыптастыру. Бұл мақсатқа жету үшін барлық қатысушылардың бірігуі қажет. Мұғалімдер мен психологтар балаларға өзін-өзі құрметтеу, құрдастарына құрметпен қарау, әртүрлі жағдайларға бейімделу дағдыларын үйретуге тиіс. Бұған қоса, ата-аналар балаларымен тұрақты түрде сөйлесіп, олардың эмоциялық күйін бақылап, қажетті қолдау көрсетуі керек. Отбасылық атмосфераның қолайлы болуы баланың өзіне деген сенімділігін арттыруға көмектеседі.

Ата-аналар мектептегі өзгерістер, жағдайлармен танысып, балаларының психологиялық жай-күйіне көңіл бөлуі қажет.

Буллингке қарсы күрес тек профилактикалық шаралармен шектелмейді, оның салдарын жоюға бағытталған шараларды да қамтуы керек. Буллингке ұшыраған балаларға психологиялық қолдау көрсету өте маңызды. Мұндай балаларды эмоционалды түрде қалпына келтіру, олардың өзін-өзі бағалау деңгейін көтеру және өмірлік дағдыларын нығайту үшін мамандар арнайы бағдарламалар жасап, топтық терапия немесе жеке кеңес беру сеанстарын ұйымдастыруы қажет. Сонымен қатар білім беру мекемелерінде буллингке қарсы арнайы заңдар мен ережелер қабылдау маңызды. Оқушылар арасында әділеттілік орнату, агрессия мен зомбылықты болдырмауға арналған шаралар мектептерде тұрақты түрде енгізілуі тиіс. Мектеп әкімшілігі мен мұғалімдер арнайы оқыту бағдарламалары арқылы оқушыларға дөрекі мінез-құлықтың салдарын түсіндіріп, олардың этикалық және әлеуметтік дағдыларын дамытуы керек. Буллингке қарсы жұмыс жасау кезінде оның барлық түрлерін бірдей қарастыру қажет. Әлеуметтік, психологиялық және физикалық буллингтің әртүрлі көріністерін анықтау, оларды классификациялау және нақты әртүрлі топтар үшін жеке шараларды әзірлеу керек. Мысалы, интернеттегі буллингтің артуы, әлеуметтік желілерде қорлау мен ар-намысқа тиетін әрекеттердің таралуы қазіргі заманның маңызды мәселесіне айналған. Бұл жағдайда балалар мен жасөспірімдерге интернеттің қауіпсіздігі туралы білім беру, олардың жеке мәліметтерін қорғау және онлайн ортадағы этикалық мінез-құлықты қалыптастыру үшін арнайы

тренингтер қажет.

Психологтар буллингке ұшыраған балалармен жеке жұмыс істей отырып, олардың психологиялық жарақаттарын емдеуге, өзін-өзі бағалау деңгейін көтеруге және олардың әлеуметтік дағдыларын қалпына келтіруге көмектеседі. Буллингке ұшыраған балаларға арнайы психотерапиялық көмектер мен қолдау көрсету өте маңызды. Терапевттердің немесе психологтардың жұмысында балалардың эмоциялық жағдайын қалпына келтіруге бағытталған әдістер қолданылуы қажет. Бұл балалардың өзінің күш-қуатын қайтадан табуына, қоғамдағы орнын сезінуіне және дұрыс қарым-қатынас жасауына ықпал етеді.

Әлеуметтік желілер мен интернеттегі буллингтің алдын алу мәселесі де маңызды. Қазіргі уақытта балалар мен жасөспірімдер арасында әлеуметтік желілерде құрбыларына қатысты қорлау, кек алу немесе жала жабу сияқты әрекеттер жиі кездеседі. Мұндай жағдайлардың алдын алу үшін интернет қауіпсіздігі туралы білім беру, жеке мәліметтерді қорғау және интернеттегі дұрыс мінез-құлық туралы арнайы сабақтар мен семинарлар ұйымдастыру қажет. Оқушыларға әлеуметтік желілерде өздерін дұрыс ұстау, қасақана ақпарат тарату мен жалған мәліметтер жіберуден аулақ болу жөнінде түсінік беру аса маңызды.

Буллингтің алдын алудың тағы бір маңызды аспектісі – ата-аналардың жауапкершілігі. Олар өз балаларының мінез-құлқын, мектептегі жағдайын бақылап, қажетті көмек көрсетуі тиіс. Ата-аналар балаларының эмоциялық жағдайы мен қарым-қатынасы туралы жиі сөйлесіп, олардың буллингке ұшырауы мүмкін екенін түсіндіру керек. Ата-аналарға балаларымен ашық әрі сенімді

қарым-қатынас жасау дағдыларын дамыту ұсынылады. Бұл балаға өзінің қиындықтары мен мәселелерін айтудың маңызды екенін түсіндіруге көмектеседі. Сондай-ақ ата-аналар мектептермен бірлесіп жұмыс істеп, оқушылардың арасында зорлық-зомбылық пен агрессияның алдын алу үшін тиімді шаралар қабылдауға көмектесуі тиіс. Психологтар, мұғалімдер, ата-аналар, балалар мен жасөспірімдер өзара тығыз ынтымақтастықта жұмыс істеп, буллингтің алдын алу мен оған қарсы күреске көмектесе алады. Бұл көпжақты жүйе бала мен қоғам үшін қауіпсіз, қолайлы және әділ орта қалыптастыруға ықпал етеді. Психологиялық диагностика буллингтің белгілерін анықтап, тиісті шаралар қабылдауға мүмкіндік береді, сондықтан бұл әдіс болашақта көптеп қолданылатын құралдардың бірі болуы керек.

Буллингпен күресу – тек бір адамның, бір мекеменің міндеті емес, бүкіл қоғамның жауапкершілігі. Мұғалімдер, психологтар, ата-аналар, мектеп әкімшілігі мен қоғамның басқа да мүшелері бірігіп, балалар мен жасөспірімдерге қауіпсіз және құрметке негізделген орта қалыптастыру үшін жұмыс істеуі керек. Мұндай бірлескен әрекет балалардың арасында өзара құрмет пен түсіністікті орнатып, агрессия мен зомбылықты болдырмауға мүмкіндік береді. Буллингтің алдын алу мен оған қарсы әрекет ету үшін, білім беру мекемелерінде, әлеуметтік желілерде және отбасыларда тұрақты түрде ақпараттық жұмыстар жүргізу, балаларға эмоциялық сауаттылықты дамыту, олардың өзін-өзі құрметтеу дағдыларын қалыптастыру қажет. Сонымен қатар интернеттегі қауіпсіздік мәселелеріне ерекше назар аудару керек, өйткені қазіргі заманның

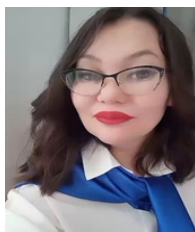
басты мәселелерінің бірі – интернеттегі буллинг.

Қорыта келгенде, буллингтің алдын алу мен оны жою үшін барлық әлеуметтік институттардың бірлесе жұмыс істеуі аса маңызды. Психологиялық диагностика мен арнайы бағдарламалар арқылы буллингке ұшыраған балаларды қолдау, олардың психологиялық жағдайын қалпына келтіру және оларды қоғамға толыққанды мүше ретінде тәрбиелеу үшін бірлескен күш-жігер қажет. Бұл жұмыс тек балалардың ғана емес, қоғамның да қауіпсіздігі мен дамуына бағытталған маңызды қадам болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қожахметова, Г. С. (2018). Балалар психологиясы және оның даму кезеңдері. Алматы: Қазақ университеті.
2. Сәтенова, Ж. А., & Мұхаметқалиева, А. Ә. (2017). Психологиялық диагностика негіздері: теория мен практика. Алматы: Республикалық білім беру орталығы.
3. Абдуллина, Р. К. (2019). Жасөспірімдер психологиясы: Буллинг және оның әлеуметтік салдары. Алматы: Жоғары оқу орындары баспасы.
4. Нұрсұлтанова, Б. Қ. (2020). Қазіргі психологиялық мәселелер мен оның шешу жолдары. Астана: Білім және ғылым министрлігі.
5. Ахметова, М. К., & Бектұрсынова, А. А. (2016). Балалар мен жасөспірімдер арасындағы агрессия және буллинг. Алматы: Қазақ педагогикалық кітапханасы.
6. Кенжебекова, Н. Қ. (2018). Әлеуметтік желілердегі буллинг және оны алдын алу жолдары. Қазақстанның педагогикалық журналы, 5(7), 45-58.
7. Кузнецова, Н. А. (2017). Социальная психология: Теория и практика. Москва: Высшая школа.

СЕНСОРНАЯ КОРОБКА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ С ООП

Д.С.Тайгаренова,
ЗКО, г.Уральск
олигофренопедагог-дефектолог
региональной психолого-медико-педагогической
консультации

Андатпа:

Баланың сенсорлық дамуы әртүрлі заттың сыртқы қасиеттерін – пішінін, түсін, көлемін, иісін, кеңістіктегі орналасуын және дәмін дұрыс қабылдауды қалыптастыруды көздейді. Бұл үшін жаңғақтар, каштандар, бұрлер, тастар, фольгадан жасалған шарлар, түрлі түсті және құрылымды қағаздар, маталар, ленталар, тұзды қамыр, су мен мұз сияқты материалдар қолданылады. Сенсорлық даму – баланың қоршаған ортаны тану құралы болып табылады және ол қимыл-қозғалыс координациясын жақсартуға, кеңістікте бағдарлану қабілетін дамытуға ықпал етеді. Яғни, баланың сенсорлық мәдениеті қаншалықты жоғары болса, ол соншалықты ақылды болады.

Түйінді сөздер: сенсорлық даму, баланың қабылдауы, қимыл-қозғалыс координациясы, сенсорлық мәдениет, дидактикалық материалдар, қағаз, маталар, табиғи материалдар.

Сенсорная коробка является универсальным дидактическим пособием для сенсомоторного развития детей в разные возрастные периоды. Сенсорная коробка призвана развивать не только мелкую моторику, восприятие и формирование знаний о внешних свойствах предметов и материалов, но благодаря ней у ребенка через тактильные ощущения развиваются такие психические процессы, как воображение, внимание, память, мышление и, конечно же, сенсорные коробки используются для стимуляции развития запуска и развития речи. Речь, которая напрямую зависит от действий рук и пальцев. Так как многие дети любят проговаривать свои тактильные ощущения, учатся сравнивать их со своим прошлым опытом, а также

улучшать координацию движений, развивают ориентацию в пространстве, происходит значительное расширение словарного запаса и развитие связной речи.

Чем полезна сенсорная коробка

Развития тактильных навыков: дети могут исследовать различные текстуры материалов в коробке, такие как песок, рис, вода, шерсть и т.д. Это помогает им развивать чувствительность к тактильным ощущениям. Развивает мелкую моторику, тактильные ощущения, творческое и пространственное мышление, навыки сортировки и классификации, усидчивость, терпение, координацию движений и многое другое.

Стимуляции воображения и фантазии: сенсорные коробки могут быть

организованы в различные тематические сцены или задания, которые дети могут использовать для игры и воображения. Например, коробка с песком может представлять пляж, а коробка с рисом – поле для игры в огород или ферму. Это отличная возможность расширить словарный запас и использовать некоторые новые слова (скользкий, шероховатый, слизистый, кожаный и др.) или сравнения, чтобы выразить идеи (чувствуешь, как...).

* Помогает изучению математики: счет, группировка, сортировка, измерение и взвешивание – это лишь некоторые из математических преимуществ сенсорной коробки.

* Помогает изучению цвета, формы, текстуры.

* Помогает детям управлять своими эмоциями, успокаивает.

* Учит сотрудничеству и разрешению конфликтов, если с коробкой играет одновременно несколько детей.

* Помогает справиться с детскими страхами. Например, со страхом насекомых ребенок может справиться, играя пластиковыми насекомыми.

* Обеспечивает бесконечные возможности для творческой игры: дети могут играть с предметами так, как считают нужным.

* Развивает интерес к науке: сенсорные коробки могут быть отличным способом стимулировать любовь к науке с помощью таких материалов, как камни, песок, вода и так далее.

Развития концентрации и внимания: работа с сенсорными коробками требует от детей концентрации и внимания, так как они должны сосредоточиться на ощущениях и материалах в коробке. Это помогает развивать их способность к сосредоточенному вниманию и улучшает

когнитивные навыки.

Развитие речи: развитие сенсорных ощущений влечёт за собой и развитие речи. До того, как сесть с ребёнком играть, подумайте и запишите для себя основные глаголы которые будете использовать. Совет, брать не больше 5-7 глаголов на одну игру и закреплять их в последующие дни в виде вопросов. Например, играя в сенсорную коробку-огород мы будем отрабатывать такие глаголы как: сажай, поливай, собирай. Они будут основными. Можно добавить животных в игру и попросить ребёнка покормить хрюшку морковкой, а корову капустой. Или попросить разложить урожай по разным корзинам. После того, как вы поиграли, спросите ребёнка во что вы играли, кого кормили, каких овощей было больше всего. Это поможет закрепить результаты.

Кому особенно будут полезны и какие есть нюансы при играх в сенсорные коробки?

Коробки полезны для всех, но есть несколько нюансов.

Если ваш ребёнок обладает сенсорной гиперчувствительностью по тактильной системе, необходимо с осторожностью вводить сенсорные коробки. Таким детям действительно трудно что-то потрогать, им неприятно на физическом уровне, а не потому что они вредные. Рекомендую начать с коробки с тканями и лентами, коробки с орехами и шишками. Делая мягкий массаж всеми предметами, тем самым легко насыщая ребёнка не причиняя ему дискомфорт.

Если ваш ребёнок, наоборот, гипочувствительный по тактильной системе необходимо избежать «залипания» и монотонной деятельности, а так же для того, чтобы не перевозбудить нервную систему ребёнка ощущениями и не наблюдать откровенного баловства

в виде высыпания содержимого коробки на себя и везде вокруг. В таком случае необходимо для начала насытить две другие сенсорные системы – вестибулярную и проприоцептивную. Для этого хорошо подойдут полосы препятствий и активные игры с мячиком, а так же различные массажи тела. И только после активных игр мы можем давать ребёнку сенсорную коробку.

В работе с детьми раннего и младшего дошкольного возраста необходимо использовать сенсорные коробки преимущественно большого диаметра: тазы, надувные бассейны, большие коробки, большие пластиковые контейнеры (для хранения игрушек). Это позволяет нескольким детям играть с ней, не мешая друг другу, а также способствует развитию совместного игрового взаимодействия со сверстниками. Каждую коробку можно создавать по какому-либо сенсорному принципу: по цвету, форме, звуке или фактуре.

Для детей среднего и старшего дошкольного возраста интересно создавать сенсорные коробки по тематическому принципу, так чтобы дети могли организовывать сюжетно-ролевые игры. Так как дети в этом возрасте любят играть с друзьями, а не по одиночке, размеры коробки должны быть не очень маленькие. Необходимо не забывать менять содержимое сенсорных коробок, давать не все сразу, чтобы каждая игра с сенсорной коробкой давала детям ощущение новизны, и поэтому оставалась бы для них всегда привлекательной и интересной, а главное – несла бы в себе развивающую функцию.

Таким образом, использование сенсорной коробки в работе с детьми дошкольного возраста возможно без особых материальных затрат и больших усилий со стороны педагога, главное – заинтересовать ребенка, показать возможности для организации самостоятельной игры.

Использованные литературы:

1. «Помоги мне это сделать самому» – автор М.Монтессори
2. «Развитие речи детей» – автор Е.И.Тихеева
3. «Идеи сенсорного воспитания в авторской педагогике» – автор Ж.О.Декроли

«АДАЛ АЗАМАТ» БІРТҰТАС ТӘРБИЕ БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА МЕКТЕП
ОҚУШЫЛАРЫНА ТЕАТР ҮЙІРМЕСІН ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІЛІГІ

Г.С.Сисенова,
БҚО, Бөрлі ауданы
Ақсай қаласының №4 ЖОББМ
директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Андатпа:

Бұл мақалада «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасы аясында мектеп оқушыларына арналған театр үйірмесінің тәрбиелік тиімділігі жан-жақты қарастырылады. Театр үйірмесі арқылы оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттері, шығармашылық қабілеттері дамып, адалдық, жауапкершілік, патриотизм сияқты ұлттық құндылықтар қалыптасады. Сонымен қатар театр ұжымдық жұмыс пен әлеуметтік дағдыларды меңгеруге ықпал етіп, оқушылардың өз-өзіне сенімділігін арттырады. Мақалада театр өнерінің мектеп тәрбие жүйесіндегі орны мен маңыздылығы көрсетіліп, оны «Адал азамат» бағдарламасының тиімді құралдарының бірі ретінде жүйелі түрде енгізудің қажеттілігі атап өтіледі.

Түйінді сөздер: «Адал азамат», театр өнері, театр үйірмесі, қойылым, сахна, патриотизм, ұлттық құндылықтар.

Жас ұрпақтың бойына адамгершілік, адалдық, отансүйгіштік қасиеттерді сіңірту – ел болашағының кепілі. ҚР-ның білім беру жүйесінде осы бағытта бірқатар мемлекеттік бағдарлама жүзеге асырылуда. Соның ішінде «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасы жасөспірімдер арасында әділдік, жауапкершілік, еңбекқорлық, патриотизм сияқты асыл құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған.

Бағдарлама аясында мектептерде тәрбие жұмысының түрлі формасын ұйымдастыру – басты міндеттердің бірі. Мәселен, театр үйірмесі оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттырып қана қоймай, олардың рухани-адамгершілік қасиеттерін дамытуда зор рөл атқарады.

Театр – рухани тәрбие мектебі. Театр өнері – адам жанын тәрбиелейтін, ішкі

дүниесін байытатын ерекше өнер. Театр үйірмесі арқылы оқушылар әртүрлі рөлді сомдап, кейіпкерлердің іс-әрекетін түсіне отырып, жақсылық пен жамандықтың ара-жігін ажыратуды үйренеді. Бұл – «Адал азамат» бағдарламасының негізгі бағытымен толық үйлеседі. Мысалы, сахналық қойылымдарда әділдік пен зұлымдық, адалдық пен арамдық, мейірім мен қатігездік арасындағы күрес көрініс табады. Осы құндылықтарды балалар рөл арқылы сезініп, бойларына сіңіреді. Бұл олардың моральдық бағдарын қалыптастырып, ішкі сенімдерін бекіте түседі.

Шығармашылық қабілеттердің дамуы.

Театр үйірмесіне қатысқан оқушылардың сөйлеу мәнері дамып, өзіндік ой-пікірі қалыптасады. Сахнада

еркін сөйлеу, аудитория алдында өзін ұстау, эмоциясын жеткізе білу – болашақ өмірінде де қажет болатын маңызды дағдылар. Сонымен қатар, оқушылар шығармашылық ізденіс арқылы қиялдау, бейнелеу, сахналай білу қабілеттерін дамытады. Бұл қасиеттер тек өнер саласында емес, кез келген кәсіпке қажетті әмбебап дағдылар. Мұндай қабілеттер бала бойында сенімділік пен жауапкершілік сезімін оятады.

Адалдық пен жауапкершілікке тәрбиелеу. Театр – бірлік пен тәртіпті талапететін ұжымдық жұмыс. Қойылымды дайындау барысында әр оқушы өз рөлін жауапкершілікпен орындауға үйренеді және адал, ұжымшыл болуға тәрбиелейді. Егер бір оқушы дайындыққа кешігіп келсе немесе өз міндетін орындамаса, бүкіл қойылымға кері әсер етеді. Бұл – баланың ішкі тәртібін нығайтып, адал еңбек пен өзгені құрметтеу сезімін қалыптастырады.

Ұлттық құндылықтарды насихаттау. Театр арқылы халқымыздың бай мұрасын, салт-дәстүрін, мақал-мәтелдерін, фольклорын сахналауға мүмкіндік мол. Оқушылар ұлттық тақырыптарда қойылымдар қоя отырып, өз ұлтының мәдениеті мен тарихын тереңірек түсінеді, бойларында ұлттық рух оянады. Бұл – нағыз патриоттық тәрбие берудің тиімді жолы. «Адал азамат» бағдарламасының патриотизм бағыты – тек сөз жүзіндегі емес, іс жүзіндегі отансүйгіштікке баулуды көздейді. Театр үйірмесінде осы бағыт нақты жүзеге асады.

Әлеуметтік дағдылардың қалыптасуы.

Театр – балалар арасындағы достықты нығайтып, олардың бір-бірімен еркін араласуына жол ашады. Ұялшақ, тұйық балалар да сахнада өзін көрсету арқылы ішкі қысымнан арылып, қарым-қатынас дағдыларын меңгереді. Бұл олардың

қоғамдық ортаға бейімделуіне үлкен септігін тигізеді.

«Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасының мақсаты – елін, жерін сүйетін, адал, парасатты, жауапкершілігі жоғары азамат тәрбиелеу. Осы мақсатқа жету жолында театр үйірмесінің тәрбиелік маңызы зор. Театр – баланың жан дүниесін байытып, шығармашылық қабілетін дамытатын, ұжыммен жұмыс істеуге үйрететін тәрбие құралы. Сондықтан да мектептерде театр үйірмесін ұйымдастыруды жүйелі түрде жолға қойып, оны «Адал азамат» бағдарламасының нақты құралдарының бірі ретінде қарастыру қажет. Бұл – келешек ұрпақтың рухани кемел, азаматтық ұстанымы берік, нағыз адал азамат болып қалыптасуына үлес қосады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасы. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2022.
2. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні арқылы оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесін қалыптастыру: әдістемелік құрал / Құраст. Ж.Мырзабекова. – Алматы: «Өрлеу» БАҰО, 2021.
3. Жүнісова, Л. Театр өнерінің тәрбиелік маңызы // «Ұлт тәрбиесі» журналы. – 2022. – №3. – Б. 24–28.
4. Әбдіманапова, Ш. Театр арқылы оқушылардың шығармашылығын дамыту. – Алматы: Республикалық баспа кабинеті, 2020.
5. Қалиев, С. Рухани-адамгершілік тәрбие негіздері. – Алматы: «Мектеп» баспасы, 2019.
6. Сарсенбаева, Н. Театр педагогикасы: теориясы мен практикасы. – Нұр-Сұлтан: Қазақ өнер университеті, 2021.

ЭМОЦИЯ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУ

Н.Г. Байсеуф,
БҚО, Тасқала ауданы
Амангелді мектеп-бөбекжай-балабақша
кешенінің тәрбиешісі,
педагог-модератор

Андатпа:

Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың эмоционалды интеллектісін дамытудағы тәрбиешінің рөлі мен қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдер қарастырылған. Эмоциялық сауаттылықты қалыптастырудың өзектілігі түсіндіріліп, балалардың эмоцияларын тану, білдіру және басқару дағдыларын арттыруға бағытталған педагогикалық жұмыстардың мазмұны сипатталған. «Көңіл-күй бұрышы», «Эмоция алаңы», ертегі терапиясы сияқты тәжірибелік әдістердің нәтижелері көрсетіліп, олардың баланың әлеуметтік бейімделуі мен психологиялық тұрақтылығына оң әсер ететіні дәлелденеді. Жұмыс соңында эмоционалды интеллектіні дамыту баланың болашақтағы табысына және тұлғалық дамуына маңызды негіз болатыны атап өтіледі.

Түйінді сөздер: эмоционалды интеллект, мектепке дейінгі жас, эмоцияларды тану, эмпатия, тәрбиеші рөлі, эмоционалды даму, әлеуметтік бейімделу, ойын технологиялары, ертегі терапиясы, көңіл-күй бұрышы.

Қазіргі мектепке дейінгі жастағы балалардың жан дүниесіне назар аудару, олардың эмоциялық жағдайын түсіну мен реттеуге үйрету – тұлғалық дамудың маңызды бөлігі. Эмоциялық сауаттылық баланың өз сезімін танып, оны дұрыс жеткізуіне, айналасындағылармен қарым-қатынас орнатуына мүмкіндік береді. Эмоциялық мәдениеті қалыптасқан бала әлеуметтік ортаға тез бейімделеді, өзара түсіністік пен достық қатынасты нығайта алады. Сондықтан МДҰ-да эмоционалды дамуға бағытталған жұмыстар жүргізу өзекті мәселе болып табылады.

Мақсаты: Мектепке дейінгі жастағы балалардың эмоционалды сауаттылығын арттыру арқылы олардың әлеуметтік

ортаға бейімделуін қамтамасыз ету.

Міндеттері:

1. Баланың негізгі эмоция түрлерін (куаныш, реніш, қорқыныш, таңдану, ашу, т.б.) танып-білу дағдыларын қалыптастыру.

2. Эмоцияларды бейнелеу, айту, басқару тәсілдерін ойын және шығармашылық арқылы дамыту.

3. Балаларды бір-бірін түсінуге, тыңдауға, қолдау көрсетуге үйрету.

4. Әлеуметтік ортада өзін еркін, сенімді ұстау қабілетін арттыру.

5. Тәрбиеші мен ата-ананың бірлескен іс-әрекеті арқылы баланың эмоционалды дамуына жағдай жасау.

Тәрбиешінің эмоционалды

интеллектіні дамытудағы негізгі міндеттері

- Бақылау және бағыттау

Балалардың эмоцияларын бақылау, олардың көңіл-күйіндегі өзгерістерді байқау және дұрыс жолға бағыттау. Балалардың эмоционалды көріністерін сыйлау және түсіну.

- Үйрету және қолдау

Балаларға қиындықтарды жеңуге, әлеуметтік қарым-қатынас орнатуға және басқалармен ынтымақтастыққа үйрету. Эмоционалды қиын жағдайларда қолдау көрсету.

- Жеке тәсіл

Әр баланың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеру, әрқайсысына жеке көңіл бөлу. Балалар үшін психологиялық тұрғыдан қауіпсіз және сенімді орта құру.

Тәрбиеші балаларға эмоцияларын түсіну және дұрыс білдіру жолдарын үйретіп, олардың эмоционалды интеллектінің дамуына негіз қалайды.

Эмоционалды интеллектіні дамыту әдістері мен стратегиялары:

- Ойындар мен жаттығулар

Эмоцияларды көрсететін карточкалар

Рөлдік ойындар мен театрландырылған көріністер

Эмоционалды жағдайларды талқылау

- Әлеуметтік тәжірибе

Топтық жұмыстар мен жобалар

Ынтымақтастық пен бірлескен шешімдер

Қақтығыстарды шешу дағдыларын үйрету

- Практикалық мысалдар

Эмоцияларды басқару техникалары

Жағымсыз эмоциялармен күресу әдістері

Стресстік жағдайларда өзін-өзі тыныштандыру

«Көңіл-күй бұрышы»

Мақсаты: Баланың өз көңіл-күйін

тануына, оны білдіруге үйрету.

Қолдану жолы:

Топ бөлмесінде арнайы бұрыш ұйымдастырдым. Онда:

- Көңіл-күй смайликтері;
- Айна;
- Эмоцияны білдіретін түрлі

бетперделер (қуаныш, реніш, қорқыныш, таңғалу).

Балалар күн сайын таңертең келіп, өз көңіл-күйін смайлик арқылы көрсетіп, не себепті солай сезініп тұрғанын айтып береді.

Нәтиже: Балалар өз эмоцияларын атауға, бөлісуге, басқаруға үйренді. Жабық, тұйық балалар да біртіндеп ашылып, өз ойымен бөлісе бастады.

«Эмоция алаңы» ойындар топтамасы

Мақсаты: Эмоцияларды айыра білу, эмоциясын көрсете білу, қайталау, басқалардың сезімін түсіну (эмпатияны дамыту).

Қолдану жолы:

«Эмоцияны бетімен көрсет» ойыны – балалар берілген эмоцияны мимика арқылы бейнелейді.

«Не болды екен?» – сурет бойынша жағдаятты айтып, кейіпкердің эмоциясын анықтайды.

«Көңіл-күй кубы»

«Ғажайып тәжірибелер» - қызықты тәжірибе өткізу

Нәтиже: Балалар басқа адамның көңіл-күйін сезінуге, жанашырлық білдіруге үйренді. Ойын кезінде өзара түсіністік, қолдау арта түсті.

«Ертегі терапиясы»

Мақсаты: Баланың ішкі жан дүниесін зерттеу, эмоцияны сөзбен жеткізуге дағдыландыру.

Қолдану жолы:

Аптасына бір рет тәрбиелік ертегілерді оқып, талқылаймыз:

Кейіпкердің эмоциясын анықтау,
Не дұрыс, не бұрыс екенін саралау,
Өз пікірін ашық айту.

Эмоционалды интеллектінің бала өміріне әсері

Оқу нәтижелері

Жоғары эмоционалды интеллектке ие балалар мектепте жақсы оқуға бейім. Олар назар аударуға, мақсатқа жетуге және оқу процесіне қызығушылық танытуға қабілетті.

Әлеуметтік бейімделу

Эмоционалды интеллекті дамыған балалар құрдастарымен жақсы қарым-қатынас орнатады, достық қатынастар құрады және топтық жұмыстарда табысты болады.

Психологиялық тұрақтылық

Бала өз көңіл-күйін түсініп, ашуын немесе қуанышын басқаруды үйренеді.

Зерттеулер көрсеткендей, мектепке дейінгі жаста дамыған эмоционалды интеллект баланың болашақтағы өмірлік табысына, кәсіби дамуына және жеке бақытына тікелей әсер етеді.

Мектепке дейінгі жастағы баланың эмоционалды интеллектісін қалыптастыруда тәрбиешінің рөлі аса маңызды. Тәрбиеші балаға өз эмоцияларын тануға, басқаруға және басқалардың сезімдерін түсінуге үйретеді. Тиімді әдістер мен стратегияларды қолдану, жеке көзқарас пен қолдау көрсету арқылы тәрбиеші баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Эмоционалды интеллектінің дамуы баланың болашақтағы табысты өмірінің, жақсы қарым-қатынастарының және психологиялық саулығының негізі болып табылады.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың эмоционалды сауаттылығын арттыру арқылы олардың әлеуметтік ортаға бейімделуін қамтамасыз еттім.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айғабылова, Н. Қ. Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы: Мектеп, 2018.
2. Гоулман, Д. Эмоциональный интеллект. – Москва: АСТ, 2020.
3. Сундарева, Л. Н. Развитие эмоционального интеллекта у детей дошкольного возраста. – Санкт-Петербург: Детство-Пресс, 2019.
4. Выготский, Л. С. Психология развития ребенка. – Москва: Эксмо, 2017.
5. Қазақстан Республикасы Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту стандарты. – Астана, 2021.

ОТБАСЫ – РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ НЕГІЗІ

Г.М.Хайруллина,
Б.Момышұлы атындағы ЖББОМ
тарих пәнінің мұғалімі,
педагог-сарапшы

Аңдатпа:

Бұл мақалада отбасының қоғамдағы маңызы мен оның рухани жаңғыру үдерісіндегі рөлі қарастырылады. Отбасы – жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін қалыптастыратын, ұлттық құндылықтар мен дәстүрлердің ұрпақтан-ұрпаққа берілуін қамтамасыз ететін негізгі әлеуметтік орта. Рухани жаңғырудың басты бағыты – ұлттық сана мен рухани мұраны сақтай отырып, заман талабына сай дамыған тұлға тәрбиелеу болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда, отбасы – рухани жаңғырудың қайнар көзі, ұлттық бірегейлікті сақтаудың тірегі болып табылады.

Түйінді сөздер: отбасы, жас ұрпақ, рухани тәрбие, адамгершілік.

Жас ұрпақты тәрбиелеуде басты ұстанар бағытымыз – ұлттық құндылықтар болуы қажет. Ұлы Абай: «Адамның адамшылығы – ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады» деп көрегендікпен ой түйген. Бала өміріне қажетті тәлім-тәрбиенің іргетасы ата-ана арқылы отбасында қаланады. Бүгінде тәрбие берудің ауқымы кең, талабы жоғары. Соған сай заман талабы бүгінгі отбасына үлкен жауапкершілік пен жоғары білімділікті жүктеп отыр. Отбасы институты бала бойына ізгі адамгершілік қасиеттерді сіңіреді. Өзге жан алдындағы жауапкершілік, қамқорлықпен бауырмалдық, қолдау мен қанағат, мейірім мен махаббат сынды сезімдерді қалыптастырады. Біз өмір сүріп отырған бүгінгі дәуір жаңаша көзқарасты, жаңашылдықты талап етеді. Білімнің дамуы, отбасы тәрбиесі – адамзат өркениетінің дамуы. Білімі күшті

ел озады, білімі әлсіз ел оған қызмет етеді.

“Қытайлықтар ұлы Қытай қорғанын, итальяндықтар сазды әуенімен таң қалдырса, қазақ халқы ұлттық құндылықтар мен бай тілін мақтан етеді”, – деген екен кемеңгер жазушы М.Әуезов. Ғаламдану кезеңінде ұлы жазушы атап айтқан ұлттық құндылықтарымыз бен бай тілімізді келер ұрпаққа жеткізуде әр халықтың өзіне тән, тарихи-әлеуметтік даму ерекшеліктері мен өмір-тіршілігіне, тұрмыс-салтына, дәстүрлеріне байланысты дүниетанымдық, рухани материалдық, мәдени құндылықтары қалыптасады. Халқымыз ежелгі заманнан-ақ өзінің ұлттық сипатын, тілі мен дінін, жақсы дәстүрлерін сақтап қалу үшін баланың жаны мен тәнін тәрбиелеуді бесігінен бастаған. «Өткенге топырақ шашсаң саған тас атады» дейді. Біз жетімін жылатпаған, жесірін қаңғытпаған қазақпыз. Қазіргі қарттар

үйіндегі қазақтың қариялары жетім балалар үйіндегі жәутенкөз сәбилер күннен-күнге көбеюде. Осының бәрі тәрбиенің әлсіздігінен туындап отыр. Бұрындары ата-ананы қартайғанда үйінің төріне отырғызып, ақыл-кеңесін сұрап, алдынан кесе-көлденең өтпей құрмет көрсететін. Ата-бабаларымыз «Әке-шешен жынды болса, байлап бақ» деген. Ата-анасы қандай жағдайда болса да, оларды бағып-қағып, құрмет көрсету перзенттік парыз. Қазіргі қазақ қоғамы ер азаматтардың беделін көтеруге көбірек көңіл бөлінуі керек. Өтпелі кезеңнің сын-тегеуріндері салдарынан ерлердің қадір-қасиетінің төмендеуі, әкелер тәрбиесінің кемшіндігі орны толмас рухани зардаптарға соқтыруы мүмкін. Мектептерде білім және тәрбие беретін ер-азаматтар санының азайғандығы да айтылып жүр. Мұның өзі ұл балалар психологиясының қалыптасуына кері әсер етуде. Әке тәрбиесін дұрыс алмаған, «әкең келе жатыр» деген ескертуді естіп өспеген бүгінгі бала буын ертең ел басына келеді. Ертеңгі ұлттың ерлік қасиеттері орасан болсын десек, бұл мәселені үнемі назарда ұстауымыз қажет.

Бүгінгі буында агрессияшыл мінез дердің күшеюі бірінші кезекте рухани тәрбиенің әлсіреуінің салдары болып табылады. Рухани тәрбиенің кемшіндігін сөз еткенде, жауапкершіліктің бір ұшы тағы да өзімізге, әрбірімізге тіреледі. Біз кінәлауға немесе ақыл айтуға емес, тәрбиелеуге асығуымыз қажет. Ал тәрбие дегенің құрғақ ақыл айту арқылы емес, өз жүріс-тұрысың арқылы берілетінін ұмытпауға тиіспіз. «Біреудің баласы» деген ұғым болмайды. Біреудің баласы – сіздің балаңыздың ертеңгі досы, жары, ұстазы, әріптесі, бір сөзбен айтқанда, оның тағдырын құраушы жандардың бірі. Қазір, әсіресе, орта буынның

тәрбие ісіндегі жауапкершілігін күшейту қажет. Бала тәрбиесі соңғы кезекке қалдырылмауы керек. Бұл орайда бірінші кезекте әйел-ананың отбасы өмірі мен бала тәрбиесіне көбірек көңіл бөлуіне тиісті мүмкіндіктер берілуі қажет. Ғасырлар сынынан өтіп, сұрыпталып жеткен ұлттық құндылықтардың ешбірі өзге ұлт дәстүрлерімен, ұстанымдарымен қайшы келмейді. Өйткені шынайы адамгершілік пен иманға негізделген құндылықтар ғана құнын жоймайды әрі өміршен келеді. Дәстүрлі қазақ қоғамындағы әйел мәртебесіне қатысты да біз дәл осылай пайымдай аламыз.

Халқымыз білім мен ғылымға келгенде де көштен қалмаған. Ұлы бабаларымыз өмірін бір мақсатқа – ғылымға арнаған. Білім адамның толық жетілуінде жетекші рөл атқарады. Халқымыз «Ақыл азбайды, білім тозбайды» деген. Егер бала жақсы тәрбиемен қоса, жақсы білім алып өссе, еліне пайдасы тиетін маман иесі болары анық. Баланың бойына бірінші ана тілін сіңіріп алып, сосын ғана әр бала өзінің қажетіне қарай өзге тілге жол ашуы керек. Ана тілін білмеген адам дәстүрді де қарық қылмайды. «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің» деген. Әрине, көп тіл білгеннің зияны жоқ. Бұрын көп тіл білушілік мақтан болса, енді ол қажеттілікке айналды. Қажеттілігі сол, көп тіл білсең, көп ақпаратты игересің, өзгелердің озығы мен тозығын айырасың. Досың да, әріптесің де, жолдасың да көп болады. Алайда туған тілдің туы қашан да биік болуы керек.

Ұлттық құндылық түсінігінің бастауы – ана тілімізбен, ана сүтімен бойға даритын салт-дәстүрімізде екендігі ақиқат. Бала санасына ғаламтордан ағылған жат мәдениет пен жат тілдің, жалған дәстүр мен жасанды бейнелердің ықпалы мол екендігін байқап жүрміз. Ана тілінде

ұлтымыздың қаңға сіңген қарапайым бір ертегісін айтып бере алмайтын, бесік жырын білмейтін аналардан «Ана тілдің уызын қанып ішкен жас ұрпақ» қайдан болар?

Қазақтың дәстүрлі мәдениетінде отбасындағы тәрбиенің ұйтқысы әжелер еді. Қазақ қоғамында бал тәрбиесімен тікелей әжелер айналысатын. Ауылды ақсақал билесе, отбасындағы тәрбиеге әжелер жауапты болды. Ақ жаулықты әжелер баланы жастайынан бауырына басып, оның бойына там-тұмдап ұлттық құндылықтарды сіңіре білді. Ал қазір ұлттық тәрбие мектебі болған «әжелер институты» жойылып барады.

Қазақта «Не ексең, соны орасың» деген мақал бар. Жастарымызды рухани сауықтыру үшін инабаттылыққа, отансүйгіштікке баулу, халқымыздың озық дәстүрлерін, тілін, дінін кеңінен насихаттау қажет деп түсінемін. Ұлттық салт-дәстүр, әдет-ғұрып, имандылық тақырыбына арналған хабарларды телеарналар арқылы жиі көрсетсе жақсы болар еді.

Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағының кепілі. Әр бала ұлттық рухани құндылықтарды отбасында ата-ананың тәрбиесімен бойына сіңіретіні анық. Ендеше, ұлттық тәрбие – ұлт болып ұйысудың, ел болып ертеңге нық қадам басудың негізі. Еліміздің келешегі жарқын болсын десек, жас ұрпақтың тәрбиесіне көңіл бөлуіміз керек.

Ұрпаққа деген мейірім мен ыстық ықылас күн сайын ғана емес, сағат сайын қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қожахметова К.Ж., Ұлт тағдыры мен қыз бала тәрбиесі – біртұтас//Білім беру жүйесіндегі этнопедагогика. – Алматы, 2005
2. Толыбаев Қ., Бабадан қалған бар байлық. – Алматы: Қазақстан, 2000

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ
МҮМКІНДІКТЕРІН ҚОЛДАНУ

А.Ахметова,
БҚО, Орал қаласы
№16 ЖОББМ қазақ тілі мен әдебиеті
пәнінің мұғалімі

Г.Дуйсекова,
БҚО, Орал қаласы
№16 ЖОББМ қазақ тілі мен әдебиеті
пәнінің мұғалімі

Аңдатпа:

Мақалада қазіргі білім беру жүйесінің цифрлық трансформация жағдайында қазақ тілін оқыту үдерісіне жасанды интеллект (ЖИ) құралдарын енгізудің маңызы қарастырылады. ЖИ-ді қазақ тілін үйретуде пайдалану бағыттары жазылым, оқылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын дамытуға, интерактивті сабақтар құруға, тапсырмаларды автоматтандыруға және оқушының өзіндік жұмысын қолдауға мүмкіндік беретіні нақты мысалдармен түсіндіріледі.

Түйінді сөздер: жасанды интеллект, қазақ тілі, білім беру, цифрлық технология, оқыту әдістемесі, интерактивті сабақ.

Бүгінгі таңда білім беру үдерісі жаңаша форматқа көшіп, цифрлық технологиялар кеңінен енгізілуде. Соның ішінде жасанды интеллект (ЖИ) құралдары тіл үйрету саласына да еніп, мұғалімдерге жаңа мүмкіндіктер ашып отыр. Қазақ тілін үйретуде ЖИ-ді қолдану – оқытудың мазмұнын байытып, оқушылардың тілдік дағдыларын жекелей дамытуға жол ашады.

Қазіргі білім беру жүйесі цифрлық трансформация кезеңін бастан өткеруде.

ЖИ-ді қолданудың мақсаттары:

- Оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамыту;
- Жеке білім беру траекторияларын құру;
- Тіл үйренуге деген мотивацияны арттыру;

- Уақытты тиімді пайдалану және кері байланысты жедел алу.

ЖИ қолданудың практикалық бағыттары:

Жазылым дағдыларын қалыптастыру

Қазақ тілінде дұрыс жазу – көп еңбекті талап ететін күрделі дағды. ЖИ платформалары:

- орфографиялық қателерді автоматты түрде көрсетеді;
- сөйлем құрылымын жақсарту жолдарын ұсынады;
- стильдік сәйкессіздіктерді анықтайды;
- мәтіннің байланыстылығын бағалайды.

Мысалы, оқушы эссе жазған кезде ЖИ қате сөздерді сипаттап, олардың дұрысын ұсынады, сөйлемнің түсініктілігін арттыруға көмектеседі. Бұл мұғалімнің

жүктемесін азайтып, оқушының өзіндік оқу дағдысын дамытады.

Оқылым мен сөздік қорды жетілдіру

ЖИ жаңа сөздерге түсіндірме береді, мәтінді жеңілдетілген нұсқада қайта жаза алады, мәтіннің негізгі ойын бөліп көрсетеді. Түрлі деңгейдегі оқушылар үшін бір мәтінді үш не төрт деңгейде бейімдеп беру – инклюзивті оқытудың маңызды шарты.

Тыңдалым және айтылым

Тіл үйренушілердің айтылымын бағалайтын ЖИ жүйелері:

- дыбыстарды дұрыс айту деңгейін анықтайды;

- екпін қателерін көрсетеді;

- қазақ тіліндегі сөйлеу мәнерін автоматты талдайды.

Бұл, әсіресе, қазақ тілін екінші тіл ретінде меңгеретін сыныптар үшін өте қажетті мүмкіндік.

Интерактивті сабақтар құру

Мұғалім ЖИ көмегімен:

- деңгейге сай тапсырмалар жасайды;

- ойын элементтері бар интерактивті жаттығулар әзірлейді;

- оқушылардың жас ерекшелігіне байланысты диалог құрастырады;

- онлайн-викториналар, тесттер, сөзжұмбақтар генерациялайды.

Оқушыларды қызықтыру үшін «рөлдік ойындар», «сұхбат құрастыру», «мәтінді жалғастыр» сияқты тапсырмалар автоматтандырылған түрде жасалады.

ЖИ платформаларын қазақ тілі сабақтарында пайдалану оқушыны жалықтырмай, керісінше оның қызығушылығын оятады. Мысалы, орыс мектебінде 6-7 сыныптарда білім алатын оқушы қарапайым деңгейде мәтін жаза алады, ал ЖИ сол мәтінді тексеріп, грамматикалық немесе стилистикалық қателерге нақты әрі түсінікті түсініктеме береді. Бұл – мұғалімге жүктемені

азайтып, оқушыға жеке бағытта даму мүмкіндігін ұсынады.

Сондай-ақ диалог жазу, эссе құрылымын құру, сөздердің синонимдері мен антонимдерін анықтау, тест тапсырмаларын пысықтау секілді түрлі тілдік әрекеттерде ЖИ көмекші құрал бола алады. Мұғалімдер ЖИ-ден сабаққа қосымша тапсырма немесе шығармашылық жұмыс сұрай отырып, уақытты үнемдейді әрі оқушының қызығушылығын арттырады.

ЖИ арқылы оқушылар өз жазба жұмыстарын өздігінен тексеріп, қателерін саралап үйренеді. Бұл оқушыны сыни ойлауға, тіл нормаларын түсінуге, өз білімін бағалауға баулиды. Мұндай мүмкіндік, әсіресе, орыс тілінде оқытатын сыныптар үшін қазақ тілін меңгеруді жеңілдетеді.

Дегенмен, ЖИ – көмекші құрал екенін есте сақтаған жөн. Оны сабақ мазмұнын толық ауыстыратын емес, қолдайтын ресурс ретінде қарастыру қажет. Мұғалім ЖИ ұсынған ақпараттың дұрыстығын бағалап, оқушыны технологияны дұрыс әрі жауапкершілікпен қолдануға үйретуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі. Орта білім беру ұйымдарына арналған оқу бағдарламалары.

2. Аханов К. «Тіл біліміне кіріспе». – Алматы: Мектеп, 2007.

3. Смирнова Т. И. «Интеграция ИИ в образовательный процесс: методика и практика». – Москва, 2023.

4. Журнал «Ұстаз», №2 (2024): Қазақ тілі сабағында заманауи технологияларды қолдану.

5. OpenAI. ChatGPT (2024). Қолдану мысалдары мен нұсқаулықтары.

ТАРИХ ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘЖІРИБЕЛЕР
АРҚЫЛЫ ЖЕТІСТІКKE ЖЕТУ

Г.Ж.Алмурзина,
БҚО, Бөкей ордасы ауданы
Жәңгір хан атындағы ЖОББМ
тарих пәнінің мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Бұл мақалада тарих пәнін оқытуда жасанды интеллектіні қолданудың инновациялық тәсілдері қарастырылады. ЖИ оқушылардың жеке қабілеттерін дамытуға, тарихи деректерді терең талдауға және интерактивті оқыту тәжірибесін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мысал ретінде адаптивті платформалар, тарихи чат-боттар, виртуалды экскурсиялар мен симуляциялар келтіріледі. Сондай-ақ ЖИ-дың көне қолжазбаларды зерттеу мен тарихи байланыстарды анықтауда маңызды рөл атқаратыны көрсетіледі. Бұл тәжірибе тарихты оқыту сапасын арттырып, сыни және шығармашылық ойлауды дамытады.

Түйінді сөздер: интерактивті әдістер, тарихи дереккөздер, сыни ойлау, қызығушылықты арттыру, білімді тереңдету, жетістік кілті.

«Тарих және жасанды интеллект: инновациялық тәжірибелер арқылы жетістікке жету» бұл мәселе қазіргі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылады. Өйткені жасанды интеллект – оқушылардың жеке қабілеттерін дамытудың тиімді әдісі.

Әр халықтың, әр мемлекеттің дамуы мен өркендеуінің негізінде тиімді тәжірибелер жатыр. Тарих бізге сол тәжірибелерді үйретеді, ал бүгінгі күннің технологиялық мүмкіндіктері оны іске асыру жолында таптырмас құрал бола алады. Қазіргі таңда жасанды интеллекттің дамуы тарихты зерттеуде, білім беруде және тәжірибе алмасуда маңызды орынға ие болуда.

Тарих – тек өткеннің шежіресі емес, ол – болашаққа бағдар беретін ұстаз.

Ал жасанды интеллект платформалары оқушылардың білім деңгейіне және қызығушылықтарына сәйкес оқу материалдарын ұсына алады.

Адаптивті оқыту платформалар: ЖИ оқушының әлсіз тұстарын анықтап, мысалы, ежелгі түркі мемлекеттерінің тарихы бойынша қосымша материалдар немесе жеке тесттер ұсынады.

Тарихи чат-боттар: Тарихи тұлғалармен «сөйлесу» мүмкіндігі. Мысалы, ЖИ-ға негізделген чат-бот Абылай ханның рөлін сомдап, оқушыларға XVIII ғасырдағы қазақ қоғамы туралы сұрақтарға жауап бере алады.

ЖИ мен виртуалды шындықты біріктіру арқылы тарихи оқиғаларды көруге болады.

Виртуалды экскурсиялар: Оқушылар

ЖИ-дың көмегімен Орта ғасырдағы Отырар қаласының виртуалды моделін зерттей алады, базарларды, мешіттерді және қолөнершілердің шеберханаларын көре алады.

Тарихи симуляциялар: ЖИ арқылы тарихи шайқастарды, мысалы, Орбұлақ шайқасын қайта жаңғыртуға болады. Бұл оқушыларға тактикалық шешімдерді талдауға мүмкіндік береді.

ЖИ тарихи деректерді талдауға және жаңа байланыстарды анықтауға көмектеседі. Мысалы:

Көне қолжазбаларды зерттеу: ЖИ көне қолжазбаларды цифрландырып, оларды талдай алады. Мысалы, ЖИ-дың көмегімен «Диуани Хикмет» шығармасынан түркі тілдерінің эволюциясын зерттеуге болады.

Тарихи үлгілерді анықтау: ЖИ тарихи оқиғалардың себеп-салдарлық байланыстарын анықтауға көмектеседі. Мәселен, Алтын Орданың ыдырауы мен Орталық Азиядағы сауда жолдарының өзгеруі арасындағы байланысты талдау.

Қазақ хандығының құрылуы тарихын оқытуда ЖИ мен тиімді тәжірибиелерді біріктіру:

- Тапсырма: Оқушылар ЖИ платформасын пайдаланып, Жәнібек пен Керей хандардың шешімдерін талдайды. ЖИ оларға сол кездегі геосаяси жағдайды (мысалы, Өзбек хандығы мен Моғолстан арасындағы қақтығыстар) түсіндіріп, интерактивті карта ұсынады.

- Нәтиже: Оқушылар тарихи оқиғалардың күрделілігін түсініп, сыни ойлау дағдыларын дамытады.

ЖИ-дың көмегімен оқушылар түркі халықтарының мәдени мұрасын зерттей алады:

- Тапсырма: Оқушылар ЖИ-ға негізделген платформа арқылы түркі жазбаларын (мысалы, Орхон жазбаларын) талдап, сол кездегі қоғамның құндылықтарын анықтайды.

- Нәтиже: Оқушылар тарихи мәтіндермен жұмыс істеу дағдыларын дамытып, ЖИ-дың көмегімен мәтіндердің мағынасын тереңірек түсінеді.

Мұғалімдер мен оқушыларға арналған оқу платформаларының түрлері:

1. Визуализация және карталармен жұмыс

Платформа	Мақсаты
Google Earth/ Google Maps	Тарихи жерлерді, империялар шекарасын, соғыстар бағытын картада көрсету
ArcGIS Online	Тарихи-географиялық деректерді талдау, интерактивті карталар жасау
TimeMaps	Әлем тарихын карта түрінде кезең-кезеңімен қарау

2. Уақыт сызықтары мен хронология

Платформа	Мақсаты
TimelineJS	Тарихи оқиғалар тізбегін интерактивті уақыт сызығында көрсету
Tiki-Toki	Фото, видео, мәтінмен байытылған хронологиялық жобалар құру
Preceden	Қарапайым, бірақ көрнекі уақыт сызықтарын жасауға ыңғайлы

3. Интерактивті сабақтар және тесттер

Платформа	Мақсаты
Kahoot!	Ойын түрінде викториналар мен тесттер өткізу
Quizizz	Қашықтан немесе сыныпта онлайн тесттер жасау
Wordwall LearningApps	Сәйкестендіру, пазл, тест, хронология ойындарын құру
Nearpod / Pear Deck	Интерактивті презентациялар және топтық талқылау
Mentimeter	Сұрақ-жауап, пікірталас, сауалнама ұйымдастыру

4. Видеосабақтар және тарихи реконструкциялар

Платформа	Мақсаты
YouTube EDU/ National Geographic/ History Channel	Тарихи фильмдер мен деректі видеолар көру
Edpuzzle	Видеоға сұрақтар енгізу арқылы интерактивті сабақ жасау
Khan Academy	Әлем тарихы бойынша бейнесабақтар мен тесттер

5. Құжаттармен және дереккөздермен жұмыс

Платформа	Мақсаты
Google Classroom/ Moodle	Материалдарды тарату, тапсырма беру, бағалау
Padlet/Miro/ Jamboard	Топтық постерлер мен тарихи талдау тақтасын жасау
Canva	Тарихи плакаттар, инфографика, презентация жасау

6. Виртуалды музейлер мен экскурсиялар

Платформа	Мақсаты
Google Arts & Culture	Әлем музейлеріне виртуалды саяхат
British Museum Virtual Tour	Музей экспонаттарымен танысу
Елдегі музейлердің сайттары	«Әзірет Сұлтан», «Қазақстанның Ұлттық музейі» сияқты ресурстар

Жасанды интеллекттің артықшылықтары мен қиындықтары:

№	Артықшылықтары	Қиындықтары
1	Жекелендіру: ЖИ әр оқушының қажеттілігіне бейімделеді және оқыту траекториясын реттейді.	Қолжетімділік: ЖИ платформаларына қолжетімділік және интернетке қосылу мәселелері.

2	Оқытушыға көмек: Оқытушыларға материалдарды дайындауды, бағалауды және әкімшілік жұмыстарды жеңілдетеді.	Деректердің дәлдігі: ЖИ ұсынған ақпараттың объективтілігі мен дәлдігін міндетті түрде тексеру қажет.
3	Былталандыру: Интерактивті және визуалды әдістер оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын айтарлықтай арттырады.	Мамандарды даярлау: ЖИ-ды тиімді пайдалану үшін оқытушыларға арнайы білім және тренингтер қажет.

Қорытындылай келе, тарих пәнін оқытуда тиімді тәжірибиелер мен жасанды интеллектті біріктіру білім беру процесін түбегейлі өзгертеді. Интерактивті әдістер, визуализация және дереккөздермен жұмыс оқушылардың тарихқа деген қызығушылығын арттырса, ЖИ бұл процеске жекелендіру, виртуалды шындық және деректерді талдау сияқты инновациялық мүмкіндіктер қосады. Болашақта ЖИ-дың білім беру саласындағы рөлі арта түседі. Өткеннен сабақ алып, бүгінгі заманауи технологиялармен үйлестіре білсек, жетістіктерге жете аламыз. Жасанды интеллект – осы жолда сенімді көмекші. Ал тарих – бізге бағыт беретін бағдаршам. Сондықтан тарихты терең оқып, тиімді тәжірибелерді саралау арқылы болашағымызды жарқын ете аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Абдрахманова Г.К., & Жолдасбеков М. (2015). Қазақ хандығының тарихы. Алматы: «Атамұра»
2. Тарих пәнін оқытудағы инновациялық әдістер мен оқу формалары. Ustazmartebes.kz
3. Никулина Н.Ю. Методика преподавания истории в средней школе: Учебное пособие. – Калининград: КГУ, 2014. – 142 с.
4. Тұрлығұлов Т.Т., Қазақстан тарихын оқыту әдістемесі пәнінің мәселелері// Қазақстан жоғары мектебі. – 1994. – №3. – Б. 10-15.
5. Азылханова А.Б., Тарих сабақтарында заманауи әдіс-тәсілдер мен тиімді педагогикалық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың қызығушылықтарын арттыру // Bilim-All. – 2020. – URL: <https://bilim-all.kz> (доступ: 30.09.2025)
6. Тарихты оқыту әдістемесі: оқу құралы / С.Қ. Қажыбекова. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 250 с.
7. Қарсыбаева Р.Қ. Сын тұрғысынан оқу мен жазуды дамыту технологиясының ерекшелігі // 45-Минут. – 2009. – №1. – Б. 12-18

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОЙЛАУ
ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ
(АВТОРЛЫҚ «5 ҚАДАМ – 10 БАЛЛ» ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ)

Н.А.Исалиева,
БҚО, Бәйтерек ауданы
Абай атындағы мектеп-гимназия-интернатының
тарих пәні мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Бұл мақала Қазақстан тарихы сабақтарында оқушылардың сыни, логикалық және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамыту мәселесіне арналған. Қазіргі білім берудегі жасанды интеллекттің әсері және әділ бағалауды қамтамасыз ету талабы аясында тәжірибеме негізделген «5 қадам – 10 балл» авторлық әдістемесінің тиімділігі зерттеледі. Әдістеме саралау тапсырмалары негізінде құрылған және оқушының ойлау дағдыларын бес кезең бойынша дамытуға бағытталған: логикалық, себеп-салдар, кеңістікте бағдарлау, сыни және аналитикалық қабілеттер. Әдістеменің әр оқушыны жеке дамытуға және ұстаздың бағалауын объективті етуге тигізетін оң әсері көрсетілген.

Түйінді сөздер: *Қазақстан тарихы, ойлау қабілеттерін дамыту, «5 қадам – 10 балл», сыни ойлау, саралау тапсырмалары, бағалау.*

Қазіргі білім беру парадигмасы оқушыларды ХХІ ғасыр дағдыларымен, әсіресе сыни және аналитикалық ойлау қабілеттерімен қаруландыруды талап етеді. Алайда, жасанды интеллекттің (ЖИ) оқу үдерісіне тез енуі оқушылардың шынайы ойлау дағдыларын дамыту мен әділ бағалау жолдарын жетілдіру қажеттілігін тудырып отыр. Олимпиадалар, байқаулар мен жобалар сияқты интеллектуалдық жарыстар осы дағдылардың маңыздылығын көрсетеді, ал олардың негізі қарапайым сабақтан басталады. Осы талаптарға жауап беретін тиімді құрал – саралау тапсырмалары.

Зерттеудің мақсаты: Қазақстан тарихы пәні сабақтарында оқушылардың жоғары деңгейлі ойлау қабілеттерін (логикалық, сыни, аналитикалық) дамытуға арналған

авторлық «5 қадам - 10 балл» әдістемесінің тиімділігін ғылыми тұрғыдан негіздеу және оның оқушы жетістіктеріне әсерін көрсету.

Зерттеудің міндеттері:

1. Оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытудағы қазіргі педагогикалық сын-қатерлерге (ЖИ әсері, әділ бағалау мәселесі) теориялық талдау жасау.
2. Саралау тапсырмалары негізінде жасалған «5 қадам - 10 балл» әдістемесінің құрылымын, мазмұнын және оның әрбір қадамының мәнін сипаттау.
3. Әдістемені қолдану нәтижесінде оқушылардың білім сапасының өсуін және олимпиадаларға қатысу белсенділігінің артуын практикалық деректермен дәлелдеу.
4. «5 қадам - 10 балл» әдістемесінің

оқушыны жеке тұлға ретінде дамытуға және бағалаудың әділдігін қамтамасыз етуге тигізетін әсерін талдау.

Тақырыптың өзектілігі екі бағытта: педагогикалық тиімділік және әділ бағалау. Біріншіден, тарихи білімді игеру процесінде оқушылардың жеке ойлау траекториясын қалыптастыру қажет. Екіншіден, саралауға негізделген «5 қадам - 10 балл» әдістемесі әр оқушының потенциалын жеке ашып, оларды «көлеңкеде қалып қоядан» сақтайды, бұл оқытудың ізгілендіру принципіне толық сәйкес келеді.

Зерттеу педагогикалық-тәжірибелік сипатта жүргізілді: авторлық «5 қадам - 10 балл» әдістемесін әзірлеу және оны ойлау дағдыларының деңгейлерін негізге ала отырып, Қазақстан тарихы сабақтарына енгізу. Дәстүрлі оқыту әдістерімен (семинарлар, байқауларға қатысу) және «5 қадам - 10 балл» әдістемесімен оқытылған оқушылар топтарының білім сапасын, олимпиада нәтижелерін салыстырмалы талдау. Әдістеменің 5 қадамы (логикалық, себеп-салдар, кеңістікте бағдарлау, сыни, аналитикалық) бір-бірін толықтырып, жүйелі білім қалыптастыруының механизмдерін сипаттау. Әдістеме жеке жұмысқа бағытталғандықтан, әр оқушының көлеңкеде қалмай, жеке дағдыларын дамытуын бағалау механизмін қолдану.

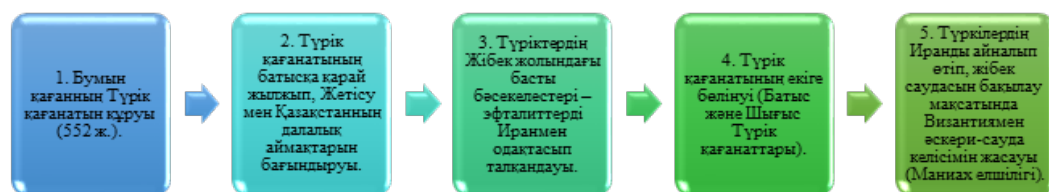
«5 қадам - 10 балл» әдістемесінің деңгейлері:

1. Логикалық ойлау дағдыларын қалыптастыру,
2. Себеп-салдар дағдыларын қалыптастыру,
3. Кеңістікте бағдарлау дағдыларын қалыптастыру,
4. Сыни ойлау дағдыларын қалыптастыру,
5. Аналитикалық ойлау дағдыларын қалыптастыру.

Тақырып: Қазақстан территориясындағы ерте ортағасырлық мемлекеттер

Мақсаты: 6.3.1.1 – оқиғалардың өзара байланысын табу арқылы Түрік қағанаты құрылуының тарихи маңызын анықтау

1-тапсырма. Төменде берілген тарихи оқиғаларды дұрыс реттілікпен орналастырыңыз.

Дескрипторы: берілген тарихи оқиғаларды ретімен орналастырады; [1 б]

2-тапсырма. Себеп-салдарлық байланысты анықтаңыз:

3-тапсырма. Картамен жұмыс: Оқушыларға VI-VII ғасырлардағы Еуразия картасының контуры беріледі.

А. Түрік қағанатының шамаланған аумағын бояу немесе сызу.

Ә. Қағанаттың негізгі көршілерін (мысалы, Қытай, Иран (Сасанидтер), Византия) белгілеңіз.

Дескрипторлары:

- Түрік қағанатының аумағын бояйды немесе сызады;
- Қағанаттың негізгі көршілерін белгілейді.

[2 б]

4-тапсырма. Деректі сыни тұрғыдан талдап, оның құндылығына баға беріңіз, қорытындылаңыз:

Тапсырма	Сипаттамасы
Дереккөз талдауы	<i>Күлтегін ескерткішін зерттеуші ғалым Мырзатай Жолдасбековтың аудармасында: «Он оқұлым, түргіс қағанынан» Мақраш таңбашы.</i>
	<i>Оғуз Білге таңбашы келді; Қырғыз қағанынан</i>
	<i>Тардуш ынанышы, Чур келді; Мазар тұрғызуға,</i>
	<i>Зер салынған жазба тасты тұрғызуға Табғаш қағанынан зергершісі</i>
	<i>Чаң сеңун келді. Күлтегін қой жылы, он жетінші күні өлді.</i>
	<i>Тоғызыншы айдың жиырма жетісінде жерледік. Мазарын, ою - өрнегін, жазба тасын,</i>
	<i>Мешін жылы жетінші айдың жиырма жетісінде тегіз аяқтадық. Күлтегін өлгенде қырық жеті жаста еді.»</i>
	<i>Күлтегін ескерткішінің үзіндісі: «Түркі халқының аты-жөні құрып кетпесін деп, әкем қағанды, шешем қатынды көкке ұшырған Тәңірі, мені сол Тәңірі таққа отырғызды.»</i>
Сұрақтар:	1. Бұл үзінді Түрік қағанатындағы билік қабылдағанын (саяси және діни сенім) қалай сипаттайды?
	2. Оқиғалардың өзара байланысын табу арқылы осы дерек Түрік қағанатының тарихи маңызын анықтауға қаншалықты көмектеседі?
	3. Бұл үзіндіде айтылған Тәңірлік билік ұғымы Түрік қағанатының берік, орталықтандырылған мемлекет ретінде қалыптасуында қандай тарихи маңызға ие болды?

Дескрипторлары:

- Түрік қағанатындағы билік қалай қабылдағанын сипаттайды;
- Осы дерек Түрік қағанатының тарихи маңызын анықтауға қаншалықты көмектескенін анықтайды;
- Түрік қағанатының берік, орталықтандырылған мемлекет ретінде қалыптасуында қандай тарихи маңызға ие болғанын сипаттайды.

5-тапсырма. «Тарихи Маңыздылық» Рейтингі

Түрік қағанатының құрылуына қатысты 4 нәтиже ұсынылып тұр. Олар әрқайсысының тарихи маңыздылығын 1-ден 4-ке дейінгі шәкіл бойынша бағалау керек (1 – маңызды емес, 4 – өте маңызды).

Тапсырма:

1. Ұсынылған нәтижелердің әрқайсысына баға беріңіз.
2. Ең жоғары баға берілген нәтижені таңдаңыз. Оның Түрік қағанатының тарихи маңызын анықтаудағы рөлін дәлелдеңіз (кемінде екі аргумент).

Дескрипторлары:

- Ұсынылған нәтижелердің әрқайсысына баға береді;
- Түрік қағанатының тарихи маңызын анықтаудағы рөлін бірінші аргументпен дәлелдейді;
- Түрік қағанатының тарихи маңызын анықтаудағы рөлін екінші аргументпен дәлелдейді.

Зерттеу барысында «5 қадам - 10 балл» әдістемесін Қазақстан тарихы сабақтарында қолданудың нәтижелері келесідей:

-Әдістеме енгізілгеннен кейін оқушылардың орташа білім сапасы көрсеткіштері орташа есеппен 12%-ға артты.

Оқушылардың аудандық, облыстық және республикалық деңгейдегі тарих пәні бойынша олимпиадаларға, ғылыми жобаларға қатысу белсенділігі мен жүлделі орындар саны айтарлықтай өсті.

Әр қадамға тиісті балл беру жүйесі оқушылардың тапсырмаларды тереңдігіне қарай орындауға ынталандырады. Бұл әдіс дәстүрлі бағалау кезінде байқалатын «бір оқушының екіншісінің көлеңкесінде қалып қою» мәселесін шешті. Жеке орындау талабы оқушыға толық жауапкершілік жүктеп, оның жеке потенциалын ашуға және өзін «жарыққа шығаруға» мүмкіндік берді. Ұстаздың бағалауындағы объективтілік әдістемедегі айқын критерийлер арқасында қамтамасыз етілді.

«5 қадам - 10 балл» әдістемесінің тиімділігі оның кешенділігінде және саралау қағидатында жатыр. Ол ойлаудың бес түрлі деңгейін бір жүйеге біріктіреді, бұл оқушының білімін үзік-үзік емес, жүйелі түрде қалыптастыруға мүмкіндік береді. Әр қадамдағы міндетті жеке орындау оқушының жауапкершілігін арттырып, оны дайын білімді жаттаудан гөрі, оны өз бетінше іздеуге және талдауға итермелейді.

Зерттеу нәтижелері Қазақстан тарихы пәнін оқытудағы авторлық «5 қадам - 10 балл» әдістемесінің оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытудағы және білім сапасын арттырудағы жоғары тиімділігін толық дәлелдеді. Әдістеме:

1. Ойлау дағдыларын кешенді дамытады (логика, себеп-салдар, сыни, аналитика).
2. Оқушыны жеке тұлға ретінде дамытып, оны бәсекеге қабілетті етеді.
3. Ұстазға әділ, шынайы бағалау жүйесін ұсынады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Выготский Л.С. «Мышление и речь» Москва, 1934 г.
2. <https://bilimger.kz/152852/> Тарихты оқыту әдістемесі: Дәстүрлі және жаңа тәсілдер
3. Жүнісова Г. Б. Тарихи білім берудегі сыни ойлауды дамытудың теориялық негіздері. Алматы: Атамұра. 2021 ж.
4. Блум. Б. С. (Bloom, B. S.) Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. New York: Longmans, Green. (Блум таксономиясының негізі).1956 ж.
5. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші деңгей. «Назарбаев зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012 ж.

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

А.К.Таганиязов,
ЗКО, Чингирлауский район
учитель физической культуры
Шынгырлауский колледж
педагог-модератор

Андатпа:

Мақалада дене шынықтыру және спорт саласында жасанды интеллектті (ЖИ) қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Жаттығу үдерісін жеке ерекшеліктерге бейімдеу, дене белсенділігін мониторингтеу, қозғалыстарды талдау және жаттығуларды орындау техникасын жетілдіру үшін ЖИ-ді пайдаланудың мысалдары талданады. Сонымен қатар оқыту тиімділігін арттыру, білім алушылардың уәждемесін күшейту және жарақат алу қаупін төмендету мақсатында дене шынықтыру сабақтарындағы білім беру үдерісіне жасанды интеллектті енгізудің перспективалары талқыланады.

Түйінді сөздер: жасанды интеллект, дене шынықтыру, спорт, жаттығу, білім беру үдерісі, денсаулық.

Цифровая трансформация охватывает все сферы жизни, и образование не является исключением. Искусственный интеллект (ИИ), как одна из самых перспективных технологий, открывает новые возможности для оптимизации и улучшения образовательного процесса. В частности, применение ИИ в физической культуре и спорте может существенно повысить эффективность тренировок, улучшить технику выполнения упражнений и сделать занятия более персонализированными и увлекательными.

Возможности использования ИИ в физической культуре и спорте: ИИ предлагает широкий спектр решений для решения задач в физической культуре и спорте:

Персонализация тренировочного

процесса: ИИ может анализировать данные о физическом состоянии, уровне подготовки, целях и предпочтениях спортсмена, чтобы разработать индивидуальную программу тренировок, учитывающую его особенности и потребности.

Мониторинг физической активности: Носимые устройства (смарт-часы, фитнес-трекеры) и мобильные приложения, оснащенные ИИ, позволяют отслеживать различные параметры физической активности, такие как количество шагов, пройденное расстояние, частота сердечных сокращений, уровень физической нагрузки и качество сна.

Анализ движений и улучшение техники выполнения упражнений: ИИ может использоваться для анализа движений спортсмена в режиме

реального времени, выявления ошибок в технике выполнения упражнений и предоставления рекомендаций по их исправлению. Системы на основе компьютерного зрения и машинного обучения способны распознавать сложные движения, оценивать их правильность и давать обратную связь в виде визуальных подсказок, текстовых комментариев или голосовых инструкций.

Разработка игр и симуляторов: ИИ используется для создания реалистичных спортивных игр и симуляторов, которые позволяют спортсменам тренироваться в виртуальной среде, отрабатывать различные сценарии и совершенствовать свои навыки.

Применение ИИ на уроках физической культуры: Внедрение ИИ в образовательный процесс на уроках физической культуры открывает новые возможности для повышения эффективности обучения и мотивации учащихся. Искусственный интеллект (ИИ) может стать отличным помощником для учителей физкультуры, делая уроки более эффективными, интересными и персонализированными. Вот несколько способов, как ИИ может помочь в создании и проведении уроков:

Планирование урока

ИИ может помочь учителю:

Создать индивидуальные планы уроков на основе уровня подготовки учеников, их возраста и целей (например, развитие выносливости, силы, координации).

Автоматизировать рутинные задачи по физической культуре, такие как подсчет статистики при развитии индивидуальных физических качеств.

Анализ движений и техники

С помощью ИИ учитель может:

- Оценивать технику выполнения упражнений (например, правильность

поддачи в волейболе или бега).

- Использовать приложения с компьютерным зрением (например, **HomeCourt, Swish, Coach's Eye**), которые через камеру анализируют движения и дают обратную связь.

- Показывать ученикам их ошибки и предлагать способы улучшения после обработки техники движений на компьютере.

Персонализация тренировок

ИИ позволяет:

- Адаптировать нагрузку для каждого ученика. Например, если кто-то слабее в беге, ИИ предложит больше упражнений на выносливость.

Создавать индивидуальные программы тренировок на основе данных о физической подготовке учеников.

Отслеживание прогресса

ИИ помогает:

Автоматически собирать данные о результатах учеников (например, количество подтягиваний, время бега, точность бросков).

Анализировать прогресс и показывать, как ученики улучшают свои навыки.

Генерировать отчеты показателей физического развития и физической подготовленности для учителя, родителей или администрации школы.

Интерактивные элементы урока

ИИ делает уроки более увлекательными:

- Виртуальные тренеры: приложения с ИИ могут давать голосовые подсказки и мотивировать учеников.

- Игры и соревнования: ИИ может организовать виртуальные соревнования (например, кто больше раз попадет мячом в цель) или создать интерактивные челленджи.

Анализ в реальном времени: например, во время игры в футбол ИИ может считать количество передач, ударов и других

действий.

Учет здоровья и безопасности

ИИ может:

- Мониторить состояние учеников с помощью фитнес-браслетов или умных часов (пульс, уровень нагрузки).

- Предупреждать учителя, если у кого-то из учеников слишком высокая нагрузка.

Помогать адаптировать урок для учеников с ограниченными возможностями.

Пример использования ИИ на уроке

Представьте урок волейбола:

- Ученики выполняют подачи, а ИИ через камеру анализирует их технику и показывает ошибки.

- Во время игры ИИ считает количество удачных передач и подач, а в конце определяет MVP (самого ценного игрока).

- Учитель получает готовый отчет о результатах урока и может использовать его для планирования следующих занятий.

Преимущества использования ИИ:

- Экономия времени: ИИ берет на себя рутинные задачи, позволяя учителю сосредоточиться на работе с учениками.

- Объективность: ИИ оценивает всех учеников одинаково, без предвзятости.

- Мотивация: ученикам интересно работать с технологиями, что повышает их вовлеченность.

Искусственный интеллект – это не замена учителя, а мощный инструмент, который помогает сделать уроки более современными, эффективными и увлекательными.

Заключение:

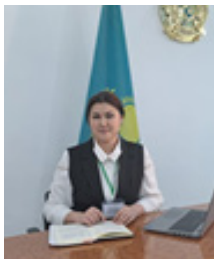
Искусственный интеллект обла дает огромным потенциалом для трансформации физической культуры и спорта. Его применение на уроках физической культуры может сделать обучение более персонализированным,

увлекательным и эффективным. Важно осознавать вызовы, связанные с внедрением ИИ, и активно работать над их преодолением, чтобы в полной мере реализовать преимущества этой технологии для здоровья и благополучия учащихся. Дальнейшие исследования и разработки в этой области будут способствовать созданию новых инновационных решений, которые помогут сделать физическую культуру и спорт доступными и привлекательными для всех. Интеграция ИИ в уроки физической культуры делает обучение более научно обоснованным: каждый ученик получает индивидуальные рекомендации, объективную оценку своего прогресса и возможность корректировать технику в режиме реального времени. Технологии компьютерного зрения, машинного обучения и цифровой аналитики позволяют педагогам глубже понимать особенности физического развития школьников и принимать решения, основанные на точных данных.

Список использованной литературы:

1. Максачук, Е.П. Актуализация формирования спортивной культуры личности молодого поколения/Е.П. Максачук. – Москва: Спутник, 2016.
2. Фомин, С.А. Современные цифровые инструменты в спортивной подготовке. – Казань: КФУ, 2019.
3. Назаров, В.М. Использование компьютерного зрения в спортивной биомеханике // Теория и практика физической культуры, 2019. – №7. – С. 34–38.
4. Petrov, A. Цифровизация физической культуры в школе. – Москва: Просвещение, 2021.

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІ МЕН ИНФОРМАТИКА ИНТЕГРАЦИЯСЫ
АРҚЫЛЫ ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІ МОДЕЛЬДЕРІ

М.Ж.Мукашева,
ЗКО, Орал қаласы
№45 ЖОББМ
информатика пәнінің мұғалімі

Аңдатпа:

Бұл мақалада жаратылыстану пәндері мен информатика арасындағы интеграция негізінде зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудың тиімді үлгілері қарастырылады. Интеграцияланған оқыту оқушылардың ғылыми-ізденушілік дағдыларын дамытуға, деректерді жинап, өңдеп, талдауға, сондай-ақ ақпараттық технологияларды нақты ғылыми мәселені шешуге қолдануға мүмкіндік беретіні көрсетіледі. Мақалада STEM жобалық моделі, деректерге негізделген зерттеу, цифрлық модельдеу және интерактивті эксперимент түріндегі заманауи оқыту модельдері мысалдармен түсіндірілген. Пәнаралық тәсіл білім мазмұнының өмірмен байланысын арттырып, оқушының зерттеушілік мәдениетін қалыптастыруға ықпал ететіні дәлелденеді

Түйінді сөздер: интеграция, STEM, зерттеу, цифрлық модельдеу, деректерді талдау, интерактивті эксперимент, пәнаралық оқыту

Бүгінгі білім беру жүйесінде оқушының дайын ақпаратты жаттап қана қоймай, өз бетінше зерттеп, оны талдап, шешім қабылдай алуы маңызды құзыреттілікке айналып отыр. Осы тұрғыдан алғанда жаратылыстану пәндері мен информатиканы өзара ықпалдастыра оқыту – оқушылардың зерттеушілік мәдениетін қалыптастырудың тиімді жолдарының бірі. Интеграция пәннен тыс қосымша жүк емес, керісінше білімді терең әрі өмірмен байланысты меңгеруге мүмкіндік беретін құрал болып табылады.

Жаратылыстану бағытының пәндері табиғи заңдылықтарды түсіндірумен айналысса, информатика осы құбылыстарды өлшеу, модельдеу, визуализациялау және талдау үшін

құрал ұсынады. Сондықтан интеграция арқылы оқушылар нақты мәселелерді ғылыми әдіспен зерттеуге, мәліметпен жұмыс жасауда цифрлық сауаттылық қалыптастыруға, теориялық білімді тәжірибемен байланыстыруға мүмкіндік алады.

Зерттеу жүргізудің тиімді интеграциялық модельдерінің бірі – STEM жобалық моделі. Бұл модельде оқушыларға нақты өмірлік мәселе ұсынылып, олар жаратылыстану пәндеріндегі білімін қолданып, информатика құралдарын пайдалана отырып мәселені шешуге арналған өнім дайындайды. Мысалы, ауаның ластану деңгейін сенсорлармен өлшеп, мәліметті компьютерлік бағдарлама арқылы талдау

немесе күн энергиясының тиімділігін есептейтін сандық модель құруға болады.

Деректерге негізделген зерттеу моделі де қазіргі білім беру үшін өте өзекті. Оқушылар тәжірибеден немесе виртуалды зертханадан деректер жинап, оларды электронды кестелер немесе басқа бағдарламалар арқылы өңдейді. Бұл тәсіл аналитикалық ойлауды дамытады.

Цифрлық модельдеу күрделі табиғи құбылыстарды виртуалды ортада зерттеуге мүмкіндік береді. Оқушылар физикалық процестердің, химиялық реакциялардың немесе биологиялық популяциялардың компьютерлік моделін жасай алады. Ал интерактивті эксперимент моделі виртуалды зертханалар арқылы қауіпсіз әрі қолжетімді түрде тәжірибе жүргізуге жағдай жасайды.

Қорытындылай келе, жаратылыстану пәндері мен информатика интеграциясы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын, логикалық ойлауын және өмір бойы білім алуға деген ынтасын арттыратын тиімді білім беру стратегиясы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Орта білім беру стандарты. – Астана, 2023.
2. Оразақын, Б. Цифрлық білім беру технологиялары. – Алматы: Рауан, 2022.
3. Назарбаев Зияткерлік мектептері. STEM білім беруді енгізу нұсқаулығы. – Астана, 2021.
4. Polatova, A. Interdisciplinary Approach in Natural Sciences. – Educational Journal, 2020.
5. Тұрсынова Г. Пәнаралық оқытудың теориясы мен практикасы. – Алматы: Білім, 2019.

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕНІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ МЕН
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Ұ.З.Габдуллина,
БҚО, Бөрлі ауданы
№7 «Айналайын» бөбекжайының тәрбиешісі,
педагог-модератор

Андатпа:

Бұл мақалада мектепке дейінгі тәрбиенің заманауи әдістері мен инновациялық технологиялары қарастырылады. Қазіргі қоғамдағы ақпараттық және педагогикалық технологиялардың қарқынды дамуы мектепке дейінгі білім беру жүйесіне жаңа талаптар қойып отыр. Сол себепті балалардың жеке қабілеттерін дамытуда, шығармашылық ойлауын қалыптастыруда және танымдық белсенділігін арттыруда инновациялық тәсілдерді қолданудың маңызы зор. Мақалада тәрбие процесінде ойын технологиясы, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, жобалық әдіс және дамыта оқыту әдістерін тиімді пайдалану жолдары сипатталады. Заман талабына сай жаңа педагогикалық технологияларды енгізу мектепке дейінгі ұйымдарда тәрбиенің сапасын арттыруға, балалардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Қазіргі таңда қоғам дамуының қарқыны, ақпараттық технологиялардың кеңінен енуі, білім беру жүйесіндегі өзгерістер мектепке дейінгі тәрбиенің де жаңа деңгейге көтерілуін талап етеді. Мектепке дейінгі тәрбие – баланың тұлға ретінде қалыптасуының алғашқы баспалдағы. Сондықтан бұл салада дәстүрлі әдістермен қатар заманауи педагогикалық тәсілдер мен инновациялық технологияларды қолдану аса маңызды.

Инновация – білім беру үдерісіне жаңалық енгізу ғана емес, сонымен қатар оны шығармашылық тұрғыда ұйымдастыру, баланың қызығушылығын арттыру және жеке қабілетін дамыту құралы болып табылады.

Заманауи әдістердің мәні мен маңызы

Мектепке дейінгі тәрбие жүйесінде заманауи әдістер баланың жеке тұлғалық дамуын, өзіндік ойлауын және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге бағытталған. Қазіргі педагогикада кеңінен қолданылып жүрген әдістер мыналар:

Ойын арқылы оқыту әдісі – бала табиғатына ең жақын әдіс. Ойын барысында бала қоршаған ортаны таниды, қарым-қатынасқа түседі және өз ойын еркін жеткізуді үйренеді.

Жобалық әдіс (проектілік тәсіл) – баланың зерттеушілік қабілетін дамытып, өз бетінше әрекет етуге үйретеді. Бұл әдіс арқылы балалар топпен жұмыс істеу, өз ойын дәлелдеу және нәтижеге жету дағдыларын қалыптастырады.

Модульдік оқыту әдісі – оқу үдерісін жүйелі түрде құруға мүмкіндік береді. Әр модуль белгілі бір тақырыпқа арналған

және баланың жас ерекшелігіне сай кезең-кезеңмен жүргізіледі.

Дамыта оқыту технологиясы – әр баланың жеке мүмкіндігін ескеріп, оның танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған.

Инновациялық технологиялардың қолданылуы

Инновациялық технологиялар балабақшада білім беру мен тәрбиелеу сапасын арттырудың маңызды құралына айналып отыр. Мектепке дейінгі ұйымдарда қолданылып жүрген инновациялық технологиялардың бірнеше түрін атап өтуге болады:

Ақпараттық-коммуникациялық техно логиялар (АКТ).

Интерактивті тақта, мультимедиялық бағдарлама, бейне және аудио материалдарды қолдану балалардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін жандандырады. Мысалы, табиғат құбылыстарын, жануарлар әлемін немесе ұлттық ертегілерді бейнематериал арқылы көрсету баланың елестету қабілетін күшейтеді.

STEM-технологиясы (Science, Technology, Engineering, Mathematics). STEM тәсілі балаларды ғылым мен техникаға қызықтырып, қарапайым тәжірибелер жасау арқылы логикалық ойлауын дамытады. Мысалы, «Су қайдан пайда болады?», «Көлеңке неге өзгереді?» деген сұрақтарға тәжірибе арқылы жауап табу – зерттеушілік дағдының алғашқы қадамы.

TRIZ технологиясы (Творчество және өнертапқыштық тапсырмалар теориясы). Бұл әдіс баланың ойлау икемін, тапқырлығын және мәселені шешу қабілетін қалыптастырады. Тәрбиеші түрлі жағдаяттар ұсына отырып, балаларды шешім табуға бағыттайды.

Монтессори технологиясы. Баланың өз бетінше әрекет етуіне, тәртіп пен

жауапкершілікті сезінуіне мүмкіндік береді. Мұнда бала өз қызығушылығына қарай таңдау жасап, өз қарқынымен дамиды.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі – табысты тәрбиенің кепілі

Заманауи әдістер мен инновациялық технологиялардың тиімділігі көбіне тәрбиешінің шеберлігіне байланысты. Педагог ақпараттық сауатты, ізденімпаз және шығармашыл болуы тиіс.

Тәрбиеші тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар бағыт беруші, ұйымдастырушы, баланың дамуына жағдай жасаушы тұлға болып табылады. Ол жаңа технологияларды игеріп қана қоймай, оларды тиімді қолдану жолдарын тәжірибеде жүйелі түрде пайдалану керек.

Мектепке дейінгі тәрбиеде заманауи әдістер мен инновациялық технологияларды қолдану – уақыт талабы. Бұл тәсілдер балалардың танымдық белсенділігін арттырып, ой-өрісін кеңейтеді, шығармашылық әлеуетін ашады.

Бала – болашақтың иесі. Ендеше, бүгінгі балабақшадағы жаңашылдық ертеңгі ұрпақтың интеллектуалды дамуына, еліміздің рухани өркендеуіне негіз болады. Осы бағытта әр тәрбиеші үздіксіз ізденіп, инновацияны өз тәжірибесіне енгізіп отырса, мектепке дейінгі тәрбие сапасы жаңа деңгейге көтеріледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР «Білім туралы» Заңы
2. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту тұжырымдамасы», ҚР БҒМ, 2022 ж.
3. Әбдікерімова Т. – Мектепке дейінгі білім беру процесіндегі инновациялық технологиялар, Алматы, 2021 ж.
4. Нұрымбетова Г. – Заманауи педагогикалық технологиялар, Нұр-Сұлтан, 2020 ж.

ИННОВАЦИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

М.А.Тималиева,
ЗКО, г.Уральск
преподаватель специальных дисциплин
Уральский технологический колледж «Сервис»

Андатпа:

Мақалада білім беру процесінде қолданылатын инновациялық білім беру технологияларының негізгі түрлері сипатталып, оқу үдерісінде пайдаланудың тиімді жолдары қарастырылады.

Түйін сөздер: *Технология, педагогикалық технологиялар, инновациялық педагогикалық технологиялар*

Инновация – введенный в употребление новый или значительно улучшенный продукт (товар, услуга) или процесс, новый метод продаж или новый организационный метод в деловой практике, организации рабочих мест или во внешних связях. Термин «инновация» происходит от латинского «novatio», что означает «обновление» (или «изменение»), и приставки «in», которая переводится с латинского как «в направление», если переводить дословно «Innovatio» – «в направлении изменений». Само понятие innovation впервые появилось в научных исследованиях XIX в. Новую жизнь понятие «инновация» получило в начале XX в. в научных работах австрийского и американского экономиста Й.Шумпетера в результате анализа «инновационных комбинаций», изменений в развитии экономических систем. Именно Шумпетером был впервые введен данный термин в экономике. Инновация – это не всякое новшество или нововведение, а только такое, которое серьезно повышает эффективность действующей системы.

Вопреки распространённому мнению, инновации отличаются от изобретений. Обобщённо это понятие может применяться также и к творческой идее, которая была осуществлена.

Инновация – это результат инвестирования интеллектуального решения в разработку и получение нового знания, ранее не применявшейся идеи по обновлению сфер жизни людей (технологии; изделия; организационные формы существования социума, такие как образование, управление, организация труда, обслуживание, наука, информатизация и т. д.) и последующий процесс внедрения (производства) этого, с фиксированным получением дополнительной ценности (прибыль, опережение, лидерство, приоритет, коренное улучшение, качественное превосходство, креативность, прогресс).

Социальные (процессные) – процесс обновления сфер жизни человека в реорганизации социума (педагогика, система управления, благотворительность, обслуживание, организация процесса).

Педагогическая инноватика – раздел педагогики, в котором изучается природа, закономерности возникновения и развития педагогических инноваций в отношении субъектов образования, а также обеспечивающая связь педагогических традиций с проектированием будущего образования. Объект педагогической инноватики – процесс возникновения, развития и освоения инноваций в образовании и воспитании учащихся, ведущих к прогрессивным изменениям качества их воспитания и развития. Предмет педагогической инноватики – совокупность педагогических условий, средств и закономерностей, связанных с разработкой, обоснованием эффективности и освоением педагогических новшеств в педагогическую деятельность. Педагогическая инноватика основывается на учете личностных характеристик обучающихся с применением модернизированного педагогического инструментария педагогов.

Инновационное развитие образовательной системы, активное совершенствование технологий и инструментов инновационного менеджмента и маркетинга, совершенствование и мультипликация технологий обучения – стали неотъемлемыми атрибутами образовательных и воспитательных технологий большинства государств мира. Развитие инноваций в системе образования является базисом инновационной и технологической политики государства.

Основные сложности прохождения инновационных технологий по указанной выше цепочке возникают на этапе апробации и непосредственного внедрения нововведения в образовательный процесс. Перед началом данного этапа разработчик

новой технологии сталкивается с необходимостью доказательства жизнеспособности разработки. В данном контексте существуют некоторые факторы риска продвижения инноваций, в результате негативного воздействия которых продукт или технология могут развиваться по одному из двух путей – отказ во внедрении, причиной которого является недостаточная степень подготовленности автора в части инновационного менеджмента и маркетинга, или формализация внедрения, в процессе которой разработки автора принимаются как инновационные, но в дальнейшем авторский замысел претерпевает изменения или не получает достаточного инвестиционного сопровождения.

Если в школе нет современного оборудования, качественных учебников, квалифицированных педагогических кадров, хорошего школьного здания, то о каких результатах образования можно говорить

В данной систематике педагогические нововведения подразделяются на следующие типы и подтипы: по отношению к структурным элементам образовательных систем – нововведения в целеполагании, задачах, содержании образования и воспитания, формах, методах, приемах, технологиях обучения, средствах обучения и образования, системе диагностики, контроле, оценке результатов и т.д.; по отношению к личностному становлению субъектов образования – в области развития определенных способностей учеников и педагогов, сфере развития их знаний, умений, навыков, способов деятельности, компетентностей и др.; по области педагогического применения – в учебном процессе, учебном курсе,

образовательной области, на уровне системы обучения, уровне системы образования, в управлении образованием; по типам взаимодействия участников педагогического процесса – в коллективном обучении, групповом обучении, тьюторстве (методист, преподаватель или консультант-наставник), репетиторстве, семейном обучении и т.д.; по функциональным возможностям – нововведения-условия (обеспечивают обновление образовательной среды, социокультурных условий и т. п.), нововведения-продукты (педагогические средства, проекты, технологии и т.п.), управленческие нововведения (новые решения в структуре образовательных систем и управленческих процедурах, обеспечивающих их функционирование); по способам осуществления – плановые, систематические, периодические, стихийные, спонтанные, случайные; по масштабности распространения – в деятельности одного педагога, методического объединения педагогов, школе, группе школ, регионе, федеральном уровне, международном уровне и т. п.; по социально-педагогической значимости – в образовательных учреждениях определенного типа, для конкретных профессионально типологических групп педагогов; 18 по объему новаторских мероприятий – локальные, массовые, глобальные и т. п.; по степени предполагаемых преобразований – корректирующие, модифицирующие, модернизирующие, радикальные, революционные. В предложенной типологии одна и та же инновация может одновременно обладать несколькими характеристиками и занимать свое место в различных блоках. Например, такая инновация, как образовательная рефлексия учащихся, может выступать

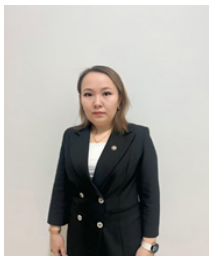
нововведением по отношению к системе диагностики обучения, к развитию способов деятельности учащихся, нововведением в учебном процессе, в коллективном обучении, нововведением-условие: нововведением периодическим, нововведением в старшей профильной школе, локальным, радикальным нововведением. Отношение педагогов к нововведениям. Природа людей по отношению к нововведениям различна. Одни склонны к их принятию, другие более консервативны. Иногда в одном человеке одновременно уживаются различные проявления в отношении инноваций из разных областей его деятельности.

Нововведения в учебном процессе имеют, как правило, структурно качественные, деятельностные и поэтапные характеристики. Новшествами при этом выступают методы, приемы, формы и технологии обучения. Иногда достаточно изменить последовательность этапов проведения традиционного урока (например, начать его не с опроса усвоенного на прошлом занятии, а с диагностической проверочной работы по новой, еще не изученной теме), и данный процесс уже будет инновационным.

Список литературы:

1. Социальная психология: Учебник / В.А. Соснин, Е.А. Красникова. - 3-е изд. - М.: Форум, 2010
2. Землянская Е.Н., Веретенникова Л.К., Дмитриев А.Е. и др. Инновационные процессы в системе начального образования. Издатель: Прометей. Язык: 2012, Москва, 2012
3. Интернет-ресурсы: Инновационная деятельность учителя - <http://hl.mailru.su/gcached?q=cache:sa3OTgnwYREJ: http%3A//www.76307s007.edusite.ru/p48aa1.html>

КРЕАТИВТІ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУ:
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Ж.Б. Жакина,
БҚО, Орал қаласы
Батыс Қазақстан облысы әдістемелік
орталығының бастауыш сынып әдіскері

Андатпа:

Бұл мақалада креативті тапсырмалар жазуды үйретуге қалай көмектесетінін және олар қандай артықшылықтарды ұсынатынын қарастырамыз. Креативті тапсырмалар балаларды оқу процесіне белсенді тартуға ықпал етеді. Олардың қиялын дамытады, жазуға қызығушылығын ынталандырады және бұл процесті анағұрлым мағыналы етеді. Мұндай тапсырмалар балаларға өз идеялары мен ойларын қағазда көрсетуге, сөйлеу мен жазу дағдыларын жақсартуға, сондай-ақ шығармашылық ойлауды дамытуға көмектеседі.

Түйінді сөздер: жазылым, креативті тапсырмалар, жазу дағдысы.

Жазылым – бастауыш сынып оқушыларының оқудан бастап дамытуы қажет маңызды дағдылардың бірі. Өз ойларын қағазға анық және сауатты жаза білу болашақта табысты оқу мен дамудың негізі болып табылады. Алайда, диктанттар және мәтінді қайта жазу сияқты жазуға үйретудің дәстүрлі әдістері балаларға көңілсіз және дағдылы болып көрінуі мүмкін. Сондықтан да креативті тапсырмаларды пайдалану бастауыш сынып оқушыларының жазылым дағдыларын дамыту үшін тиімді құралға айналып, оқу процесін қызықты етеді.

Жазуды үйретуде креативті тапсырмаларды пайдалану жазу техникасын жақсартып қана қоймай, балалардың осы қызмет түріне оң көзқарасын қалыптастырады. Нәтижесінде оқушылар хатты міндеттеме ретінде емес, өзін-өзі көрсету және

шығармашылық зерттеу тәсілі ретінде қабылдай бастайды.

Жазуға үйретуге арналған креативті тапсырмалардың әдістері мен мысалдары:

Өз тарихын жасау.

Жазбаша дағдыларды дамытудың неғұрлым тиімді тәсілдерінің бірі өз тарихын жасау болып табылады. Мұғалім балаларға белгілі бір тақырыпта әңгіме ойлап табуды немесе оған қиял элементтерін қосып, өз ертегісін жасауды ұсына алады. Мысалы, тапсырма былай болуы мүмкін: «Сикырлы к і л е м - ұшақпен саяхатқа шыққаныңызды елестетіңіз. Сізді қандай оқиғалар күтіп тұрғаны туралы әңгіме жазыңыз». Бұл жаттығу балаларға қиялын дамытуға, жазу дағдыларын жақсартуға және мәтінді құрылымдауға көмектеседі.

Кітап кейіпкерлеріне хат жазу. Оқушыларға сүйікті әдеби кейіпкеріне өз

ойларын, сұрақтарын немесе тілектерін білдіріп хат жазуды ұсынуға болады. Мысалы, балалар ертегі кейіпкеріне оның тарихын оқып, не сезінгенін айтып, хат жаза алады немесе ол кездескен мәселелерді шешу жөнінде өз кеңестерін бере алады. Мұндай тапсырма эмпатияны, жазбаша сөйлеу дағдыларын дамытады және кітаптың сюжетін тереңірек түсінуге көмектеседі.

Эмоциялар күнделігін жүргізу – балаларға өз сезімдерін қағазда көрсетуге үйрететін креативті тапсырма. Күн сайын оқушылар қандай эмоцияларды сезінгенін және неге екенін жазып ала алады. Бұл тапсырма өзін-өзі рефлексиялау қабілетін дамытады, сипаттау дағдыларын жақсартады және балалардың эмоцияларын жақсы түсінуге көмектеседі.

Комикстерді немесе иллюстрацияланған оқиғаларды жасау – бұл жазумен визуалды шығармашылықты біріктірудің тамаша тәсілі. Мұғалім балаларға оқыған кітаптың негізінде комикс жасауды немесе өз тарихын ойлап тауып, оны бейнелеуді ұсына алады. Бұл тапсырма баяндау дағдыларын, креативті ойлауды дамытады және балаларға өз идеяларын визуализациялауға көмектеседі.

Анаграмма және акростихпен ойнау балаларға тілмен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға және креативті ойлауды ынталандыруға көмектеседі. Мысалы, балалар зерттелетін тақырыпқа байланысты сөздерден анаграммалар жасай алады немесе өзатының әріптерін немесе басқа сөздерді пайдалана отырып, акростих жаза алады. Бұл тапсырма орфографиялық дағдыларды жақсартады және тілмен ойнай білуді дамытады.

Сурет бойынша шығарма. Мұғалім балаларға сурет көрсетіп, көргендерін

сипаттай отырып, шығарма жазуды немесе суретке байланысты тарих ойлап табуды ұсынады. Мысалы, орманның суретін көрсетіп, балаларға осы орманда не болып жатқаны, оның тұрғындарының кім екені және онда қандай оқиғалар болуы мүмкін екендігі туралы әңгіме ойлап табуды ұсынуға болады. Бұл тапсырма сипаттамалық сөйлеу дағдыларын дамытады және балаларға өз ойларын қағазда білдіруге көмектеседі.

Мұғалім балаларға түрлі кейіпкерлердің атынан хат алмасатын рөлдік ойынға қатысуды ұсына алады. Мысалы, балалар ертегі кейіпкерлерінің рөлін ойнай алады, олар бір-біріне хат жазады, өз оқиғаларын талқылайды немесе мәселелерді шешуді ұсынады. Бұл тапсырма балаларға сөйлеу дағдыларын дамытуға, ж а з у д ы жақсартуға және шығармашылық ойлауды ынталандыруға көмектеседі. Бастауыш сынып оқушыларын жазуға үйретуде креативті тапсырмаларды пайдаланудың көптеген артықшылықтары бар:

-Жазуға деген қызығушылықты арттыру: Креативті тапсырмалар жазуға үйрету процесін қызықты және ынталандырушы етеді. Бұл балаларды белсенді тартуға ықпал етеді.

-Креативті ойлауды дамыту: Балалар өз идеяларын қағазда білдіруге, қиялын пайдалануға және стандартты емес шешімдерді іздеуге үйренеді.

-Жазу дағдыларын жақсарту: Креативті тапсырмаларды үнемі орындау орфографияны, грамматиканы және байланыстырып сөйлеу дағдыларын жақсартуға ықпал етеді.

-Оқуға деген оң көзқарасты қалыптастыру: Балалар жазуды шығармашылық процесс ретінде қабылдай бастайды, бұл оқу мен дамуға деген оң көзқарасты қалыптастырады.

Сыныпта креативті тапсырмаларды пайдаланудың практикалық мысалдары:

1.Шығармашылық шеберханасы. Мұғалім «шығармашылық шеберханасын» ұйымдастырады, онда балалар өз тарихын, безендірілген кітаптар мен комикстерді жасаумен айналысады. Әрбір сабақ белгілі бір тақырыпқа немесе жанрға арналған және балалар немен жұмыс істегісі келетінін таңдай алады. Бұл жазу дағдыларын еркін және шығармашылық жағдайда дамытуға көмектеседі.

2.Саяхатшының күнделігі. Мұғалім балаларға өздерінің қиялдағы оқиғаларын сипаттайтын «саяхатшының күнделігін» жүргізуді ұсынады. Күн сайын балалар өздері барып көрген және сезінген жаңа орын туралы жазады. Бұл жазу және қиялдау дағдыларын дамытуға көмектеседі, сондай-ақ байланысты сөйлеуді жақсартады.

3.Батырларға хат конкурсы. Мұғалім әдеби кейіпкерлерге хат конкурсын ұйымдастырады. Онда балалар өздерінің сүйікті кейіпкерлеріне хат жазады. Үздік жұмыстар авторы жүлделермен марапатталады және балалар сынып алдында өз хаттарын оқи алады. Бұл тапсырма жазуға және әдебиетке қызығушылықты ынталандырады. Сондай-ақ коммуникативтік дағдыларды дамытады.

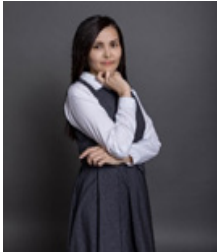
Креативті тапсырмалар арқылы жазуға үйрету – бұл бастауыш сынып оқушыларының жазу дағдыларын дамытудың тиімді тәсілі. Мұндай тапсырмалар жазу процесін қызықты етуге көмектеседі, шығармашылық ойлауды ынталандырады, байланыстырып сөйлеу дағдыларын дамытады және жазуға оң көзқарасты қалыптастыруға ықпал етеді. Мұғалімдерге бастауыш сынып оқушыларының жан-жақты дамуына

және олардың табысты оқуына жағдай жасай отырып, білім беру процесінде креативті әдістерді белсенді пайдалану маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айғабылов А. Бастауыш сыныпта тіл дамыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2018.
2. Құлманова Қ. Бастауыш мектепте қазақ тілін оқытудың теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Білім, 2020.
3. Оразбаева Ф. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2016.
4. Әміров Р., Әмірова А. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Санат, 2019.
5. Жұбанова О., Сүлейменова Э. Бастауыш сынып оқушыларының жазу дағдыларын қалыптастыру. – Алматы: Арман-ПВ, 2021.
6. Мұқанова Б. Бастауыш мектептегі шығармашылық тапсырмалар жүйесі. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
7. Выготский Л. Педагогикалық психология. – Алматы: Дәуір, 2017.
8. Колесникова И., Долгина О. Методика обучения иностранным языкам: теория и практика. – Москва: АСТ, 2019.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР: ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ,
ОЙЫН ӘДІСТЕРІ ЖӘНЕ ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

М.Ш.Хайрушева,
БҚО, Бәйтерек ауданы
Қ.Аманжолов атындағы ЖОББМ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Андатпа:

Бұл мақалада қазақ тілін оқытуда қолданылатын инновациялық тәсілдер – жобалық оқыту, ойын әдістері және интерактивті технологиялар қарастырылады. Жобалық оқыту арқылы оқушылар теорияны практикамен ұштастырып, шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамыта алады. Ойын әдістері оқыту үдерісін қызықты әрі қолжетімді етіп, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Ал интерактивті технологиялар, соның ішінде онлайн платформалар мен қосымшалар, тіл үйрену үдерісін жеңілдетіп, оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Мақалада осы тәсілдердің артықшылықтары, оларды қазақ тілі сабақтарында қолданудың тиімділігі мен нәтижелері талқыланады. Инновациялық әдістерді тиімді пайдалану арқылы қазақ тілін үйрену оңай және қызықты болады деген қорытынды жасалады.

Түйін сөздер: инновациялық тәсілдер, жобалық оқыту, технологиялар, әдіс-тәсілдер.

Қазақстандық білім беру үдерісіне енгізілген жаңартылған білім беру бағдарламасы – бұл болашақ ұрпақтың қажеттіліктерін қанағаттандыратын, заманауи талаптарға жауап беретін жаңа бағдарлама. Қандай да бір елдің өркендеуі, оның жаһандық әлемдегі орны Ұлттық білім беру жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. «Білімді халық ұрпағының болашағы бұлыңғыр емес», жас ұрпаққа сапалы, мазмұнды, адамгершілік тәрбие мен білім беру – бүгінгі күннің басты талабы. Шын мәнінде, мұғалім білім беру мен оқушыларды тәрбиелеуде үлкен жауапкершілік алады.

Әр оқушыға оқу мен тәрбиеге байланысты мәселелерді өз бетінше және шығармашылық ынтамен шеше алатын

жаңашыл мұғалім қажет. Біз серпіліске, өзгерістерге дайын және жаңа сын-тегеуріндерге қабілетті жаңа, тез өзгеретін, білімді және білікті, шығармашылық және кәсіби мұғалімдер қажет екеніне көз жеткіздік. Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірдегі жетістігі де мұғалімнің қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты екенін түсінеміз.

Жаңа білім беру жағдайында мұғалім қандай болуы керек:

- рухани дамыған;
- шығармашылық тұлға;
- үнемі өзін-өзі жетілдіруге ұмтылатын;
- барлық педагогикалық құралдарға ие.

Педагогтерге қойылатын талаптар: Жоғары білім сапасы, кәсіби, әдістемелік

шеберлік, бәсекеге қабілеттілік. Еліміздің болашағы – жас ұрпақ болғандықтан, бүгінгі таңдағы басты мәселе терең және сапалы білім берудің жаңа әдістері мен тәсілдерін жасау болып табылады. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында елімізде білім беру процесінің құрылымы мен мазмұнына өзгерістер енгізілуде.

Жаһандану дәуірінде мұғалімнің басты міндеті – белсенділікті арттыру, жас ұрпақтың жаңаша ойлау қабілеті, білімге деген қызығушылығын ояту, оларды өз өмірінде қолдана білу, патриотизм қасиеттерін одан әрі дамытуға бағыттау. Білім берудің жаңартылған мазмұнын игеруде жас ұрпақты оқытуға, алған білімдерін кеңейтуге, көркемдік талғамын арттыруға, өмірге деген көзқарасты дұрыс қалыптастыруға, халық тәрбиесіне, өз көзқарасы тұрғысынан білімді, сауатты, өз ойларын дұрыс және еркін білдіре алатын, мәдени тұлға қалыптастыруға ерекше орын беріледі. Әр мұғалімнің басты міндеті – сабақ барысында ең озық әдістерді уақтылы игеру, балаға іздеу дағдыларын үйрету, одан нәтиже беру.

Қазақ тілін оқыту процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану оқушылардың қазақ тілі мен әдебиетіне деген қызығушылығы мен ынтасын арттырады деп айтуға болады. Оқушылар теориялық білімдерін өздері тексеріп, белсендіреді. Сабақта қолданылатын тапсырмалардың көлемі артып, оқушылардың жұмыс қабілеттілігі дамиды. Өз бетімен іздейді, бағдарламаны дайындау үшін шығармашылық шабыт алады. Ал, оқушыға ақпараттық технологияларды қолдану не береді? «РАФТ», «Інсерт», «екі түрлі ұғымның күнделігі», «Еркін жазу», «дөңгелек үстел», «үш сатылы сұхбат», «бес жолды өлең», «эссе», «жанасу» және т.б.

стратегиялары.

Осы стратегиялардың кейбіреулері біздің әр сабағымызда қолданылады. Өте күрделі шығармалардың мазмұнын түсіну, есте сақтау және түсінудегі сыни ойлау стратегиялары оқушыларға көп көмектеседі. Тақырыпты толық ашуға көмектесетін оқыту стратегиялары ішінен «INSERT» стратегиясын жиі қолданамыз.

Оқушылар ерекше қызығушылықпен орындайтын тапсырмалардың бірі – «екі түрлі түсініктеме күнделігін толтыру». Балалар дәптердің бетін ортасынан тігінен бөліп, мәтінді оқи отырып: бөліктің оң жағында мәтінге қатты әсер еткен сәттер мен үзінділер жазылады. - Мен білмеймін, - деп жауап берді. Әр оқушы мәтінмен танысып, жазбаша тапсырманы дәптерге толтырғаннан кейін талқылау бірінші жұпта, содан кейін топта ұйымдастырылады. Өз жұмысын топтан бір-бірден қорғайды. Сыни тұрғыдан ойлауға арналған мұндай тапсырмалар оқушыларды командада жұмыс істеуге үйретеді. Мәтінді өз бетінше игеруге жағдай жасайды. Оқушының тілі оқылған мәтінді түсіну, оны түсінікті түрде ұсыну, оған қатысты ойындар, өз пікірін білдіру арқылы дамиды. Стратегия – қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың еркін ойлау мүмкіндіктерін ашуға ықпал ететін ұғыну кезеңі.

Түсіну сатысында оқушыдан алған білімді анықтау және бекіту деңгейінде шешім қабылдау мүмкіндігі болуы керек:

- оқылғанды өз ойлауы тұрғысынан көрсете білу;
 - өз сұрақтарын қоя білу және оларға жауап табу;
 - болжам жасай білу және олардың дұрыстығын тексеру;
 - бұл білімді жаңадан пайда болған жағдайларды тез түсінуде қолдану;
- Сабақты түсіну кезеңінде «еркін

жазу» стратегиясын қолдану өте тиімді. Оқушыларға мәтіндегі негізгі оқиғалар туралы өз пікірлерін, оған алған әсерлерін, білгендерін, әлі не үйрену керектігін қағазға жазу ұсынылады.

Қазақ тілін оқытуда инновациялық тәсілдер қолдану – оқушылардың тілді меңгеруін жеңілдетіп, олардың қызығушылығын арттыратын тиімді жолдардың бірі. Заманауи әдістер оқыту үдерісін интерактивті, қолжетімді әрі жан-жақты дамытатын түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдерге мыналар жатады:

Жобалық оқыту әдісі.

Теорияны тәжірибемен байланыстырып, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тәсіл. Бұл әдісте оқушылар белгілі бір тақырып бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізіп, өз жобаларын қорғайды. Мысалы, қазақ халқының мәдениеті, дәстүрлері мен ұлттық өнері туралы жобалар жасауда олар қазақ тілінде ізденіп, сөйлеу, жазу дағдыларын жетілдіреді.

Ойын әдістері.

Оқушылардың сабаққа белсенді қатысуын, тілді үйренуге деген қызығушылығын арттырудың тиімді жолы. Қазақ тілі сабақтарында ойындар грамматикалық және лексикалық материалды жеңіл қабылдауға, сөздік қорды дамытуға көмектеседі. Мысалы, сөз құрау, рөлдік ойындар, қазақ тіліндегі сөздерді жылдам айту, сұрақ-жауап секілді ойын түрлері оқушыларды қызықтырады және оларды белсенді түрде сөйлеуге ынталандырады.

Интерактивті технологиялар.

Интерактивті технологиялар қазақ тілін оқыту үдерісінде үлкен рөл атқарады. Мобильді қосымшалар, онлайн платформада жаттығулар

орындау, цифрлық оқулықтар мен видеоматериалдар қолдану сабақтарды қызықты әрі тиімді етеді. Мысалы, Quizlet, Kahoot және Wordwall сияқты платформаларда қазақ тілін үйренуге арналған тапсырмаларды орындауға, сөздерді жаттауға, грамматиканы меңгеруге мүмкіндік бар. Интерактивті тапсырмалар оқушылардың зейінін ұстап, сабаққа деген қызығушылықтарын арттырады.

Геймификация (Gamification) әдісі.

Геймификация – оқыту үдерісіне ойын элементтерін қосу арқылы оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттыру әдісі. Бұл әдіс қазақ тілі сабақтарында деңгейлік тапсырмалар, марапаттар, ұпайлар немесе виртуалды белгілерді қолдану арқылы жүзеге асырылады. Мысалы, оқушылар әр деңгейден өткен сайын ұпай жинап, жетістіктерге жетеді, бұл олардың оқу мотивациясын арттырады.

Мультимедиалық материалдарды қолдану.

Қазақ тілін оқытуда мультимедиалық материалдар, мысалы, аудио-видеоматериалдар, презентациялар, анимациялар қолдану оқушылардың визуалды қабылдауын жақсартады. Әсіресе, тыңдау, сөйлеу дағдыларын дамыту үшін қазақша ертегілер, жаңалықтар немесе фильмдер қолдану тиімді. Визуалды материалдар оқушылардың тілді тереңірек түсінуіне көмектеседі.

Аралас оқыту (Blended learning)

Аралас оқыту қазақ тілін үйренуді дәстүрлі және цифрлық әдістер арқылы үйлестіруге мүмкіндік береді. Мысалы, сыныпта мұғалімнің басшылығымен өткен сабақтан кейін, үйде онлайн тапсырмаларды орындау арқылы оқушылар білімдерін бекітеді. Бұл әдіс оқушылардың өз бетімен жұмыс

істеу қабілетін және жауапкершілігін дамытады.

Қазақ тілін оқытуда инновациялық тәсілдерді қолдану оқушылардың тілдік дағдыларын арттырып, оқу үдерісін оңай, қызықты әрі нәтижелі етеді. Әр түрлі әдістердің үйлесімі арқылы мұғалімдер оқушылардың зейінін жоғары деңгейде ұстап, тілді тезірек және тиімдірек меңгеруіне жағдай жасайды.

Мектеп оқушыларын оқытуда мультимедиа технологияларын пайдалану психологиялық және педагогикалық тұрғысынан маңызды бірнеше мәселелерді туындатады. Мұндай аспектілердің бірі мұғалімдер мен оқушылардың мультимедиялық ресурстар мен компьютерлік техникамен қарым-қатынасының психологиялық қырларын анықтауда болып табылады.

Тілді қолдана отырып сөйлеу немесе жазу өнімді дағдыларға жатады. Тіл үйренуші үшін әріптер мен сөздерді қолдана отырып, сөйлемдер құра білу керек. Сөздерді дұрыс қолдана білу, сөйлемдер құру, өз ойларыңызды тұжырымдау, оларды қағаз жүзінде түсіну – бұл жақсы нәтижеге қол жеткізуге жасалған қадам. Жазу барысында оқушы біртіндеп орфографиялық қателіктерсіз жазуды, әріптерді дұрыс жазуды, тыныс белгілерін дұрыс қолдануды, абзацты дұрыс ұйымдастыруды, стильді дұрыс таңдауды, дұрыс жазуды үйренеді. Әрине, күнделікті жаттығулар кезінде осы дағдыларды үнемі тиімді қолдана отырып, уақыт өте келе оның тиімділігін көрсетеді. Оқушы шапшаңдықты, тез тапқырлықты, өзіне қажетті ақпаратты тыңдай және жеткізе білуді, қатесіз оқу және сауатты жазу дағдыларын дамытады. Мәтінмен жұмыс жасау барысында осы төрт дағдыны параллель және оқушылардың деңгейін ескере отырып тиімді орындауға

болатындығын байқадым. Бір мәтін аясында бірнеше тапсырманы орындау білім алушылардың тілді меңгеруіне айтарлықтай оң әсер етеді.

Білім берудегі жаңартулар мен өзгерістер Қазақстандықтардың алға қойған мақсаттарына қол жеткізудегі негізгі бағыт болып табылады. Жарқын болашақтың, жасампаз істердің бастапқы негізі болып табылатын бұл өзгерістер еліміздің дамуына өз үлесін қосады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Құдайбергенова К. «Жаңашыл педагогикалық технологиялар». Алматы: Өнер баспасы. 2013.[1.15 бет]
2. Жұмабаева Ә. «Қазақ тілін оқытуда ойын технологияларын қолдану әдістемесі». Білім беру журналдары сериясы, 2018. №4, [2.23 бет]
3. Бектаева Ж. «Қазақ тілі мен әдебиетін оқытудағы инновациялық технологиялар». Астана: Фолиант баспасы. 2020.[3. 84 бет]
4. Мырзабаева Г. «Жобалық оқыту әдісі – қазақ тілі сабағындағы инновациялық тәсіл» Қазақ тілі мен әдебиеті журналы, 2016. №3, [4. 50 бет]
5. Білім және ғылым министрлігі «Қазақ тілі пәнін оқытудың жаңартылған мазмұны бойынша әдістемелік нұсқаулықтар». Нұр-Сұлтан. 2021.[5.102 бет]
6. Ермекбай Ш., Ахметова Л. «Интерактивті технологиялардың тілдік құзыреттілікті дамытудағы рөлі» Жоғары оқу орындарындағы қазақ тілі журналы, 2019. №2, [6. 68 бет.]

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУ

М.У.Мурзабулатова,
БҚО, Орал қаласы
№28 жаратылыстану-математика бағытындағы
мектеп-лицейінің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Мақалада жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын қазақ тілі сабағында қолданудың маңызы мен тиімділігі жан-жақты талданады. Цифрлық дәуірдің жаңа талаптарына сай ЖИ-дің білім беру саласына енгізілуі – оқытудың сапасын арттырып, оқушылардың танымдық белсенділігін көтеруге мүмкіндік береді. Қазақ тілі пәнінде ЖИ-ді қолданудың нақты бағыттарына тоқталып, мысалы ретінде грамматика мен жазылым дағдысын жетілдіру, тыңдалым және сөйлеу қабілетін дамыту, аударма жасау мен мәтінмен жұмыс істеу тәсілдері сипатталады. Сонымен қатар отандық және шетелдік ЖИ құралдарының қазақ тілінде қолдану әлеуеті сараланып, олардың сабақта қолдану үлгілері ұсынылады.

Түйін сөздер: Жасанды интеллект, ChatGPT, QazAI, Google Translate, қазақ тілі, оқыту, тілдік дағды, чат-бот, автоматты тексеру, дараландырылған оқу.

Білім беру жүйесінің цифрлық трансформациясы – заман талабы. Әлем елдері оқушылар мен студенттерге сапалы қолжетімді, дараланған білім беру үшін жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын белсенді түрде енгізуде. ЖИ – оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, мұғалімнің жұмысын жеңілдетуге, оқу процесін тиімді ұйымдастыруға көмектесетін заманауи құрал.

Жасанды интеллект: негізгі ұғым және мүмкіндіктері

Жасанды интеллект (AI, Artificial Intelligence) – адам интеллектісінің кейбір функцияларын имитациялайтын (үйрену, ойлау, шешім қабылдау, түсіну) компьютерлік жүйе.

Қазіргі таңда білім саласында ЖИ төмендегідей бағыттарда кең қолданыс тапты:

- автоматты тексеру жүйелері (эссе, диктант, тест нәтижелерін бағалау);
- оқу контентін дараландыру;
- оқытуды геймификациялау (ойын элементтері арқылы);
- тіл үйренуге арналған чат-боттар мен виртуалды ассистенттер;
- аудио, видео, мәтіндерді талдау және мазмұндау.

Бұл мүмкіндіктер қазақ тілін оқытуға да бейімделіп келеді.

Қазақ тілі сабағында ЖИ қолдану жолдары

Жасанды интеллект қазақ тілі сабағының әр түрлі аспектілеріне ықпал

ете алады:

а) Лексика мен грамматиканы меңгерту

ЖИ негізінде бағдарламалар оқушының жазбаша мәтінін автоматты түрде тексеріп, грамматикалық және орфографиялық қателерге түзету ұсына алады. Бұл оқушының өзіндік жұмыс жасауына көмектеседі және тілдік нормаларды меңгеруді жеңілдетеді.

ә) Тыңдалым және оқылым дағдыларын дамыту

Мәтіндерді ЖИ-дің көмегімен оқыту, автоматты түрде сұрақтар құрастыру және мазмұнын талдату арқылы оқушының түсіну қабілеті дамиды. ЖИ-мен дыбыстап оқу немесе мәтінге негізделген викториналар өткізу тыңдалым және оқылымды қызықты етеді.

б) Жазылым дағдысын дамыту

Оқушы эссе немесе әңгіме жазған кезде ЖИ мәтіннің құрылымын, логикасын, стильдік ерекшеліктерін бағалап, жетілдіру бойынша кеңес береді. Бұл – жазу мәдениетін дамытуға тиімді құрал.

в) Сөйлеу дағдысын қалыптастыру

Чат-боттармен қазақ тілінде әңгімелесу – сөйлеу дағдысын жетілдіруге көмектеседі. Мысалы, ChatGPT немесе QazAI секілді жүйелер оқушымен қазақ тілінде сұхбат жүргізіп, диалог құра алады.

ЖИ-ді қолданудың практикалық мысалдары

1) Мысал: Жазбаша жұмыс

Тапсырма: «Менің отбасым» тақырыбына шағын мәтін жазу

Қолдану: Оқушы мәтінді жазып, ChatGPT-ге жіберіп, грамматикалық және стилистикалық талдау жасатады.

Нәтиже: ЖИ қателерді түзетіп, жақсы құрылым ұсыныстарын береді.

2) Мысал: Сөйлеуді дамыту

Тапсырма: «Кино және мен» тақырыбында сұхбат құру

Қолдану: Оқушы ЖИ-мен диалог жүргізеді (ChatGPT-де).

Нәтиже: ЖИ сұрақтар қойып, жауаптарды кеңейтуге итермелейді, сөйлеу тілін дамытады.

3) Мысал: Аударма

Тапсырма: Қазақ тілінен ағылшын тіліне сөйлем аудару (немесе керісінше)

Қолдану: Оқушы Google Translate немесе ЖИ негізіндегі аударма құралдарын пайдаланады, ЖИ грамматикалық құрылымдар мен сөздердің дұрыс қолданылуын түсіндіреді.

Қазақ тілі сабағына арналған ЖИ құралдары:

Құрал атауы	Мүмкіндігі	Тіл қолдауы
ChatGPT	Сұрақ-жауап, мәтін талдау, эссе жазуға көмек	Қазақ тілін қолдайды (бейімделіп келеді)
Grammarly	Грамматика мен стильді тексеру	Қазақ тілі шектеулі
QazAI (отандық жжоба)	Қазақ тіліне бейімделген ЖИ	Толық қазақша
Google Translate	Аударма, сөйлем құрылымы	Қазақ тілін қолдайды
Quizlet	Сөз жаттау, карточкалар	Қолымен бейімделеді

5. Мұғалімдерге ұсыныстар:

1.Сабақ жоспарына ЖИ элементтерін кірістіру. Мысалы, мәтін жазу тапсырмасын ЖИ көмегімен орындау.

2.Оқушыларды цифрлық құралдарды дұрыс пайдалануға үйрету.

3.ЖИ-ге толық сенім артпай, оны қосымша құрал ретінде қолдану.

4.Сабақта дербестік пен шығармашылыққа да мән беру.

Қорытынды

Жасанды интеллект – қазақ тілін оқытуда тым серпін беретін қуатты құрал. Ол оқыту процесін жекешелендіруге, оқушылардың қызығушылығын арттыруға, мұғалімдердің уақытын үнемдеуге мүмкіндік береді. Дегенмен, ЖИ технологиясын орнымен, сын көзбен пайдалану маңызды. Қазақ тілі – тек қарым-қатынас құралы емес, ұлттың рухани өзегі. Сондықтан ЖИ арқылы оқыту тілге жаңаша дем беру жолдарының бірі болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Ахметова М.Ж. «Цифрлық білім беру және жасанды интеллект». – Алматы 2023
2. ҚР Оқу-ағарту министрлігінің ресми сайты – www.gov.kz
3. UNESCO. “AI and the Futures of Education”.-Paris, 2021
4. OpenAI.”How Large Language Models Can Support Language Learning”.-2024.
5. Сапарбекова А. «Қазақ тілі мен цифрлық технологиялар: жаңа мүмкіндіктер». – Астана, 2022

БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕН САБАҚ ЖОСПАРЫНЫҢ КЕЗЕҢДЕРІНДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІСТЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІН ЗЕРТТЕУ МЕН ЖІКТЕУ

Е.Е.Наурыз,
БҚО, Орал қаласы
№5 ЖОББМ биология пәні мұғалімі,
педагог-сарапшы

Аңдатпа:

Бұл мақалада биология пәні бойынша сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолданылатын оқыту әдістерінің тиімділігі эксперименттік және бақылау топтары негізінде жан-жақты зерттелді. Деректер сауалнама, бақылау, эксперименттік өлшеу және статистикалық өңдеу арқылы жиналды. Матюхин мен Ильина әдістемелері бойынша оқу мотивациясының динамикасы, Павлов темперамент типтері, пәндік білім сапасының тоқсандық көрсеткіштері талданды. 51 сағаттық оқу материалы негізінде әдістер сабақтың басы, ортасы және соңы кезеңдеріне сәйкес жіктеліп, олардың оқушылар белсенділігіне, пәнге қызығушылығына және оқу нәтижесіне ықпалы анықталды.

Түйін сөздер: Оқыту әдістері, әдістердің тиімділігі, сабақ кезеңдері, оқу мотивациясы, Матюхин әдістемесі, Ильина әдістемесі, Павлов темперамент типтері, эксперименттік зерттеу, Блум таксономиясы, МЖМБС.

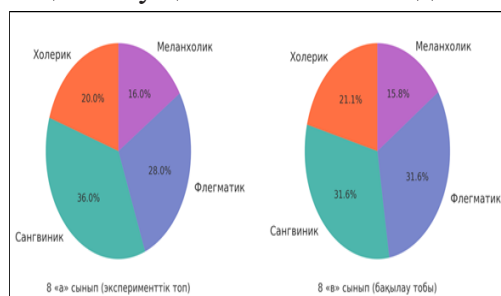
Оқыту әдістерінің тиімділігін зерттеу мақсатында деректерді жинау үдерісі бірнеше кезеңнен тұрды. Бұл үдеріс зерттеу нәтижелерінің объективтілігі мен сенімділігін қамтамасыз ету үшін әртүрлі әдістер мен құралдарды қолдану арқылы жүргізілді. Деректерді жинау үдерісі төрт негізгі кезеңнен тұрды: алдын-ала дайындық, сауалнама жүргізу, бақылау және эксперименттік өлшеулерді өткізу, алынған деректерді жинақтау (1-кесте).

1-кесте. Зерттеу жұмысының кезеңдері

Кезең	Зерттеу әдісі	Зерттеу мазмұны
1-кезең	Деректерді жинау	Сыныптың сандық және сапалық құрамы
		Сыныптың білім сапасы
		Биология пәні бойынша білім сапасы
		Оқушылардың темпераменті
2-кезең	Сауалнама	Оқу мотивациясы Матюхин бойынша
		Оқу мотивациясы Ильина бойынша
3-кезең	Әдістердің тиімділігін зерттеу	Блум таксономиясы бойынша белсенділікті бақылау
		Әдістердің тиімділігін анықтау
4-кезең	Зерттеу нәтижелерін талдау	Әдістерді тиімділігі бойынша жіктеу
		Әдістерді сабақтың кезеңдеріне қарай жіктеу

И.П.Павлов бойынша зерттеу оқушылардың темпераментінің психологиялық типтері: Зерттеу барысында оқушылардың танымдық және эмоциялық ерекшеліктерін ескеру маңызды факторлардың бірі ретінде қарастырылды. Осы мақсатта И.П.Павловтың темперамент туралы іліміне негізделген әдістеме қолданылды. Бұл әдіс оқушылардың жүйке жүйесінің типіне байланысты мінез-құлық ерекшеліктерін сипаттап, олардың оқу барысында өзін қалай ұстайтынын, қандай әрекет стиліне бейім екенін анықтауға мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда, 1-суретке сәйкес екі сыныпта да сангвиник пен флегматик типтері жиі кездесетінін байқауға болады. Бұл темперамент құрылымы оқушылардың оқу үдерісіне бейімділігін, ұжымдық қарым-қатынасқа ашықтығын, сондай-ақ эмоциялық тепе-теңдікті сақтай алу қабілетін сипаттайды.

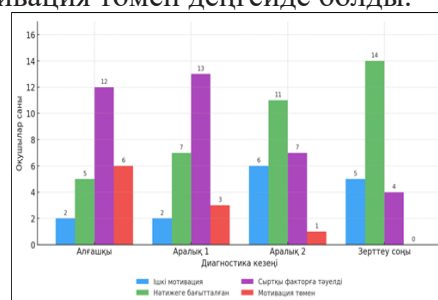

1-сурет. 8 «в» сыныбының (бақылау тобы) жалпы білім сапасының тоқсандық сызықтық графигі

Оқушылардың оқу мотивациясын бақылау: Оқу мотивациясы — оқушылардың білім алуға деген ынтасы, қызығушылығы және белсенділігіне тікелей әсер ететін маңызды фактор. Бұл мотивацияны зерттеу білім беру үдерісінің тиімділігін арттыруға, педагогикалық әдістерді оңтайландыруға және оқушылардың академиялық жетістіктерін жақсартуға көмектеседі.

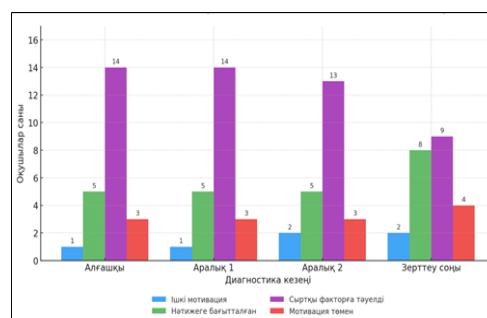
Сондықтан эксперименттік және бақылау топтарының оқу мотивацияларын анықтау мақсатында алғашқы және аралық диагностикалау жүргізілді.

Алғашқы диагностика 2024 жылдың қыркүйек айында өткізілді. 2-суретке сәйкес эксперименттік топта (25 оқушы) 2 оқушы ғана ішкі мотивациясы жоғары екені анықталды. 5 оқушы нәтижеге бағытталған болса, 12 оқушы сыртқы факторларға тәуелді оқыған. 6 оқушыда мотивация төмен деңгейде болды.

2-сурет. Матюхин бойынша оқу мотивациясының эксперименттік топтағы динамикасы

3-суретке сәйкес бақылау тобында (23 оқушы) 1 оқушының ғана ішкі мотивациясы жоғары болғаны байқалды. 5 оқушы нәтиже үшін, 14 оқушы сыртқы факторлар әсерінен, ал 3 оқушыда мотивация деңгейі төмен болғаны тіркелді. Бұл кезеңнің нәтижесі екі сыныптағы оқушылардың көбі оқуға сыртқы себептермен ынталанатынын және ішкі мотивация деңгейінің өте төмен екенін көрсетті.

Зерттеу соңындағы диагностика 2025 жылдың ақпан-наурыз айларында жүргізілді. Эксперименттік топта ішкі мотивациясы жоғары оқушылар саны 5 болса, нәтижеге бағытталғандар – 14 оқушыға дейін артты. Ең бастысы – мотивация деңгейі төмен бірде-бір оқушы қалмағаны маңызды нәтиже ретінде тіркелді. Сыртқы факторларға тәуелді оқушылар саны да 4-ке дейін азайды. Бұл көрсеткіштер эксперименттік оқыту әдістерінің оқушы тұлғасына оң әсер еткенін көрсетті. Бақылау тобында мотивация құрылымы салыстырмалы түрде сақталды. Ішкі мотивациясы барлар – 2 оқушы, нәтижеге бағытталғандар – 8, сыртқы факторға тәуелділер – 9, ал 4 оқушыда мотивация деңгейі төмен күйде қалды. Бұл топта мотивациялық ауысу әлсіз, баяу сипатта өтті.

Зерттеудің объективтілігі мен сенімділігін қамтамасыз ету үшін алынған мәліметтерді статистикалық өңдеу әдістері қолданылды. Бұл кезеңде әртүрлі оқыту әдістерінің тиімділігін анықтау мақсатында жиналған деректер математикалық және статистикалық тәсілдер арқылы талданып, нәтижелер жүйеленді. Өңдеу үдерісі бірнеше кезеңнен тұрды: деректерді бастапқы өңдеу, сандық көрсеткіштерді есептеу, салыстырмалы талдау жүргізу және алынған нәтижелерді интерпретациялау.

Сыныптың жалпы білім сапасының динамикасына салыстырмалы мониторингісі: Зерттеу жұмысының маңызды бағыттарының бірі – пәндік білім сапасының динамикасын бақылау. Осы мақсатта 8 «а» (эксперименттік топ) және 8 «в» (бақылау тобы) сыныптарының биология пәні бойынша білім сапасы төрт тоқсан бойы пайыздық көрсеткіштермен салыстырылып, I және III тоқсандар арасындағы өзгерістердің сипаты мен

қарқыны талданды. Бұл көрсеткіштер оқыту сапасының сандық индикаторы ретінде алынды.

Сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолданылатын әдістердің сипаттамасы:

Зерттеу жұмысы негізінде қарастырылған оқу бағдарламасы жалпы 51 сағатқа жоспарланып, үш тоқсан ішінде тақырыптық бөлімдер бойынша жүйелі түрде бөлінді. 1-тоқсанда оқушыларға төрт негізгі биологиялық бөлім ұсынылды. Атап айтқанда, «Жасушалық биология» мен «Молекулалық биология және биохимия» бөлімдеріне әрқайсысына 3 сағаттан, «Тірі ағзалардың көп түрлілігі» бөліміне 4 сағат, ал «Қоректену» тақырыбына 5 сағат бөлінді. 2-тоқсанда екі ірі бөлім қамтылды. Оның бірі – «Заттардың тасымалдануы» тақырыбына 11 сағат, екіншісі – «Тыныс алу» бөліміне 5 сағат бөлінді. 3-тоқсанның құрылымында «Бөліп шығару» тақырыбына 4 сағат, «Қозғалыс» тақырыбына 7 сағат, «Биофизика» бөліміне 1 сағат, ал «Координация және реттелу» тақырыбына 8 сағат бөлінді.

Осы бөлімде ұсынылып отырған талдау мен жіктеу жұмыстары бірнеше теориялық-әдіснамалық негіздерге сүйенеді. Біріншіден, Ю.К. Бабанский, М.И. Махмутов, Д.Б. Эльконин, Л.С. Выготский секілді педагог-ғалымдардың оқыту әдістерін жіктеу және тиімділігін бағалау тұжырымдамалары ескерілді. Екіншіден, ҚР Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (МЖМБС) мен жаңартылған білім беру мазмұнына сай оқытуда қолданылуға тиіс әдістердің талаптары негізге алынды. Үшіншіден, зерттеу барысында алынған эмпирикалық мәліметтер (бақылау, сауалнама, тәжірибелік өлшеулер) негізінде әдістердің практикалық қолданысы мен тиімділігі бағаланды.

Биология пәнін оқытудың тиімділігін зерттеу барысында МЖМБС талаптары мен сабақтарда жүргізілген бақылау нәтижелері салыстырылды. №5 жалпы орта білім беретін мектептің 8 сыныптарында биология сабақтарын бақылау барысында стандартта көрсетілген негізгі талаптардың қаншалықты орындалатыны және олардың тәжірибелік қолданыстағы ерекшеліктері зерттелді.

Бақылау барысында биология сабақтарының әртүрлі кезеңдерінде қолданылатын әдістердің оқушылардың белсенділігіне, материалды меңгеруіне және сабаққа деген қызығушылығына қалай әсер ететіні зерттелді. Сабақтардың ұйымдастырылуы, оқыту тәсілдерінің түрлері, оқушылардың қатысу деңгейі және олардың пәнді меңгеру үрдісі мұқият талданды.

Биология сабақтарында қолданылатын оқыту әдістерінің тиімділігі оқушылардың белсенділігіне, материалды меңгеру деңгейіне және олардың пәнге деген қызығушылығына әсер ететін маңызды фактор болып табылады. Бақылау нәтижелері бойынша сабақтың әр кезеңінде әртүрлі әдістер қолданылып, олардың тиімділігі әртүрлі деңгейде көрініс тапты. Бұл бөлімде оқыту әдістерінің салыстырмалы талдауы жүргізіліп, олардың артықшылықтары мен кемшіліктері қарастырылады.

Талдау нәтижелеріне сүйене отырып, келесі негізгі тұжырымдар ұсынылады:

1. Әдістердің тиімділігі – олардың санында емес, мазмұн мен мақсатқа сәйкестігінде. Сабақ кезеңдеріне сай әдістерді саналы таңдау – мұғалімнің кәсіби шеберлігінің көрінісі.

2. Пән табиғатына сай әдістер басым болуы керек. Биология – тәжірибеге негізделетін, табиғи процестерді зерттейтін ғылым. Сондықтан көрнекілік,

практикалық, зерттеушілік әдістер – пәннің ішкі логикасына сай келетін басты құралдар.

3. Әдістердің әртүрлілігі оқушылардың танымдық стиліне бейімделуге мүмкіндік береді. Барлық оқушылар бірдей қабылдай алмайды. Бірі көрнекілік арқылы жақсы түсінсе, бірі тәжірибе арқылы меңгереді. Сондықтан әдістердің комбинациясы – тиімді оқытудың шарты.

4. Сирек қолданылатын әдістер – дамыту әлеуеті зор тәсілдер. Жобалық тапсырма, өзара бағалау, рефлексия – бұл оқушыларды стандарттық ойлаудан шығармашылық пен зерттеушілікке бағыттайтын құралдар. Оларды жиі қолдану – білім сапасын жаңа деңгейге көтереді.

Оқушылардың пәнге қызығушылығы мен әдістердің әсер ету деңгейін анықтау: Зерттеу барысында оқушылардың пәнге қызығушылығы мен ұсынылған оқыту әдістеріне деген қабылдау деңгейін бақылау мақсатында арнайы бақылау критерийлері белгіленді. Бұл бақылау эксперименттік топта өткізілді. Кестені толтыру барысында фокус топқа қатысқан биология пәні мұғалімі мен мектеп әдіскерлері сабақ процесін жүйелі түрде бақылады. Бақылау әр сабақ сайын жүргізіліп, оқушылардың әрекеті Блум таксономиясы негізінде бағаланды.

Зерттеуге алынған әдістерді тиімділігі бойынша жіктеу: Әдістерді талдау кезінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2020 жылғы 6 сәуірдегі №130 бұйрығының 6-қосымшасына сәйкес сабақтың үш негізгі кезеңі негізге алынды. Атап айтқанда, сабақтың басы (ұйымдастыру бөлімі, өткен тақырыпқа шолу), сабақтың ортасы (жаңа тақырыпты меңгеру) және сабақтың соңы (жаңа тақырыпты бекіту, рефлексия) кезеңдері бойынша әдістердің

тиімділігі жіктеліп, жүйеленді.

Кроссенс, Веер, Домино сияқты әдістер осы кезеңге тән динамика мен интерактивтілікті қамтамасыз етеді. Негізгі оқыту кезеңінде, яғни жаңа тақырыпты меңгеру бөлігінде 8 әдіс пайдаланылады. Бұл жалпы құрылымның 33.3% бөлігін құрайды. Бұл көрсеткіш – сабақтың негізгі мазмұны мен жаңа білім беру процесінің әдіс арқылы қаншалықты қамтылғанын білдіреді. Мұнда Джигсо, Кластер, Модельдеу, Кейс-стади сияқты мазмұндық тереңдікті қажет ететін әдістер таңдалады. Бұл кезең – оқу үдерісінің жүрегі, сондықтан мұнда әдіс таңдауы аса маңызды. Сабақтың қорытынды кезеңінде де 8 әдіс қолданылған. Бұл 33.3% үлеске тең. Бұл – жаңа материалды бекіту, рефлексия жүргізу және кері байланыс алу кезеңі. Ментальды карта, Венн диаграммасы, Тарсия, Kahoot секілді әдістер оқушылардың алған білімін жүйелеу мен өзіндік бағалау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл – оқыту нәтижесін нақтылап, оқушының ішкі рефлексиясын қалыптастыратын кезең. Диаграмма сабақтың ортасы мен соңы кезеңдерінде әдістер көбірек қолданылатынын көрсетеді. Бұл педагогикалық тұрғыдан орынды, себебі негізгі мазмұн мен оны бекіту кезеңдері оқу сапасына тікелей әсер етеді. Алайда, сабақтың басындағы әдістер үлесін арттыру арқылы оқушының бастапқы қызығушылығын күшейтіп, сабаққа белсенді қатысуын арттыруға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Керімбай А. М. «STEAM» Әдістемесі бойынша биология пәнінен оқушылармен өнім дайындау. – 2023.
2. Сапакова А. К., Скакова А. А. Зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру технологиясын «жаратылыстану» пәні сабақтарында қолдану //ҚҰҚПУ. – 2020. – С. 22.
3. Белоусова Н. А., Тупикова М. Н., Мальцев В. П. Особенности организации эффективной проектной деятельности на уроках биологии //Азимут научных исследований: педагогика и психология. – 2018. – Т. 7. – №. 1 (22). – С. 35-38.
4. Арбузова Е. Н. Методика обучения биологии //Омск: Изд-во ОмГПУ. – 2013.
5. Закиров Р. М. Организация методов обучения в биологических науках и их анализ //Science and Education. – 2023. – Т. 4. – №. 12. – С. 497-503.

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ФАКУЛЬТАТИВНЫХ ЗАНЯТИЙ В КОЛЛЕДЖЕ

Л.К.Кубашева,
ЗКО, г.Уральск
заместитель директора по учебной работе,
преподаватель специальных дисциплин
Западно-Казахстанского академического колледжа «АТиСО»

Андатпа:

Мақалада студенттердің білімін тереңдету, танымдық қызығушылығын арттыру және кәсіби бағдарлауда факультативті сабақтардың маңызды рөлі ашып көрсетілген. Факультативтер пәндер бойынша қосымша білім алуға, олимпиадалар мен жоғары оқу орындарына түсу емтихандарына дайындалуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар олар тұрақты оқу мотивациясын қалыптастырып, болашақ кәсіби қызметке және әрі қарай білім алуға даярлықты қамтамасыз етеді.

Факультативные занятия в колледже играют ключевую роль в углублении знаний, развитии познавательных интересов и профессиональной ориентации студентов, поскольку они позволяют получить дополнительные знания по предметам, подготовиться к олимпиадам и вступительным экзаменам, а также сформировать устойчивую мотивацию и подготовиться к будущей трудовой деятельности и продолжению образования. Факультативы являются добровольным выбором студентов, однако, если выбор сделан, посещение и аттестация становятся обязательными.

Основные роли факультативных занятий:

Повышение уровня знаний: Факультативы позволяют углубить и расширить знания по отдельным учебным предметам, выходя за пределы стандартной программы.

Подготовка к дальнейшему образованию и карьере: Они помогают

в подготовке к олимпиадам, конкурсам и вступительным экзаменам в вузы. Также способствуют профессиональной ориентации и подготовке к началу трудовой деятельности.

Развитие познавательной мотивации: Занятия, основанные на интересах студентов, помогают сформировать и удовлетворить их познавательные потребности, что развивает устойчивую мотивацию к обучению.

Общекультурное развитие:

Факультативные занятия способствуют общекультурному, интеллектуальному и духовному развитию обучающихся.

Активизация познавательной деятельности: Они стимулируют интеллектуальную активность студентов и способствуют развитию самостоятельности и творческого подхода.

Важные аспекты факультативов:

Добровольный выбор:

Изначально факультативные занятия

– это выбор студента, основанный на его личных интересах.

Обязательность после выбора:

После того как студент выбрал факультатив, он становится обязанным посещать занятия и проходить аттестацию, что является обязательной частью его учебного процесса.

Связь с основной программой:

Факультативные занятия тесно связаны с обязательной программой, но при этом выходят за ее рамки, дополняя и расширяя базовые знания.

При организации факультативного занятия преподаватель должен знать:

- содержание основополагающих документов, регламентирующих организацию и проведение факультативных занятий;

- подходы в организации работы с одаренными студентами и студентами с высокой мотивацией к определенным видам деятельности;

- вопросы психолого-педагогической поддержки и развития мотивации студентов;

- методику разработки и реализации индивидуального образовательного маршрута студента;

- содержание преподаваемого предмета на повышенном и углубленном уровнях;

- критерии оценки эффективности факультативного обучения;

С целью успешного проведения факультативных занятий преподаватель должен уметь:

- проектировать факультативные занятия, направленные на максимальную индивидуализацию, развитие творческого потенциала студентов, формирование навыков исследовательской деятельности;

- разрабатывать необходимые дидактические средства для проведения факультативных занятий;

- использовать в образовательном процессе современные (цифровые, ИИ) образовательные технологии;

- осуществлять мониторинг личностного развития студента, определять причины возникающих трудностей, находить оптимальные пути выхода из них;

- осуществлять самооценку результатов проводимой работы.

Недопустимо использовать факультативные занятия не для углубления знаний и развития способностей студентов, а для преодоления их отставания в овладении программным материалом, что искажает их смысл и дидактическое назначение.

На факультативных занятиях должна осуществляться оценочная деятельность, которая понимается как выражение отношения к явлениям деятельности, поведению, к образовательным продуктам студентов. Субъектами оценки на факультативном занятии является каждый студент в отдельности, студенты всей группы, сам преподаватель.

С целью повышения уровня профессионального мастерства и мотивации преподавателей к проведению факультативных занятий используют следующие формы:

- изучение и обобщение педагогического опыта по выбранному направлению; изучение УМК;

- педагогические советы, совещания по проблеме ведения занятий;

- научно-методические конференции;

- педагогические консультации; творческий опыт; самообразование.

Проведение факультативов требует высокого уровня профессиональной подготовки преподавателя.

В педагогике выделяют три основных вида методов обучения:

1. Пассивный (для учащихся) метод –

это форма взаимодействия преподавателя и учащихся, при которой педагог является основным действующим лицом и управляющим ходом занятия, а студенты выступают в роли пассивных слушателей, подчиненных деятельности преподавателя.

2. Активный метод – это метод, при котором преподаватель и учащиеся взаимодействуют друг с другом в ходе занятия. Студенты здесь не пассивные слушатели, а активные участники занятия.

3. Интерактивный метод ориентирован на широкое взаимодействие студентов не только с преподавателем, но и друг с другом и на доминирование активности студентов в процессе обучения. При использовании интерактивных методов обучаемый становится полноправным участником процесса восприятия, его опыт служит основным источником учебного познания. Преподаватель не даёт готовых знаний, но побуждает обучаемых к самостоятельному поиску. По сравнению с традиционными формами ведения занятий, в интерактивном обучении меняется взаимодействие преподавателя и обучаемого: активность педагога уступает место активности обучаемых, а задачей педагога становится создание условий для их инициативы. Суть интерактивного обучения состоит в такой организации учебного процесса, при которой практически все ученики оказываются вовлеченными в процесс познания. Основными составляющими интерактивных занятий являются интерактивные упражнения и задания, которые выполняются студентами. В процессе организации занятий по программе факультатива целесообразно использовать такие методы активного обучения, как эвристическая беседа; мозговая атака; метод круглого

стола; метод деловой игры; конкурсы практических работ с их обсуждением и др.

Сущность метода мозговой атаки заключается в поиске ответа студентов на сложную проблему посредством интенсивных высказываний всевозможных приходящих в голову идей, догадок, предложений. «Золотое правило» мозговой атаки – ничего из произнесенного участниками разговора не подвергать сомнению, не критиковать, а обеспечить полную свободу высказывания любых идей с последующей аргументацией.

В обучении метод «круглого стола» используется для повышения эффективности усвоения теоретических проблем путем рассмотрения их в разных научных аспектах, с участием специалистов разного профиля.

Метод «деловой игры» первоначально появился не в системе образования, а в практической сфере управления. Сейчас деловые игры применяются в самых различных областях практики: в исследовательской работе, в процессе проективных разработок, при коллективной выработке решений.

Применение системы методов и средств обучения меняет традиционность занятия, требует соблюдения основных элементов методики, в число которых входит подготовка обучающихся к активному восприятию учебного материала, постановка вопросов и творческих заданий, проведение различных форм закрепления. Такой подход интенсифицирует труд преподавателя и обучающегося, увеличивает возможности педагога как организатора, наставника, освобождает его на занятиях от большого объема чисто технической работы, увеличивая время для творческой.

Педагог должен самостоятельно

систематически анализировать проведённые факультативные занятия с целью ликвидации методических недочётов и совершенствования методики проведения занятий.

Примерная схема анализа факультативного занятия

1.Цели занятия:

- соответствие программе факультатива;
- преемственность с целями урока;
- определение учащимися ожидаемого образовательного результата.

2.Содержание занятия:

- отбор содержания занятия в соответствии с его целями;
- содержательная преемственность с учебным предметом;
- соответствие программе курса;
- доступность и посильность изучаемого материала.

3.Преподаватель и его деятельность:

- умение планировать образовательный процесс;
- степень владения учебным материалом повышенного уровня;
- владение педагогической техникой;
- умение общаться со студентами.

4.Студенты и их деятельность:

- степень владения содержанием учебной программы;
- степень заинтересованности в данном занятии;
- познавательная активность, творчество и самостоятельность;
- владение навыками самоконтроля, оценки и рефлексии;
- умение продуктивно взаимодействовать с однокурсниками.

5.Формы, методы и средства:

- оптимальность выбора форм, методов и средств в соответствии с целями факультативного занятия;
- умение студентов работать в рамках предложенных преподавателем форм и

методов;

- рациональность чередования методов обучения;
- рациональность использования учебного времени;
- дидактическая оснащённость занятия.

6.Результат занятия:

- оптимальность обратной связи со студентами;
- возможность каждого студента оценить степень достижения запланированных образовательных результатов;
- наличие содержательной рефлексии;
- обучающий эффект занятия;
- степень вероятности успешного решения воспитательных и развивающих задач занятия, развития мышления студентов, их исследовательской и профессиональной компетенций.

Использованная литература:

1.Аскарбекова К.Б., Канаева З.К., Ярошенко О.Г. Факультативное обучение как ресурс развития исследовательской компетентности учащихся// Вестник КазНПУ им .Абая. Серия: педагогические науки; Том 70 №2 (2021 г.);

2.Дергунова А.А., Савельева А.А. Особенности факультативных занятий и их место в современном образовании// Материалы II Международной научно-практической конференции: Педагогическая теория и практика: сохраняя прошлое, создаём будущее, 2019 г.;

3.Шевченко Т.А. Роль факультативных занятий при организации работы с высокомотивированными учащимися// Международный научно-популярный журнал Мастерство online, №1(2025г.);

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ИСТОРИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ПОСТАНОВКУ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ ВОПРОСОВ

А.А.Гумарова,
ЗКО, Бокейординский район
учитель истории
ОШ имени Маншук Маметовой
педагог-исследователь

Андатпа:

Мақалада тарих сабақтарында оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын дамытудың зерттеу сұрақтарын қою технологиясын мақсатты түрде қолдану алгоритмі қарастырылады. Бұл әдістеменің жаңартылған білім беру мазмұнының міндеттерін іске асырудағы рөліне ерекше назар аударылады. Бұл міндеттер негізгі құзыреттіліктерді, функционалдық сауаттылықты және оқушылардың аналитикалық қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған.

Түйінді сөздер: Тарихи ойлау, зерттеу сұрақтары, оқу дағдылары, әдістемелік алгоритм.

В статье рассматривается алгоритм целенаправленного применения технологии постановки исследовательских вопросов при развитии навыков исторического мышления у учащихся на уроках истории. Особое внимание уделяется роли данной методики в реализации задач обновленного содержания образования. Эти задачи направлены на формирование основных компетенций, функциональной грамотности и аналитических способностей учащихся.

Ключевые слова: историческое мышление, исследовательские вопросы, учебные навыки, методический алгоритм.

В зарубежной литературе, посвященной проблемам преподавания истории, в последние годы живо обсуждается вопрос о том, должны ли школьные программы по истории предусматривать в качестве обязательного компонента выработку у учащихся навыков исторического мышления. Одни ученые

считают, что развитие исторического мышления происходит естественным образом в процессе обучения истории и не требует специальных методик. Другие исследователи настаивают на том, что историческое мышление необходимо развивать целенаправленно, так как оно имеет свои особенности и требует особых подходов. Несмотря на то, что логика играет важную роль в изучении истории, умение сравнивать, анализировать и синтезировать исторические факты еще не означает, что ученик обладает историческим мышлением. На экзаменах по истории Казахстана, при сдаче ЕНТ по истории Казахстана отмечается неподготовленность многих учеников к самостоятельному осознанию доступных исторических явлений, несмотря на наличие необходимых конкретных знаний. Проблема заключается не в отсутствии готовности к обобщениям, а в неспособности применять эти обобщения

к историческим контекстам. Ученики могут успешно работать с абстрактными понятиями, но испытывают затруднения, когда речь идет о конкретных исторических событиях и процессах. Это проблема была прослежена и во время проведения серии исследовательских уроков в рамках практики Лессон стади.

Цель исследовательской работы: предложить учителям структурированный алгоритм для успешного развития исторического мышления обучающихся на уроках истории посредством исследовательских вопросов.

Задачи:

- Определить сущность, структуру и ключевые компоненты исторического мышления в контексте современного исторического образования;

- Обосновать необходимость разработки структурированного алгоритма как инструмента для системного и последовательного развития исторического мышления;

- Разработать модель структурированного алгоритма развития исторического мышления, включающего последовательные шаги работы учителя и ученика;

- Подобрать и систематизировать конкретные приемы, задания и дидактические материалы, соответствующие каждому этапу разработанного алгоритма;

- Апробировать разработанный алгоритм в реальном образовательном процессе для подтверждения его эффективности и практической значимости;

- Сформулировать методические рекомендации для учителей истории по внедрению разработанного структурированного алгоритма в учебный процесс.

- Обобщить полученные результаты

исследования и сделать выводы о достижении поставленной цели.

Актуальность работы в том, структурированный алгоритм для успешного развития исторического мышления обучающихся на уроках истории посредством исследовательских вопросов – это комплексный процесс, требующий не только знания фактов, но и умения их анализировать, сравнивать, устанавливать причинно-следственные связи, строить гипотезы и делать выводы. Для успешного овладения этим видом мышления необходима система различных умений, которые взаимосвязаны и дополняют друг друга.

В моей школе, в 6 «В» классе была проведена серия уроков по Лессон стади на тему «Развитие навыков исторического мышления на уроках истории». Умение анализировать информацию, критически мыслить, строить аргументы – это навыки, необходимые не только для успешного изучения истории. Было принято решение распределить задания на развитие сложных навыков исторического мышления (анализ, сравнение, оценка), или навыки высокого порядка, уменьшая количество простых заданий на запоминание фактов и базовое понимание материала (на втором уроке два задания, на третьем – одно).

Тема: Атлахская битва

Исследовательский вопрос: Почему Атлахское сражение называют «битвой народов»?

Урок 1.

Задания низкого уровня.

1. Установить точную дату и место проведения битвы.

2. Перечислить основные стороны, участвовавшие в сражении

3. Прочитай небольшой текст о Таласской битве. Выпиши из текста

самые важные факты.

Задания среднего уровня.

1. Сравнить армии противоборствующих сторон по численности, вооружению, тактике ведения боя.

2. Проанализируй причины, которые привели к столкновению между арабами и китайцами в Средней Азии. Какие экономические, политические и культурные факторы сыграли здесь роль?

Задания высокого уровня.

1. Сравнить Таласскую битву с другими крупными сражениями того времени (например, битвой при Пуатье), выявив общие черты и различия.

Урок 2.

Задания низкого уровня.

1. Ответьте на вопросы.

- почему эта битва получила название Таласской?

- кто победил в Таласской битве?

- каким было вооружение у кочевников?

Задания среднего уровня.

1. По картинке охарактеризуй достижения кочевников в военном искусстве.

2. Изучите карты Средней Азии VIII века. Определите, какое стратегическое значение имела река Талас и ее окрестности для противоборствующих сторон. Попробуй объяснить, почему битва произошла именно там.

3. Задания высокого уровня.

1. Написать мини-эссе на тему: «Влияние битвы на развитие ислама в Средней Азии»

2. Проанализируйте историческое значение Атлахской битвы.

3 урок.

Задания низкого уровня.

Заполни пропуски в тексте.

Битва на реке Талас – сражение, произошедшее в июле ... года на

реке ..., в приграничных районах современных Казахстана и Кыргызстана, предположительно у города ... или Атлаха между войсками ... халифата и карлуков с одной стороны, и армией Китая за контроль над Средней Азией. Результатом битвы стала победа Аббасидов и их союзников, что положило начало распространению ... в Мавераннахре и Центральной Азии, а также арабскому влиянию на участках ... в регионе.

Задания среднего уровня.

1. Опиши военную организацию этого племени. Как они формировали свои войска? Каким было вооружение?

2. Проанализируй их военную тактику. Какие приемы они использовали в бою? Как они применяли свою мобильность?

Задания высокого уровня.

1. «Что если...»: Представьте, что исход Таласской битвы был другим. Как, по вашему мнению, могла бы развиваться история в этом случае? Какие последствия это могло бы иметь для разных народов и регионов?

2. Распределить данные факты по значению и привести не менее 3-х доказательств

1. Был положен предел продвижению арабов на восток.

2. Ислам начал распространяться среди тюркских народов.

3. Карлуки создали независимое государство.

4. Технология производства бумаги через китайских военнопленных проникла на запад.

5. Уйгуры восстановили свое государство в Восточном Туркестане.

6. Танская империя начала приходить в упадок и китайское распространение на запад было остановлено почти на 1000 лет.

7. Распространение арабской письменности, вытеснив древнетюркскую письменность.

8. Развитие городской культуры и торговли.

Политические	Экономические	Культурные
Доказательства		
1.		
2.		
3.		

Учащимся представлено высказывание В.Бартольда: «Атлахская битва» столкновение двух цивилизации (китайской и мусульманской) отвечающий на вопрос о том, кто будет властвовать над Туркестаном». Является ли данное высказывание ответом на исследовательский вопрос урока «Почему Атлахское сражение называют «битвой народов».

Учащиеся выражают свою позицию, руководствуясь аргументами и фактами из источников.

- Я считаю..... потому что..... и могу привести пример.....

Итоги работы показало, что снижается качество выполнений заданий высокого порядка. Способность глубоко понимать исторический материал дает ученикам возможность самостоятельно наблюдать, анализировать и интерпретировать информацию, формируя таким образом историческое мышление.

Ученик А с заданиями низкого и среднего уровня справился легко, а задания сложного уровня на 70%. Ученик В очень хорошо справился с легкими заданиями, но задания среднего и сложного уровня вызвали некоторые затруднения (100%, 50% и 20% соответственно). Ученик С в целом затруднялся при выполнении заданий. Как мы видим из диаграммы, в процентом соотношении снижается качество выполнений заданий сложного

уровня.

И возникла проблема в необходимости развивать навыки исторического мышления посредством различных инструментов и подходов в обучении. И для меня наиболее таким подходящим инструментом являются исследовательские вопросы. Почему именно посредством исследовательских вопросов, потому что стимулируют критическое мышление, формируют глубокое понимание темы, развивают навыки анализа, поощряют самостоятельное исследование.

Анализ указанных проблем позволил мне выявить необходимость разработки педагогической методики, которую я предлагаю в данной работе: «Развитие навыков исторического мышления через постановку исследовательских вопросов». Объектом исследования стал процесс формирования исторического мышления посредством постановки исследовательских вопросов. Предметом исследования – развитие исторического мышления на уроках истории.

Предлагаю учителям структурированный алгоритм для успешного развития исторического мышления обучающихся на уроках истории посредством исследовательских вопросов на разных этапах урока.

Урок делится на 3 цикла.

1 цикл. Начало урока. «Активация».

2 цикл. Середина урока. «Стимул».

3 цикл. Конец урока. «Успех».

Постановка исследовательских вопросов на различных этапах урока – эффективная стратегия для развития исторического мышления у учащихся. Она превращает пассивное восприятие информации в активный поиск знаний и формирует навыки критического анализа.

Ожидаемые результаты

-Формирование у учащихся глубоких и прочных знаний по истории.

-Развитие у учащихся навыков исторического мышления.

-Повышение мотивации учащихся к изучению истории.

-Подготовка учащихся к участию в олимпиадах и конкурсах по истории.

Критерии оценки

-Активность на уроках.

-Качество выполнения заданий.

-Участие в проектах.

-Результаты исследовательских работ.

-Участие в олимпиадах и конкурсах.

1. Как начать урок интересно?
Начало урока. «Активация».

Заинтриговать: предлагается учащимся интригующий факт, загадка или историческая головоломка, связанную с темой урока. Например: «Обычно царь и его военачальники ели и пили из серебряной чаши, а простые солдаты – из оловянной. Однажды царь решил покорить Индию. Прибыв туда, все солдаты заболели болезнью желудка. Но не царь и его военачальники. Как вы думаете почему?»

Создать проблемную ситуацию: Поставьте перед учащимися вопрос, на который нет однозначного ответа. Например: «Как Александр Македонский смог дойти до Индии?». Выдвигается гипотеза, которая стимулирует проведения исследования темы. Переход к теме. Например: «Почему поход Александра Македонского на саков закончился неудачей?».

Как сделать обучение интересным, эффективным и запоминающимся?
Середина урока. «Стимул».

Середина урока – это ключевой момент, когда учащиеся активно вовлечены в изучение нового материала. Именно здесь важно закрепить полученные знания,

углубить понимание темы и подготовить учащихся к более сложным заданиям.

Уточнить знания: после изучения нового материала задайте вопросы, которые помогут учащимся систематизировать и углубить свои знания. Например: «Причины неудачи похода Александра Македонского на саков?».

Сравнить и сопоставить: предложить учащимся сравнить различные исторические события, явления или личности. Например: «Сравните походы Александра Македонского и Кира».

Хронологическая последовательность: предложить ученикам ряд исторических событий и попросить их расположить их в правильном хронологическом порядке.

Соотнеси понятие и определение: дать список исторических терминов и их определений. Учащимся нужно соотнести их между собой.

Викторина: подготовить вопросы с несколькими вариантами ответов по пройденному материалу.

Анализ исторических документов: предложить ученикам проанализировать отрывок из исторического документа (письмо, дневник, закон) и ответить на вопросы по его содержанию.

«Вспомним, с чего мы начинали...».
Конец урока. «Успех».

Обобщить: задайте вопросы, которые помогут учащимся обобщить изученный материал и сделать выводы. Например: «Какие выводы мы можем сделать о причинах и следствиях походов Александра Македонского?».

Прогнозировать: попросите учащихся сделать прогнозы на будущее, основываясь на изученных исторических событиях. Например: «Как, по вашему мнению, сложились бы обстоятельства если бы, походы Александра Македонского были

удачными?».

Поставить открытые вопросы: Задайте вопросы, на которые нет однозначного ответа, стимулирующие дальнейшее изучение темы. Например: «Какие уроки можно извлечь из истории для современного общества?».

Подтверждение или опровержение гипотезы.

В ходе проведенного исследования я убедилась, что использование исследовательских вопросов в процессе обучения истории является эффективным инструментом формирования исторического мышления. Учащиеся, вовлеченные в исследовательскую деятельность, демонстрируют более глубокое понимание исторических событий, умение анализировать различные источники информации и строить собственные аргументы. Участие в конкурсах и проектах подтвердило высокую мотивацию учащихся и их готовность к самостоятельной исследовательской работе.

Я считаю, что использование исследовательских вопросов должно стать неотъемлемой частью процесса обучения истории. Дальнейшие исследования в этом направлении могут быть направлены на разработку новых методик и инструментов для поддержки исследовательской деятельности учащихся, а также на изучение долгосрочных эффектов использования исследовательских вопросов на формирование исторического сознания.

Ожидаемые результаты были достигнуты.

Литература:

1. Вагин А.А. Методика обучения истории в школе. –М.: Просвещение, 1972 г.
2. Гафурова А.Д. Таксономия образовательных целей Бенджамина Блума. – Молодой ученый, 2022 г.
3. Куприянов Д.В. Формирование исторического мышления на уроках истории. Молодой ученый – 2016 г.
4. Поляков Ю.М.. Критическое мышление: теория и практика. –М.: Академический проект, 2004.
5. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Методика обучения истории – М., 1993 г.
6. Ушинский К.Д.. Человек как предмет воспитания. – М.: Педагогика, 1989.

БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДА STEM ЖОБАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

А.К.Суйналиева,
БҚО, Тасқала ауданы
Амангелді мектеп-бөбекжай-балабақша кешенінің
химия және биология пәні мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Биология пәні – STEM жобаларын жүзеге асыруға ең қолайлы пәндердің бірі. Себебі биология – табиғат, тіршілік, ағза, экология сияқты нақты өмірмен тығыз байланысты ғылым.

Бұл мақалада STEM жобаларын жоғары сынып оқушыларының шығармашылық қабілетін дамытуда қолданудың тиімділігі қарастырылады. Зерттеу барысында оқушылардың ақпаратты құрылымдау, түсіну және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттеріне оң әсер ететіні анықталды. Сонымен қатар тәжірибелік жұмыстар арқылы визуалды оқыту құралдарының оқу үдерісін жеңілдетіп, оқушы белсенділігін арттыруға ықпал ететіні дәлелденді.

Түйін сөздер: биология, зертхана, STEM жобалары, зерттеу әдістері, функционалдық сауаттылық.

Білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушыны өмірге бейімдеу, шығармашылықпен ойлай алатын, жаңашыл ұрпақ тәрбиелеу. Осы мақсатқа жетудің тиімді жолдарының бірі – STEM жобаларын пәнге кіріктіру. STEM – ғылым (Science), технология (Technology), инженерия (Engineering) және математика (Mathematics) пәндерін біріктіре отырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын, зерттеушілік және шығармашылық қабілеттерін дамытатын оқыту моделі.

Зерттеу әдістемесі

Биология сабағында STEM технологиясы арқылы оқытудың төрт бағыты:

1. Макроәлемді өтіп жатқан табиғи құбылыстарды зерттеу; Нақты өмірдегі түрлі

нысандардың, құбылыстардың, құралдар мен жабдықтардың протиптерін жасап шығару (Биологиялық құбылыстар). Яғни, бұл жерде математикалық модельдеу, инженерлік графика, дизайн жасау арқылы қандай да бір биологиялық өнім жасап шығару. Мысал ретінде алатын болсақ, ас қорыту жүйесінің немесе бас миының макетін, әлі де зерттелмеген, ашылмаған бас миы ауруының қалай, қай жеріне әсер ететінін осы STEM технологиясын қолдана отырып зерттелді.

2. Сандық зертханалар – биология цикліндегі сабақта демонстрациялық және зертханалық сабақтарды жүргізу үшін қажетті құрал-жабдықтар. Мұндай зертханаларды қолдану жұмыс барысындағы көрнекілікті арттырып қана қоймай, зертхана комплексіне енетін

жаңа, сезімтал құралдар арқылы жұмыс нәтижелерін де тез үйренуге көмек береді. Химия-биология жарықталу, ылғалдылық, тыныс алу, оттегі концентрациясы, жүрек жиырылуының жиілігі, температура, датчиктер сияқты құрал-жабдықтардан тұрады.

3. Виртуалды зертхана – компьютерде биологиялық үдерістерді модельдейтін, оның шарттары мен жүргізу параметрлерін өзгертуге мүмкіндік беретін компьютерлік бағдарлама. Бұл бағдарлама интерактивті оқытуды жүзеге асыру үшін ерекше жағдай жасайды. Биология сабағында осы виртуалды зертхананың артықшылығы, әдістемелік материалдарды әзірлеуге кететін уақытты айтарлықтай қысқартуға болады және негізгі назарды зерттелетін теорияның әдістері мен алынатын қорытындылардың сараптамаcына бөлуге болады.

4. Микроәлемде жүріп жатқан үдерісті зерттеу. Ол үшін Интернетте MEL Science қосымшасын пайдалану қажет. Бұл бағдарламадағы қосымша жаратылыстану пәндерінде виртуалды өмірде шынайы түрде көрсетіп отырады. Шынымен де, адам баласы жыл санап емес, ай санап, тіпті апта мен күн санап цифрландыру заманның ерекше әлеміне еніп барады. Цифрландыру технология еліміздің мектептік білім беруді реформалау үрдісіндегі негізгі тенденциялардың бірі болып саналады. STEM – бұл тек білім емес, болашақ өмірге дайындық. Оқушыларды қазіргі заман талабына сай тәрбиелеу, еңбек нарығына қажетті мамандықтарға бағыттау үшін STEM тәсілін кеңінен енгізу қажет. Мұндай оқыту моделі шығармашыл, сыни ойлайтын, шешім қабылдай алатын тұлға қалыптастыруға ықпал етеді.

Зерттеу әдістері:

- Бақылау;

- Сауалнама (оқушылар мен мұғалімдерге);

- Тәжірибелік сабақтар (эксперименттік топта);

- Алынған мәліметтерді салыстыру және талдау.

Зерттеу базасы:

Зерттеу Амангелді мектеп-бөбекжай-балабақша кешенінің 9 «А, Б» сынып оқушылары арасында жүргізілді. Сынып екі топқа бөлінді: бақылау тобы және эксперименттік топ. Эксперименттік топта сабақтар графикалық орғанайзерлер арқылы жүргізілді, ал бақылау тобында дәстүрлі әдістер қолданылды.

Талқылау

STEM жобалары:

- оқушыны дайын ақпаратты жаттауға емес, зерттеуге, талдауға, шешім табуға итермелейді;

- оқушы өз идеясын ұсынады, макет, құрылғы немесе модель жасайды;

- бұл үдерісте шығармашылық, сыни ойлау, топпен жұмыс жасау, іздену дағдылары қалыптасады.

Деректерден алынған нәтижелерге негізделі отырып, кіріктірілген STEM тәсілі бұл топтың оқушыларының сыни ойлау дағдыларын жақсартқанын тұжырымдауға болады. Бұл мүмкін оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуы, тәжірибелік және ойлау әрекеттері арқылы ашық сұрақтарды шешу және ынтымақтастық сияқты әрекеттерді орындау арқылы жүзеге асқан. Үлкен әсер өлшемін ескере отырып, кіріктірілген STEM тәсілі оқу жоспарына енгізуге болатын тиімді оқыту әдісі болып табылады, себебі дұрыс жүзеге асырылған жағдайда бұл тәсіл оқушылардың ойлау дағдыларын арттырады. Бұл әдіс ХХІ ғасырдағы адам ресурстарын дамыту үшін пайдалы, себебі сыни ойлау дағдылары – осы

ғасырда мәнді өмір сүру үшін маңызды дағды.

Қорытынды

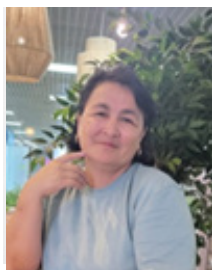
Білім беру саласында жүргізілген зерттеулерге қарағанда соңғы жылдары STEM тәсілі қабылданғанын көруге болады және бұл тәсіл қазіргі заманғы оқыту техникасы ретінде қабылдануда. Мұғалімдер STEM тәсілімен сабақ жүргізу үшін алдымен осы тәсіл туралы білімге ие болуы, оны қабылдауы және сабақтарында қолданатын іс-әрекеттерін дайындауы керек. Осы мақсатта мұғалімдерге академиялық тұрғыда қолданылған, жарамды және сенімді іс-әрекеттерден тұратын ресурстар қажет. Мектебімізде STEM тәсілімен сабақ жүргізуді толық жүзеге асыру мүмкін болмағандықтан және сыртқы айнымалыларды толықтай бақылау қиын болғандықтан, жартылай тәжірибелік зерттеу негізінде жүргізілді.

STEM технологияларын ескере отырып, жоғарыда көрсетілген дағдыларды қалыптастыру мемлекет пен қоғамның келешек техникалық бағыттағы жоғары білікті мамандарға деген сұранысын орындауға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Нгуен, В.-Н., және Ле, Т.-Х. (2024). STEM-білім беру бағыты арқылы биологияны оқытуда оқушылардың шығармашылық және проблеманы шешу қабілеттерін дамыту. *Journal of Asian Scientific Research*, 14(3).
2. Доған, А., және Кахраман, Е. (2019). STEM іс-әрекеттерінің орта мектеп оқушыларының ғылыми шығармашылығына әсері. *International Journal of Curriculum and Instruction*.
3. Юстина, Й., Махади, И., Зулфарина, З., Приван, О., және Ангтраини, Д. (2024). Биотехнологияны оқытуда конструктивизмге негізделген STEM тәсілінің оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетіне әсері. *BIRCI-Journal*.
4. Джитуфуа, А. (2024). Биомимикрияға негізделген кәсіби даму бағдарламасы арқылы студент-мұғалімдердің STEM жобаларындағы шығармашылығын арттыру. *Journal of Turkish Science Education*, 21(4), 705–722.
5. Халил, Р.Й., Таираб, Х., Кабан, А., Аларәби, К., және Мансур, Й. (2023). STEM-негізіндегі оқу бағдарламасы және жоғары сынып оқушыларының шығармашылық ойлауы. *Education Sciences*, 13(12), 1195.
6. Рамадхани, Н. А., және Хардианти, Р. Д. (2024). Ғылым сабағында оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамыту: STEM негізіндегі тәсілдерге шолу. *Jurnal Paedagogy*, 12(3).
7. Саву, М. Р. Ф., Сукарсо, А., Лестари, Т. А., және Хандайани, Б. С. (2023). STEM оқытудың оқушылардың шығармашылық бейімділігі мен ойлау дағдыларына әсері. *Jurnal Penelitian Pendidikan IPA*, 9(8), 6219-6229.
8. Ахметқұлова, С. Х. Қ. (2024). Биология сабақтарында оқушылардың білімін арттыру үшін STEM технологиясын қолдану. *Eurasian Science Review*.
9. Есионова, А. Н. (2024). STEM-оқыту жүйесі арқылы мектеп оқушыларының зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру. Костанай мемлекеттік педагогикалық институтының Вестнигі.

ТАРИХ АРҚЫЛЫ ТҰЛҒАНЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ МЕН ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ

А.О.Аубаикова,
БҚО, Бәйтерек ауданы
Достық мектеп-бөбекжай-балабақша кешенінің
тарих пәні мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Бұл мақалада тарих пәнін оқыту арқылы тұлғаны әлеуметтендіру мен ұлттық тәрбие берудің өзара байланысы қарастырылған. Тұлғаның қоғамға бейімделуінде тарихтың тәрбиелік әлеуетінің маңыздылығын айқындай отырып, оқушылардың азаматтық көзқарасы мен ұлттық сана-сезімін қалыптастыру жолдарын талдайды. Тарих сабағында қолданылатын инновациялық әдіс-тәсілдер мен педагогикалық тәжірибелердің әлеуметтендіруге әсері сипатталған. Сондай-ақ мұғалімнің тұлғаны тәрбиелеудегі кәсіби және рухани рөліне назар аударылды. Тарихты оқыту арқылы оқушылардың рухани дүниесін байытып, ұлттық құндылықтарды бойына сіңіртудің тиімді жолдары ұсынылды.

Түйін сөздер: тарих сабағы, тұлғаны әлеуметтендіру, ұлттық тәрбие

Білім беру жүйесінің басты мақсаты – рухани бай, мәдениетті, әлеуметтік белсенді және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген тұлға қалыптастыру. Осы мақсатқа жетудің тиімді жолдарының бірі – тарих пәнін оқыту арқылы тұлғаны әлеуметтендіру және ұлттық тәрбие беру.

Тарих пәні – оқушының дүниетанымын кеңейтіп қана қоймай, оның қоғамдағы орнын түсінуге, өткеннен сабақ алып, болашағына жауапкершілікпен қарауға тәрбиелейді. Сондықтан тарих сабағы – білім берумен қатар, жас ұрпақтың рухани-адамгершілік, патриоттық және әлеуметтік қалыптасуына ықпал ететін маңызды құрал.

Тұлғаны әлеуметтендірудің мәні және тарих пәнінің рөлі

Әлеуметтендіру – адамның қоғамға бейімделу, әлеуметтік нормалар мен құндылықтарды меңгеру, өз орнын табу

процесі. Мектеп оқушысы осы үдерістен ең белсенді өтетін кезеңде болады.

Тарих сабағы әлеуметтенудің басты арнасы бола алады. Себебі онда оқушылар:

- өз халқының өткені мен мәдениетін танып біледі;

- тарихи оқиғаларға сыни көзқарас қалыптастырады;

- қоғамдағы азаматтық рөлін түсіне бастайды.

Осы тұрғыда тарих пәні тек ақпарат көзі емес, тұлғаның азаматтық сана-сезімін қалыптастырушы әлеуметтік институт рөлін атқарады.

Ұлттық тәрбие – тұлғаның рухани өзегін қалыптастыру негізі

Ұлттық тәрбие – халықтың тарихы, мәдениеті, дәстүрі және рухани мұраларына сүйене отырып, жас ұрпақты елжандылыққа, адамгершілікке,

отансүйгіштікке баулу.

Тарих сабағында ұлттық тәрбие беру мына бағыттарда жүзеге асады:

Ұлттық құндылықтарды дәріптеу: Қазақ халқының салт-дәстүрі, әдет-ғұрыптары, батырлар мен билердің өнегелі істері арқылы;

Тарихи тұлғаларды үлгі ету:

Төле би, Абылай хан, Абай, Әлихан Бөкейхан, Бауыржан Момышұлы сияқты тарихи тұлғалардың өмір жолы арқылы оқушының бойына ерлік, даналық, адалдық қасиеттерін сіңіру;

Рухани мұраға сүйену: Қазақ хандығы дәуірінен бастап тәуелсіздікке дейінгі ұлт тарихын оқыту арқылы отансүйгіш сезімін күшейту.

Ұлттық тәрбие арқылы оқушы тек өз халқының тарихын танып қана қоймай, ұлттық болмысты сақтап, заманауи қоғамда өзіндік ұстанымы бар тұлғаға айналады.

Тарих сабағында әлеуметтендіру мен ұлттық тәрбие берудің әдіс-тәсілдері

Қазіргі білім беру үрдісінде тұлғаны әлеуметтендіру мен ұлттық тәрбиені қалыптастыру үшін дәстүрлі әдістермен қатар инновациялық тәсілдерді қолдану маңызды.

Тиімді әдіс-тәсілдер:

а.Проблемалық оқыту – тарихи жағдайды талдап, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамытады.

ә.Рөлдік және тарихи ойындар – тарихи тұлғалардың бейнесін сомдау арқылы оқушылардың әлеуметтік мінез-құлқын, коммуникативтік қабілетін арттырады.

б.Дебат және пікірталас – өз көзқарасын дәлелдеуге, басқаның пікірін құрметтеуге үйретеді.

в.Жобалық әдіс – оқушыларға белгілі бір тарихи тақырыпты зерттеп, оны қоғам

өмірімен байланыстыруға мүмкіндік береді.

г.АКТ технологиялары – мультимедиялық материалдар арқылы тарихи фактілерді көрнекі көрсету әлеуметтенуді жеңілдетеді.

Мысалы, «Қазақ хандығының құрылуы» тақырыбында оқушылар хан, би, батыр рөлдерін орындап, сол кезеңнің әлеуметтік қатынастарын тәжірибеде сезінеді. Бұл олардың қоғамдағы әлеуметтік рөлдерді түсінуіне әсер етеді.

Мұғалімнің тұлғаны әлеуметтендіру мен ұлттық тәрбие берудегі рөлі

Мұғалім – тұлға әлеуметтенуінің және ұлттық тәрбие жүйесінің басты ұйымдастырушысы. Ол тек ақпарат жеткізуші емес, бағыт беруші, үлгі көрсетуші тұлға.

Мұғалімнің міндеттері:

-тарих пәнін оқытуда тәрбиелік мазмұнды ұштастыру;

-оқушылардың бойында ұлттық сана мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру;

-тарихи оқиғаларды қазіргі өмірмен байланыстыра отырып түсіндіру;

-әр сабақта тәрбиелік мақсатты көздеу (мысалы, отансүйгіштік, толеранттылық, бейбітшілік идеяларын сіңіру).

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі мен рухани мәдениеті оқушылардың әлеуметтік және ұлттық қалыптасуына тікелей әсер етеді.

Әлеуметтендіру мен ұлттық тәрбиенің бірлігі – тұлға дамуының кепілі

Әлеуметтендіру мен ұлттық тәрбие – бірін-бірі толықтыратын, өзара байланыстағы екі үдеріс. Әлеуметтену тұлғаны қоғам өміріне бейімдесе, ұлттық тәрбие оның рухани-мәдени тамырын қалыптастырады.

Тарих пәні арқылы оқушы өз халқының

өткенін түсініп, бүгінгі қоғамдағы орнын табуға ұмтылады. Ол елдің ертеңі үшін жауапкершілікті сезінеді, әлеуметтік белсенді азаматқа айналады.

Мысалы, тәуелсіз Қазақстан тарихын оқыту барысында оқушылар ұлттық символдарды, мемлекеттің даму жолдарын, Тәуелсіздікке жету тарихын зерттеу арқылы өз елінің азаматы ретінде мақтаныш сезімін қалыптастырады.

Қорыта айтқанда, тарих арқылы тұлғаны әлеуметтендіру мен ұлттық тәрбие беру – болашақ ұрпақтың рухани және әлеуметтік тұрғыда дамуының негізі.

Тарих сабағы – жас ұрпаққа ұлттың өткені мен болашағының сабақтастығын ұғындырып, оның адамгершілік, отансүйгіштік және азаматтық қасиеттерін тәрбиелейтін қуатты құрал.

Бүгінгі мұғалім – тарих арқылы оқушыға тек білім емес, рухани бағдар, өмірлік құндылық, әлеуметтік жауапкершілік дарытушы тұлға болуы тиіс. Сонда ғана мектеп – ұлттық рух пен заманауи ойлауды ұштастыратын тәрбиенің ордасына айналады.

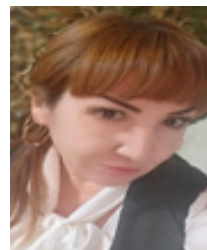
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2023.
2. Назарбаев, Н. Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
3. Айтмұхамбетова, Б. «Тарихты оқыту әдістемесі». – Алматы: Білім, 2021.
4. Құсайынов, А. «Тұлғаның әлеуметтенуі және тәрбиенің педагогикалық негіздері». – Алматы: Педагогика, 2020.
5. Сейітова, Л. «Ұлттық тәрбие мен әлеуметтендірудің сабақтастығы». – Нұр-Сұлтан: Арман, 2022.
6. Сарбасова, Г. «Тарих пәнінің тәрбиелік әлеуеті». – «Педагогика және психология» журналы, №3, 2023.

«GRAMMAR AS A KEY TO SUCCESS IN PREPARING
9TH GRADE STUDENTS FOR THE FINAL ASSESSMENT IN ENGLISH»

У.М.Ажикенова,
БҚО әдістемелік орталығының
ағылшын тілі пәні әдіскері,
педагог-зерттеуші

В.В.Рахметова,
БҚО, Орал қаласы
А.С. Макаренко атындағы №6 ЖОББМ
ағылшын тілі пәні мұғалімі,
педагог-шебер

Аңдатпа:

Бұл мақалада 9-сынып оқушыларын ағылшын тілі пәні бойынша қорытынды аттестаттауға дайындау барысында грамматиканың тілдік құзыреттіліктің негізгі құрамдас бөлігі ретіндегі маңызын қарастырады. Оқушылардың грамматикалық дағдыларын дамыту және қорытынды аттестаттауға дайындық деңгейін арттыру мақсатында тиімді оқыту әдіс- тәсілдері мен жаттығулар ұсынылды.

Түйінді сөздер: грамматика, қорытынды бағалау, ағылшын тілі, оқыту әдістері, жаттығулар, қорытынды аттестаттауға дайындық.

The daily reality of recent years demonstrates the growing importance of English language learning in the Republic of Kazakhstan. The country's social dynamics, along with globalization and integration processes in education, are creating a pressing need for specialists with a working knowledge of English. Language education is becoming an important tool for high school graduates to thrive in a multicultural society and for their professional development.

The role of English in Kazakhstan is growing as international relations develop, and today it is a mandatory part of the school curriculum, starting in elementary school. However, to use the language consciously and competently, a solid knowledge of its grammar is essential. Without a grammatical foundation, students will be unable to

successfully complete exam tasks that require correct sentence construction, tense coordination, and the selection of appropriate linguistic forms.

Thus, grammar is the basis of all types of speech activity (reading, listening, writing and speaking), and its systematic mastery is a condition for achieving high results in the final assessment.

In 9th grade, students not only take a midterm assessment but can also choose to take the state final assessment in English. This is a mandatory component of curriculum assessment, regardless of the mode of instruction.

Although English is not yet a compulsory exam subject, interest in choosing it is steadily growing. This is why teachers need to pay special attention to grammar training,

as grammatical competence determines students' ability to successfully complete the tasks in the «Grammar and Vocabulary,» «Writing, « and «Speaking» sections. Grammar errors lower students' final scores, even with a good vocabulary. Therefore, successful exam performance is impossible without systematic grammar mastery.

Grammar is the foundation of foreign language proficiency, ensuring coherence, precision, and expressiveness of speech. It serves as the cornerstone upon which all speech activities—listening, speaking, reading, and writing—are built. When preparing ninth-grade students for the final assessment, systematic study of grammar rules becomes a prerequisite for successful passing.

Grammatical competence is tested in all three sections of the exam:

«Grammar and Vocabulary» is a direct test of knowledge of the rules and the ability to select synonyms.

“Reading” – understanding the meaning of the text is impossible without knowledge of syntactic and morphological patterns.

«Letter» - requires precision and grammatical correctness of statements.

Grammar errors lower your final score, so mastering proper construction is a critical element of preparation.

Key grammar topics for preparation:

1. The system of English verb tenses (Simple, Continuous, Perfect, and Perfect Continuous).
2. Conditionals of all types.
3. Agreement of subject and predicate (Subject - Verb Agreement).
4. Word formation (Word Formation): prefixes, suffixes, parts of speech.
5. Articles, prepositions and pronouns - rules and exceptions.
6. Passive Voice.
7. Indirect speech (Reported Speech).

Methodological approaches and training strategies include

- knowledge systematization: regular review of grammar topics using tables, diagrams, and mini-tests. The «Grammar Week» technique involves setting aside 5-7 days to review key topics, dedicating each day to a different structure.

- practice in an exam format: the use of training tasks builds confidence and the ability to work with instructions.

Example: My parents (DECIDE) have decided to buy a new car.

If I (be) were you, I would start revising for the exam.

- development of grammar skills through communication: Grammar in Context, Story Transformation, Error Hunt techniques.

- working on errors: maintaining «Error» Log» — error log.

- and gaming forms of work: Grammar Auction, Find Someone Who, Time Tense Race.

Examples of exercises to prepare for the final assessment:

1. Word formation: His sudden (ARRIVE) arrival surprised everyone.
2. Conditional sentences: If I had more time, I would learn Spanish.
3. Passive voice: They built this bridge in 2005 → This bridge was built in 2005.
4. Time test: By the time we got to the cinema, the film had started.

A solid knowledge of grammar forms the foundation for developing all language skills and is key to the successful completion of the final English language exam for ninth-grade students. Effective preparation should combine systematic grammar study, contextual practice, and error analysis. The use of communicative and playful techniques makes the learning process more engaging and effective.

Modern language education is impossible

without a conscious study of grammar as a system that regulates the entire communication process. Grammatical literacy provides confidence when completing exams and ensures coherence and precision in speech.

Without knowledge of grammar, it is impossible to successfully master the English language and pass the final exam in the 9th grade.

References

1. Azimov, E. G., & Shchukin, A. N. (2019). Modern dictionary of methodological terms and concepts (theory and practice of language teaching). Moscow: IKAR.
2. Ualiyeva, N. K., & Kuanysheva, G. M. (2021). Foreign language: Theory and practice of teaching in the context of updated education content. Almaty: Kazakh University.
3. Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan. (2022). Standard curriculum for English language (Grades 5–9). Astana.
4. Murphy, R. (2019). English Grammar in Use (5th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
5. Thornbury, S. (2017). How to Teach Grammar. Harlow: Pearson Education Limited.
6. Scrivener, J. (2019). Teaching English Grammar: What to Teach and How to Teach It.
7. Khamzina, A. E. (2023). Methodological foundations of preparing students for final English language assessment. Bulletin of Abai KazNPU. Series: Pedagogical Sciences, 4(72), 112–118.
7. Tusupova, A. S. (2022). Formation of grammatical competence of secondary school students in preparation for final examination. Problems of Modern Methods of Teaching Foreign Languages, 2, 56–61.

ҰЛЫ ЖЕҢІС ІЗІМЕН

Ж.В.Владимирова,
БҚО, Тасқала ауданы
Амангелді мектеп-бөбекжай-балабақша
кешенінің тарих пәні мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Бұл мақалада тарих пәні сабақтарында және тәрбие жұмыстарында Ұлы Отан соғысы тақырыбын оқытудың тиімді әдістері ұсынылады. Оқушылардың патриоттық сезімін, тарихи танымын және зерттеушілік қабілеттерін дамыту мақсатында «FilmTape», «Ерлік матрицасы», «Тарихи сторителлинг» және «Мәңгілік полк» сияқты инновациялық тәсілдерді қолдану тәжірибесі сипатталады. Жұмыстың нәтижесінде оқушылардың тарихи оқиғаларға қызығушылығы артып, отансүйгіштік пен елжандылық құндылықтары қалыптасады.

Түйін сөздер: Ұлы Жеңіс, патриоттық тәрбие, тарихи таным, сторителлинг, ерлік матрицасы, бейбіт өмір, зерттеу.

2025 жылы Ұлы Отан соғысында фашизмді жеңген күн – Жеңіс күніне 80 жыл. Бұл тарихи маңызы мен құндылығы мол өмірлік сабағы, тағзым, құрмет пен болашаққа аманат күні. Тарих пәнінің мұғалімі ретінде біздің алдымызда үлкен міндет тұр. Ол болашақ ұрпаққа Ұлы Жеңістің тарихи құндылығын, патриоттық негізін, тәрбиелік мәнін ұғындырып, бейбіт өмірдің қадірін жеткізу, бағалауға үйрету.

Мақсатым: тарих сабағында және тәрбие жұмыстары барысында Жеңіс тақырыбын терең, мазмұнды әрі мәнді жеткізу әдістерін көрсету, тәжірибе алмасу.

Ұлы Отан соғысындағы Жеңіс – халқымыздың ерлігі мен бірлігінің, Отанға деген шексіз сүйіспеншілігінің көрінісі. Бұл тарихи оқиға XX ғасырдағы ең ірі қасіреттердің бірі ретінде есте қалды.

Миллиондаған адамның өмірін қиған бұл соғыс елдің тағдырын шешті және бүгінгі бейбіт өмірдің негізін қалады.

Оқушыларға Ұлы Жеңістің тарихи маңызын айтқан кезде Кеңес Одағы, оның құрамында болған Қазақстан және өзге одақтас республикалардың ерлігін айғақтайтын маңызды тарихи оқиға екенін жеткізу қажет. Қазақстандықтар майданда ғана емес, тылда да жан аямай еңбек етті. Соғыс жылдарындағы ауыртпалықтарды ұрпақ жадында сақтап, тарихтан сабақ алу – болашақ үшін маңызды. Себебі Жеңіс – ұрпақтан-ұрпаққа берілетін рухани мұра, ата-бабамыздың Отан үшін жанын қиған ерлігін ұмытпау, оларды мәңгі есте сақтау, ұлттық бірлігіміздің, тарихымыздың тірегі екенін түсіндіруіміз керек. Жеңіс – қазіргі тыныш өміріміздің негізі. Соғыстың қандай қиын екенін ұғына отырып, бейбітшіліктің бағасын білуге

бағыттауымыз керек. Бұл оқушыларға әрдайым татулықты, достықты жоғары қоюға үйретеді. Осы мақсатқа жетуде тарих сабақтарында, тәрбиелік шараларда Ұлы Отан соғысының тақырыбын ашу барысында пайдаланып жүрген тиімді әдістерді, тәжірибемді ұсынамын.

Зерттеу әдістемесі:

Бірінші әдіс – «FilmTape»:

Оқушыларға Ұлы Жеңіс тақырыбын әсерлі әрі терең түрде түсіндіру үшін өте тиімді. Бұл әдіс оқиғаны кино лентасы түрінде визуалды бейнелеу арқылы тарихи тізбекті жүйелеуге, мазмұнын ашуға көмектеседі. «FilmTape» әдісі оқиғаны бірнеше кадрға (суреттерге, көріністерге) бөліп, әрбір кадрдың астына түсініктеме немесе ой жазу арқылы оқиғаның динамикасын көрсету әдісі. Яғни, бұл әдіс оқушыны «режиссер» етіп, тарихи оқиғаны өзі баяндап шығуға үйретеді.

«FilmTape» кадрлары мысалы:

1.кадр – соғыстың басталуы (1941 жыл, маусым)

Оқушы жазады: «Фашистік Германия Кеңес Одағына шабуыл жасады. Халық дүрлікті...»

2.кадр – Майданға аттанған қазақ жауынгерлері

Оқушы жауаптары: «Менің атам да сол күні пойызға отырып, майданға кетті...»

3.кадр – Әлия мен Мәншүктің, Хиуаздың ерлігі

Оқушы жауаптары: «Екі қазақ қызы батыр атанып, рухтың мықтылығын дәлелдеді...»

4.кадр – Тылдағы еңбек

Оқушы жауаптары: «Ауылда қалғандар қару жасап, азық дайындап, майданды қамтамасыз етті...»

5.кадр – Жеңіс сәті, 1945 жыл

Оқушы жауаптары: «Бұл ерлік пен бірліктің жемісі...»

Екінші әдіс: «Ерлік матрицасы»

Бұл білім беру процесінде қолданылатын әдіс-тәсілдердің бірі, әсіресе, патриоттық тәрбие беруде, тарих сабағында тиімді қолданылады. Ұлы Отан соғысы тақырыбында бұл әдісті қолдану оқушылардың тарихи оқиғаларға деген қызығушылығын арттырып, ерлік пен батырлықты терең түсінуге көмектеседі.

Бұл әдіс оқушылардың ерлік көрсеткен тұлғалар туралы ақпаратты жүйелеп, талдауына негізделген кестелік (матрицалық) тәсіл. Матрица түрінде жасалып, әрбір жол немесе баған нақты бір тұлғаға немесе ерліктің түріне арналады.

Қолдану жолдары: оқушыларды топқа бөліп, әр топ белгілі бір батыр туралы зерттеу жүргізіп, матрицаны толтырады. Топ мүшелері өз кейіпкерінің ерлігін қорғап, сынып алдында таныстырады. Осы арқылы оқушылардың зерттеу, салыстыру, тұжырым жасау қабілеттері дамиды.

Нәтижесінде тарихи тұлғалардың ерлігіне баға береді, патриоттық сезімдері қалыптасады, сыни ойлау дағдылары дамиды.

Үшінші әдіс: «Тарихи сторителлинг» (Historical Storytelling)

Бұл – тарихты оқиға ретінде баяндау әдісі, яғни тарихи деректер мен фактілерді қызықты әрі есте қаларлық хикаялар арқылы жеткізу тәсілі. Бұл әдіс оқушылардың қызығушылығын арттырып, тарихи ойлауын және эмоциялық қабылдауын дамытады.

Тарихи сторителлингтің мәні мен мақсаты:

- тарихты «тірілту» – деректерді жай тізбелеу емес, кейіпкерлер тағдыры арқылы көрсету;
- эмоциялық байланыс орнату – оқушы өзін кейіпкердің орнына қойып,

сол дәуірді «сезінеді»;

- таным мен қызығушылықты арттыру тарих сабағын қызықты ету.

Оқиға элементтері: оқиғаның құрылым блоктары

Кейіпкерлер: таныс, шынайы немесе шабыттандыратын кейіпкерлер – бұл балаларға түсініктерді/сабақтарды/идеяларды түсінуге және қабылдауға көмектеседі. Ол жануарлар, фантастикалық фигуралар немесе адами қасиеттері бар кейіпкерлер болуы мүмкін.

Орын/оқиғаға қатысты түсінікті және қызықты фон

Эмоциялар: оқиға мен оның аудиториясы арасында байланыс жасайды. Оқиғаны есте сақтауға көмектесетін принциптер:

Қарапайымдылық: түсінікті, қысқа әңгімелер, оларды оқу оңайырақ.

Тосын сый: аудиторияның назарын аударатын күтпеген бұрылыстар.

Нақтылық: шындықты немесе аудиториямен байланысты сезіну.

Реализм: эмоционалды қатысуды тудыратын сенімді кейіпкерлер мен оқиғалар

Құрылымы:

Басталуы (кіріспе): Кім, қайда, қашан? Негізгі кейіпкерлер мен контекстпен таныстырады.

Ортасы (даму): Оқиғаларды, әрекеттерді немесе өзара әрекеттесулерді зерттейді. Шиеленісті, проблемаларды немесе негізгі ойларды тудырады.

Аяқталуы (қорытынды): Негізгі қорытындыны ұсына отырып, оқиғаны аяқтайды немесе ойлану үшін сұрақтар қалдырады. Аяқтау немесе жаңа бастама әкелуі мүмкін.

- Кіріспе (Басталуы) – Кейіпкерлермен, оқиға орны және уақытымен таныстыру.

- Оқиғаның өрбуі (Дамуы) – Шиеленіс басталып, басты кейіпкер қиындықтарға

тап болады.

- Шарықтау шегі (Кульминация) – Оқиғаның ең қызған, шарықтау кезеңі, басты мәселенің шешілер тұсы.

- Шешімі (Решение) – Қиындықтардың қалай шешілгені, оқиғаның немен аяқталғаны.

- Қорытынды (Нәтиже) – Оқиғаның түйіні, автордың не оқырманның түйген ойы

Нәтижесінде оқушы тарихты сезініп, тереңірек түсінеді. Сыни және креативті ойлау дамиды; патриоттық және адамгершілік құндылықтар қалыптасады. Отбасылық соғыс ардагерлері, өлке бойынша ҚОС батырлары мен тыл ардагерлері туралы әңгіме жазып, ақпарат жинап, мектеп музейіне табыстайды.

Төртінші әдіс: «Мәңгілік полк»

Бұл оқушыларға өз отбасындағы майдангерлер мен тыл еңбеккерлері туралы мәліметтер жинап, оларды заманауи тәсілдер арқылы таныстыруға мүмкіндік беретін тәрбиелік шара.

Мақсаты:

- Оқушыларды отбасылық тарихты зерттеуге ынталандыру;

- Тарихи жадыны сақтау мен құрметтеу;

- Жеңістің маңызын жеке адам тағдыры арқылы түсіндіру.

Онлайн форматында өткізу жолдары:

- 1.Тапсырма беру (әр оқушы өз атасы немесе туысы, майдангер, тыл еңбеккері, хабар-ошарсыз кеткендер) туралы ақпарат жинайды.

- 2.Материал дайындау форматы: (презентация, қысқаша видео, цифрлық альбом немесе Padlet-та қабырға, аудио естелік)

- 3.Мазмұны (аты-жөні, туған жылы, соғысқан немесе еңбек еткен жылдары, ерлік дерегі: награда, естелік хаттар, фотосуреттер, отбасылық естеліктер;)

- 4.Ұсыну тәсілі: (онлайн-конференция,

Zoom, Google Meet, мектептің әлеуметтік желі парақшасында жариялау, мектеп сайтында арнайы бөлім ашу)

Бұл әдістің пайдасы:

- Оқушылар өз тамырын таниды, отбасылық естелікті құрметтейді;
- Жеңіс – дербес, адами деңгейде сезіледі;
- Цифрлық құралдарды пайдалану машығы дамиды;
- Патриоттық сана мен жауапкершілік артады.

Зерттеу нәтижелері мен талдау:

Ұсынылған әдістерді жүйелі қолдану барысында келесі нәтижелер байқалды:

Оқушылардың тарих пәніне қызығушылығы артты;

Патриоттық сезім мен ұлттық мақтаныш қалыптасты;

Зерттеушілік және цифрлық дағдылар дамыды;

Өлке тарихындағы батырлар мен тыл еңбеккерлері анықталды;

Мектеп музейінің қорын толықтырды.

Қорытынды: Ұлы Жеңістің патриоттық маңызы

Жеңіс – елге деген сүйіспеншіліктің, батырлықтың үлгісі. Соғысқа қатысқан аталарымыз бен апаларымыздың ерлігі қазіргі ұрпақты елін сүйуге, отаншыл болуға тәрбиелейді. Патриотизм – осы тарихи шындықты мойындап, елдің бейбіт болашағы үшін еңбектену деп білемін. Ұлы Жеңіс ізімен жүріп, ата-аналар, ардагерлер, жергілікті ұйымдармен бірлесе шаралар ұйымдастыру оқу мен тәрбиенің нәтижелілігін арттырады деп есептеймін. Тарих сабақтарында осы әдістер арқылы оқушылардың шығармашылығы, ізденімпаздық қабілеттері артып, ҰОС тарихын терең зерттеуге, өлке батырлары мен тыл ардагерлерін анықтауға үлес қосады

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан тарихы. 9-сынып

Жалпы білім беретін мектепке арналған оқулық.

/ Авт.: Әбіл Е., Жолдасбайұлы С., Қозыбаев М. – Алматы: Атамұра, 2021.

(Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан және соғыстан кейінгі кезең тақырыптары.)

2. Дүниежүзі тарихы. 9-сынып

/ Авт.: Ахметова Л., Абдрахманова Ш. – Алматы: Мектеп, 2020.

(Екінші дүниежүзілік соғыстың негізгі кезеңдері мен тарихи маңызы.)

3. Қазақстан тарихы. 11-сынып

/ Авт.: Әбіл Е., Қозыбаев М. – Алматы: Атамұра, 2022.

(Ұлы Отан соғысына қатысқан қазақстандықтардың ерлігі мен соғыстан кейінгі қалпына келтіру кезеңі.)

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗЫ

А.К.Жагыпарова,
БҚО, Жаңақала аудандық
мектептен тыс жұмыс орталығы
ағылшын тілі үйірмесінің жетекшісі

Аңдатпа:

Бұл мақалада қазіргі жаһандану дәуірінде ағылшын тілін оқытудың маңыздылығы мен оның қосымша білім беру жүйесіндегі рөлі жан-жақты талданады. Ағылшын тілі үйірмесі оқушылардың тілдік қабілетін ғана емес, тұлғалық, мәдени және шығармашылық дамуына ықпал ететіндігін көрсетеді. Мақалада «Smart English Club» үйірмесінің тәжірибесі негізінде тиімді оқыту әдістері, коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру жолдары және цифрлық технологияларды пайдалану ерекшеліктері қарастырылған. Зерттеу нәтижесі ретінде ағылшын тілін қосымша білім беру аясында оқыту – оқушылардың жаһандық ортада еркін ойлай алатын, сыни тұрғыда талдай білетін, өзіндік көзқарасы бар тұлға ретінде қалыптасуына мүмкіндік беретіні дәлелденеді.

Түйін сөздер: қосымша білім беру, ағылшын тілі үйірмесі, тілдік дағды, интерактивті платформалар.

Бүгінгі жаһандану дәуірінде ағылшын тілі – халықаралық қарым-қатынастың, ғылым мен технологияның, бизнес пен мәдениеттің тілі. Сондықтан жастарды заман талабына сай тәрбиелеп, олардың білім көкжиегін кеңейту үшін ағылшын тілін үйретудің маңызы ерекше. Білім беру жүйесінің барлық саласында, соның ішінде қосымша білім беру жүйесінде ағылшын тілін оқыту – уақыт талабы.

Қосымша білім беру орталықтары балалардың шығармашылық қабілетін ашып, олардың жеке тұлғалық, тілдік және мәдени құзыреттерін дамытуда ерекше рөл атқарады. Мұнда әр бала өз қызығушылығы мен бейіміне сай бағыт таңдап, білімін тереңдетуге мүмкіндік алады. Ал ағылшын тілі үйірмесі –

сұранысқа ие әрі тиімді бағыттардың бірі.

Қосымша білім беру жүйесінде ағылшын тілін оқыту тек тілдік дағды қалыптастырумен шектелмейді. Бұл – оқушының дүниетанымын кеңейтіп, өзіндік ойлау қабілетін, зерттеушілік дағдыларын арттыратын шығармашылық процесс. Ағылшын тілі сабақтарында оқушылар түрлі ойындар, театрландырылған көріністер, жобалық жұмыстар, дебаттар, викториналар мен шығармашылық байқаулар арқылы білім алады. Бұл тәсілдер баланың танымдық белсенділігін арттырып, сабаққа деген қызығушылығын күшейтеді.

Қосымша білім беру орталығында ағылшын тілі үйірмесі дәстүрлі мектеп бағдарламасынан өзгеше форматта өтеді.

Мұнда басты мақсат – тілді қолдану ортасын қалыптастыру. Сабақтарда оқушылар ағылшын тілінде сөйлесіп, өз ойын еркін жеткізуге тырысады. Осындай сабақтар баланың коммуникативтік қабілетін дамытып, өзіне деген сенімділігін арттырады.

Тіл – қарым-қатынас құралы ғана емес, тұлғаның рухани және мәдени дамуының өзегі. Ағылшын тілін үйрену арқылы оқушы әлемдік кеңістікке еніп, өз елінің мәдениетін таныта алады. Үйірме мүшелері түрлі халықаралық олимпиадаларға, онлайн курстар мен халықаралық жобаларға қатысып, тәжірибесін байытады. Сонымен қатар ағылшын тілін меңгеру оқушыға шет елдік жоғары оқу орындарына түсуге, халықаралық бағдарламаларға қатысуға, заманауи мамандықтарды игеруге жол ашады.

Қосымша білім беру орталығындағы ағылшын тілі ұстазы – тек тіл үйретуші ғана емес, мотивация мен шабыт беруші тұлға. Әр сабақта ұстаз баланың жүрегіне сенім ұялатуы керек. Оқытуда заманауи әдіс-тәсілдерді, цифрлық құралдарды пайдалану – ұстаздың кәсіби шеберлігінің көрсеткіші. Мысалы: интерактивті платформалар (Wordwall, Quizizz, Kahoot), бейне-сабақтар мен анимациялық ресурстар, Canva, Genially сияқты құралдармен жасалған визуалды тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын арттырады.

Қосымша білім беру жүйесінде ағылшын тілін оқыту – уақыт сұранысына жауап беретін маңызды бағыт. Ол арқылы оқушылар тілдік білім алып, әлемге ашық, өз ойын еркін жеткізе алатын тұлға болып қалыптасады. Бүгінгі оқушы – ертеңгі елдің болашағы. Сондықтан ағылшын тілін үйрету арқылы біз олардың болашағына көпір салып,

әлемдік өркениетпен тең дәрежеде өмір сүруге мүмкіндік береміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. (2023). Қосымша білім беру тұжырымдамасы. Астана: ҚР Оқу-ағарту министрлігі.
2. Назарбаев, Н.Ә. (2018). Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана: Елорда баспасы.
3. Қараев, Ж. (2019). Интерактивті оқыту технологиялары және шетел тілін меңгертудің тиімді тәсілдері. – Алматы: Рауан.
4. Жұмабаева, Г. (2022). Ағылшын тілін оқытудағы инновациялық әдістер мен заманауи құралдар. // «Білім және инновация» журналы, №3, 45–49 бб.
5. Хайруллина, Р. (2021). Қосымша білім беру жүйесінде шетел тілін оқытудың ерекшеліктері. // «Педагогика және психология» ғылыми журналы, №2, 88–92 бб.
6. UNESCO. (2021). The Role of Non-formal Education in Fostering Global Competencies. Paris: UNESCO Publishing.
7. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching (5th ed.). London: Pearson Education.
8. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
9. British Council. (2020). Teaching English: Global Trends and Digital Tools. London: British Council.
10. Ellis, R. (2017). Understanding Second Language Acquisition. Oxford: Oxford University Press.

ТАРИХ ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Ж.Б.Ислямғалиева,
БҚО, Тасқала ауданы
Амангелді мектеп-бөбекжай-балабақша кешенінің
тарих пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Бұл мақалада тарих пәнін оқытудағы басты мақсат – білімалушылардың деректерді жаттап алу емес, оларды өмірлік жағдайларда қолдана білу дағдысын қалыптастыру екені қарастырылады. Мақалада оқушылардың сыни ойлау, ақпаратты талдау және дәлелді пікір білдіру қабілеттерін дамытуға бағытталған тәсілдер сипатталған. Тарихи деректерді талдау арқылы оқушылар қоғамдағы өзгерістердің себеп-салдарын түсініп, азаматтық ұстанымы мен патриоттық сезімін нығайтады. Сондай-ақ заманауи технологияларды пайдалану сабаққа қызығушылықты арттырудың тиімді құралы ретінде көрсетіледі.

Түйінді сөздер: Тарихты оқыту, сыни ойлау, тарихи деректер, патриоттық тәрбие, заманауи технологиялар, зерттеу дағдылары, дереккөздермен жұмыс, ақпараттық талдау.

Мен тарих пәні сабағында оқушылардың ақпаратпен жұмыс жасау, талдау, ой қорыту, дәлелді пікір айту дағдыларын қалыптастыру мақсатында жиі қолданатын әдіс – интеллект-карталар әдісі. Бұл әдіс арқылы оқушылар тарихи кезең, оқиға немесе тұлға туралы басты мәліметтерді сызба түрінде бейнелейді.

Интеллект-карталар – бұл ақпаратты қабылдау, өңдеу және шығармашылық тапсырмаларды графикалық бейнелеу әдісі, есте сақтау мен ойлауды дамыту құралы. Негізгі идея, мәселе немесе сөз орталықта орналасады.

-Орталық идеяны бейнелеу үшін сызбалар, суреттерді қолдануға болады. Карталарды жасау үшін тек түрлі-түсті қарындаштар, маркерлер т.б. қажет.

Қолдану жолдары:

-Тарихи оқиғаларды жүйелеу: белгілі

бір дәуір немесе шайқас туралы интеллект картасын құру;

-Тарихи тұлғалардың қызметін талдау: бір тұлғаның өмірі мен жетістіктерін карта түрінде көрсету;

-Себеп-салдар байланыстарын анықтау: мысалы, Бірінші дүниежүзілік соғыстың басталу себептері мен салдарын көрсету.

«Қазақ хандығының құрылуы» тақырыбы бойынша себептері, басты тұлғалар, оқиғалар мен нәтижелер туралы тапырма беріледі. Мұғалім оқушыларға тек тақырып атауын береді, қалған мәліметті өз білімдері мен дереккөздер арқылы толтырады. Сабақ соңында тақырып бойынша толық ақпаратты жүйелейді.

«Археолог дүрбісі» әдісі

Бұл әдіс зерттеушілік тәсілге

негізделген, яғни оқушылар өз бетінше ізденеді, деректерді салыстырып, талдап, қорытынды жасауға үйренеді.

Сонымен қатар құндылықтарды бағалап, сараптайды және теорияны тәжірибемен ұштастырып, қызығушылығын арттырады.

«Археолог дүрбісі» әдісінің ерекшелігі – бұл әдіс оқушыларды зерттеуші рөліне енгізіп, тарихи немесе деректік материалды терең талдауға бағыттайды.

Зерттеу дағдысын дамыту: Оқушы археолог секілді дереккөзді (сурет, зат, құжат, карта) зерттеп, одан барынша көп ақпарат алуға тырысады.

Көру және байқағыштық қабілетін жетілдіру: Ұсақ детальдарды байқау, оларды тарихи кезеңмен байланыстыра білу.

Сыни ойлауын қалыптастыру: Табылған деректерден қорытынды жасау, себеп-салдар байланысын анықтау.

Қиял және логикалық ойлауды ұштау: Белгілі деректерге сүйеніп, тарихи оқиғаның қалай болғанын елестету.

Пәнаралық байланыс: Тарих пәнімен

қатар география, өнертану, этнография элементтері қолданылады.

Әдістің қолдану кезеңдері:

1-қадам. «Артефакт» немесе дерек ұсыну. Мұғалім тақтаға немесе экранға тарихи сурет қояды. Мысалы: Керей мен Жәнібек хандар бейнеленген миниатюра немесе Қазақ хандығы құрылған кездегі карта.

2-қадам. Бақылау және сипаттау. Оқушылар суретке мұқият қарап, кез келген детальды жазады:

- Киім үлгісі қандай?
- Қолына не ұстап тұр?
- Артқы фондағы заттар нені білдіреді?

3-қадам. Дерекпен байланысты сұрақтар. Мұғалім бағыттаушы сұрақтар қояды:

- Бұл сурет қай ғасырды көрсетуі мүмкін?
- Қандай тарихи оқиғаға қатысты?
- Бұл адамдар кім болуы ықтимал?

4-қадам. Болжау және талдау. Оқушылар өз болжамдарын айтып, суреттен көргенін тарихи оқиғамен байланыстырады.

5-қадам. Ақпаратпен салыстыру. Мұғалім қысқаша нақты деректерді береді (мысалы, Қазақ хандығының құрылу жылы, себептері, басты тұлғалары) және оқушылардың болжамымен салыстырады.

6-қадам. Қорытынды. Әр топ археолог рөлінде жұмыс істеп, өздерінің ашқан жаңалықтарымен бөліседі.

Тиімділігі: Ақпарат іздеу дағдысы бақылау кестесі бойынша оқу жылы басында 38% оқушы өздігінен дереккөз таба алса, осы әдістерді қолдану арқылы 80%-ға жетті.

Жұмысты қорғау кезінде сенімді сөйлеу деңгейі алдын ала бағалау кезінде 25% оқушы өз ойын толық жеткізе алса,

оқу жылы соңында 71%-ға жетті.

Оқушылардың сабаққа қызығушылығы сауалнама нәтижесі бойынша 85%-ы қызықты деп бағалады.

Қорытындылай келе, тиімді сабақ нәтижесінде оқушылар тарихи деректерді көру арқылы зерттеуді үйренеді, дәлелдер келтіреді, болжам жасайды, сабақ қызықты, ойын және зерттеу элементімен өтеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сарбасова Г. Тарих пәнінде оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру. – Тараз: ТарМУ баспасы, 2021
2. Әбдіғапбарова Ұ., Қоңырбаева С. Тарих пәнін оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
3. Кенжеахметова Л. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары. // Білім – №4, 2022. – 15–18 б

ТАРИХИ ДЕРЕКТЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Д.Д.Туяшева,
БҚО, Тасқала ауданы
Қ.Сәтбаев атындағы мектеп-гимназиясының
тарих пәні мұғалімі

Аңдатпа:

Мақалада жалпы білім беретін мектеп жағдайында тарихи деректермен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырудың теориялық және әдістемелік негіздері қарастырылады. Тарихи деректердің мәні, түрлері және олардың оқушылардың ғылыми ойлауын дамытудағы рөлі жан-жақты талданады. Тарихи деректі талдау, салыстыру, интерпретациялау, қорытынды жасау сияқты дағдыларды қалыптастырудың тиімді жолдары ұсынылады. Сондай-ақ RAPE, дереккөз картасы, рөлдік ойын, көрнекі материалдармен жұмыс сияқты әдістердің оқыту үдерісіндегі маңызы дәлелденеді. Зерттеу нәтижесі тарихи деректерді жүйелі қолдану оқушылардың зерттеушілік қабілетін, тарихи санасын және сыни ойлау дағдыларын арттыратынын көрсетеді.

Түйінді сөздер: *Тарихи дерек, жазбаша және материалдық деректер, деректі талдау, салыстыру әдісі, интерпретация, зерттеушілік дағды, оқыту технологиясы, визуалды дерек, статистикалық дерек, тарихи таным.*

Қазіргі білім беру жүйесі оқушылардан текдайынақпаратты қабылдауды емес, оны талдап, салыстырып, бағалап, деректер негізінде ғылыми қорытынды жасай алуды талап етеді. Тарих – оқушының сыни ойлауын, зерттеушілік қабілетін, талдау дағдысын қалыптастыруға мүмкіндігі мол пәндердің бірі. Сондықтан тарихты оқытуда тарихи деректермен жұмыс істеу дағдысы ерекше маңызға ие.

Тарихи дерек – өткен дәуірлер туралы мәлімет беретін нақты ақпарат көзі. Бұл деректер тарихи оқиғалардың шынайылығын анықтауға, оның себеп-салдарын саралауға және тарихи тұлғалардың әрекеттеріне баға беруге мүмкіндік береді. Оқушы тарихи деректі талдау арқылы тарихи танымның

логикасын үйренеді, оқиғаларға жан-жақты баға береді, ғылыми дәлелдерді қолдануды меңгереді.

Зерттеу мақсаты – мектеп оқушыларының тарихи деректермен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру жолдарын көрсету, тиімді әдіс-тәсілдерді айқындау және олардың оқыту үдерісіндегі рөлін негіздеу.

Зерттеу міндеттері ретінде келесі мәселелер анықталды:

- тарихи деректердің мәні мен түрлерін ашу;
- дерекпен жұмыс істеудің теориялық негіздерін көрсету;
- оқушыларға деректі талдатудың әдістемесін ұсыну;
- сабақта қолдануға болатын прак

тикалық тәсілдерді сипаттау.

Бұл мақалада тарихи деректерді пайдаланудың заманауи жолдары, тиімді әдістемелік үлгілер, оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамытудың тетіктері қарастырылды. Мақала ғылыми тілде, бірізді құрылымда, нақты дәлелдерге сүйеніп жазылған.

Негізгі бөлім

I. Тарихи деректердің мәні және олардың білім берудегі рөлі

Тарихи дерек – тарихи шындықтың ізі, өткен кезеңнің куәгері. Деректердің көмегімен адамзат тарихының сан қилы кезеңдері туралы мәлімет алуға, олардың пайда болу, даму және өзгеру заңдылықтарын түсінуге болады. Ғалымдар деректерді тарихи танымның негізгі құралы деп есептейді, себебі тарих дерексіз құрылмайды және зерттеу дерекке сүйенбей жүргізілмейді.

Тарихи деректердің оқушы біліміндегі рөлі ерекше. Олар:

- оқушыға шынайы тарихи бейнені қалыптастыруға көмектеседі;
- тарихи уақыт пен кеңістікті елестетуге жағдай жасайды;
- оқиғалардың өзара байланысын түсіндіреді;
- оқушының зерттеушілік қабілетін дамытады;
- логикалық, талдау және салыстыру дағдыларын қалыптастырады.

Тарихты тек оқулық мәтіні арқылы ғана емес, дерек арқылы үйрету – оқушыны белсенді таным процесіне енгізеді. Ол деректі өзі зерттеп, оның мәнін ашуға талпынады. Бұл білім алушының өз бетімен жұмыс жасау мәдениетін қалыптастырудың бастамасы.

II. Тарихи деректердің түрлері

Тарих ғылымы деректерді бірнеше топқа бөледі. Оқытудың мазмұнын дұрыс құру үшін олардың әрқайсысының

ерекшелігін білу қажет.

1. Жазбаша деректер

Жазбаша деректерге жылнамалар, ресми құжаттармен заңдар, ғұмырнамалар, хаттар және дипломатиялық материалдар, газет мақалалары жатады. Бұл деректер тарихи оқиғаларды нақты уақытпен байланыстырады, оқиғаның себептері мен салдарын түсінуге мүмкіндік береді.

2. Материалдық деректер

Археологиялық қазба жұмыстары нәтижесінде табылған еңбек құралдары, әшекейлер, тұрмыстық заттар, қару-жарақ, нумизматикалық материалдар материалдық деректің негізгі үлгілері. Олар өткен қоғамның мәдениеті, шаруашылығы, тұрмыс-тіршілігі, технологиялық деңгейі туралы маңызды мәлімет береді.

3. Ауызша деректер

Аңыздар, жырлар, шежірелер, халық ауыз әдебиеті үлгілері – қазақ қоғамындағы маңызды дереккөздер. Олар халықтың дүниетанымы, салт-дәстүрі, рухани мәдениеті туралы мәлімет береді.

4. Көрнекі деректер

Карталар, суреттер, фотосуреттер, бейнематериалдар, тарихи кинолар оқушылар үшін өте тиімді. Себебі визуалды материал есте жақсы сақталады.

5. Статистикалық деректер

Кестелер, диаграммалар, сандық есептер – қоғамның демографиялық, экономикалық, әлеуметтік жағдайын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл дерек түрлерінің барлығын сабақта жүйелі қолдану – оқушылардың тарихи ойлауын қалыптастырудың негізгі шарты.

III. Тарихи дерекпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырудың оқу-әдістемелік негіздері

Дерекпен жұмысты дұрыс ұйымдастыру оқу процесінің сапасын арттырады. Мұғалім оқушыға дерекпен

жұмыс істеудің жолдарын үйретуі тиіс.

1.Талдау дағдыларын қалыптастыру

Оқушы деректің құрылымын, мазмұнын, негізгі ойын анықтай алуы қажет.

Бұл үшін келесі тапсырмалар қолданылады:

- дерек мәтініндегі негізгі ұғымдарды белгілеу;
- автордың көзқарасын анықтау;
- деректегі басты ақпаратты табу;
- басты және қосымша ақпаратты ажырату.

2.Салыстыру дағдысын қалыптастыру

Оқытуда бір оқиға туралы әртүрлі деректер беріліп, оқушы ұқсастық пен айырмашылықты анықтауы тиіс.

Мысалы:

- екі құжаттағы ұқсастықтар;
- әр автордың көзқарасының қай жері сәйкес, қай жері өзгеше;
- тарихи тұлғаларды салыстыру.

3.Интерпретация жасау дағдысы

Оқушы деректегі ақпаратты өз сөздерімен түсіндіріп, өзіндік пікір қалыптастыруы тиіс. Бұл – сыни ойлау дағдысының дамуын көрсетеді.

4.Қорытынды шығару дағдысы

Деректерді талдау негізінде жинақталған ақпаратты жүйелеп, ғылыми тұжырымды қалыптастырады. Бұл дағдылар Bloom таксономиясының жоғары деңгейіне сәйкес келеді.

IV.Тарихи деректермен жұмыс істеудің тиімді әдістері

1.RAPE немесе RARE әдісі

(Author – Автор, Purpose – Мақсат, Context – Контекст, Meaning – Мәні)

Оқушы деректі төрт қырынан талдайды:

- автор кім?
- не үшін жазды?
- қандай жағдайда жазылды?

– негізгі мәні неде?

2.«Дереккөз картасы» әдісі

Бұл әдісте оқушы деректен алынған ақпаратты кестеге толтырады. Мысалы:

- дерек шыққан кезең;
- географиялық аймақ;
- оқиға мазмұны;
- маңызды адамдар.

3.Рөлдік ойын

«Тарихи сот», «Тарихи кейіпкер атынан сөйлеу» сияқты тапсырмалар оқушыны эмоционалды және интеллектуалды тұрғыдан дамытуға ықпал етеді.

4.Интерактивті карталармен жұмыс

Цифрлық ресурстарды пайдалану оқушының кеңістік ойлауын дамытады.

5.Сурет пен фотосурет талдау

Оқушы бейнеден тарихи кезең, бейнеленген адамдар, оқиғалар туралы ақпарат анықтайды.

6.Статистикалық деректерді талдау

Диаграмма мен кестелер арқылы оқушы нақты сандық ақпаратпен жұмыс істейді. Бұл логикалық ойлауды дамытады.

V.Оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамытудағы тарихи деректердің рөлі

Зерттеушілік қабілет – оқушының дерек іздеу, сұрыптау, талдау, дәлелдеу, қорытынды жасау амалдары арқылы дамитын күрделі дағды.

Зерттеу процесінің кезеңдері:

1. Тақырыпты таңдау
2. Дерек жинау
3. Деректі талдау
4. Ғылыми болжам жасау
5. Қорытынды шығару
6. Жобаны қорғау

Бұл – оқушыны зерттеуші тұлға ретінде қалыптастыратын процесс.

Қорытынды

Тарихи деректермен жұмыс істеу – оқушының тарихи санасын қалыптастырудың, ғылыми ойлау жүйесін

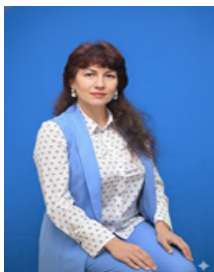
дамытудың, зерттеушілік дағдысын жетілдірудің ең маңызды жолдарының бірі. Деректерді талдау, салыстыру, интерпретациялау – оқушыны ойлауға, дәлелдеуге, өз пікірін қалыптастыруға үйрететін күрделі әрі құнды процесс.

Сабақта тарихи деректерді жүйелі қолдану оқушыны пассив тыңдаушыдан белсенді зерттеушіге айналдырады. Бұл білім берудің қазіргі заман талаптарына толық сәйкес келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қойгелдиев М. Тарихтану негіздері. – Алматы, 2018.
2. Жұмаділдаев Қ. Қазақстан тарихын оқыту әдістемесі. – Астана, 2020.
3. Айтмұханбетов Б. Тарихи деректермен жұмыс істеу жолдары. – Алматы, 2017.
4. ҚР Білім стандарты. Тарих пәні, 2023.
5. Wineburg S. Historical Thinking and Other Unnatural Acts. – University of Wisconsin Press, 2001.

ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КАЗАХСКОГО ТАНЦА

О.Ф.Гузъ,
Педагог-исследователь
Детская музыкальная школа
им. Д.Нурпеисовой, г.Уральск

Андатпа:

Қазақ биінің қазіргі дамуы заманауилыққа ұмтылу барысында оның төл болмысын жоғалту қаупімен бетпе-бет келіп отыр. Мәдени мұраны сақтау үшін дәстүрлі хореографиялық материалдарды жинау, жүйелеу, құжаттау және стандарттау бағытындағы жұмысты күшейту қажет. Сонымен қатар, үстірт емес, терең ғылыми интерпретация жасай алатын хореограф-зерттеушілердің жаңа буынын даярлау маңызды. Тағы бір маңызды бағыт – халықаралық мәдени бағдарламалар мен фестивальдерге белсенді қатысу арқылы қазақ биінің әлемдік мәдени кеңістіктегі орнын нығайту.

Түйінді сөздер: қазақ биі, дәстүрлі хореография, мәдени мұра, хореограф-зерттеуші, халықаралық фестивальдер

Культурный код нации

Казахский танец – это не просто набор движений, это живая летопись кочевого народа, его генетический код и отражение богатой истории. Уходящий корнями в быт, обряды и природу Великой Степи, казахский танец сегодня переживает период возрождения и активной интеграции в мировое хореографическое пространство.

Наша задача – не только сохранить его уникальную самобытность, основанную на пластике, грации и сильном характере, но и обеспечить его устойчивое развитие в XXI веке. Этот путь сопряжен как с серьёзными вызовами, так и с невероятными перспективами.

Ключевые вызовы в развитии казахского танца

Современное развитие казахского танца

сталкивается с рядом фундаментальных проблем, требующих незамедлительного внимания:

2.1. Сохранение традиционной основы и методики

Главный вызов – риск утраты аутентичности в погоне за современностью.

Недостаток фиксации и систематизации: Из-за кочевого образа жизни традиции не всегда были записаны. Методические материалы порой фрагментарны, что усложняет стандартизацию преподавания и обучения в области этнохореографии.

Стилизация против аутентичности: Существует риск подмены подлинного народного танца поверхностной стилизацией. Как отмечают эксперты, важно отличать национальную

принадлежность от понятия «неказахский танец», который может быть просто внешней стилизацией, а не глубоким осмыслением традиций.

Кадровый вопрос: Необходимость повышения квалификации преподавателей и балетмейстеров, которые должны держать «эстетический вкус и ментальный ориентир», не забывая об уникальности.

2.2. Образовательные и исследовательские проблемы

Объем преподавания: В советское время казахскому танцу отводилось меньше часов в учебных программах по сравнению с классическим и народно-сценическим танцем. Несмотря на «расцвет» интереса сейчас, содержание курса и методика преподавания остаются предметом дискуссий.

Дефицит научной базы: Недостаточное количество глубоких научных исследований и работ, раскрывающих вопросы режиссуры и педагогики казахского танца в современных условиях.

Перспективы и точки роста

Несмотря на вызовы, казахский танец обладает огромным потенциалом для развития и имеет все шансы укрепить свои позиции на мировой арене.

3.1. Возрождение и международное признание

Рост интереса к наследию: С приобретением суверенитета начался «расцвет» национальных искусств. Сегодня все больше людей, включая молодых исследователей, уделяют внимание традиционной хореографии, отражающей культурное многообразие страны.

Мировая сцена: Казахский танец уверенно занимает свою нишу, становясь одним из самых грациозных и колоритных направлений. Победы на

международных конкурсах и фестивалях доказывают его растущую популярность и востребованность за рубежом.

Символизм и образность: Казахский танец богат яркими образами, отражающими сильное женское начало (пластичные движения рук и корпуса) и мужское мастерство (акробатические элементы, «джигитовки»). Эта глубокая символика понятна и привлекательна для международного зрителя.

3.2. Интеграция и инновации

Развитие сценической интерпретации: Молодые балетмейстеры привносят новые принципы в постановки, строго придерживаясь при этом характера народной хореографии. Это путь корректного использования новых достижений хореографии без потери сути.

Научно-образовательная поддержка: Создание специализированных учреждений, как Казахская национальная академия хореографии, позволяет активно заниматься обучением и исследованием национального танца. Выпуск профильных книг вносит вклад в сохранение национальной идентичности и продвижение искусства. Например, книга, созданная Qazaq Ballet Creative Lab «Казахский танец сквозь века» представляет собой научно-исследовательский проект, охватывающий историю казахского танца, его эволюцию и актуальное состояние. Авторами 29 статей по факту коллективной монографии стали влиятельные деятели искусства и науки Казахстана, Турции и Америки. Книга являет собой существенный вклад в сохранение национальной идентичности, продвижение народного казахского танца и его интеграцию в мировое культурное сообщество. Немаловажно ее значение и в развитии издательского дела.

Цифровая платформа: Централизация

танцевальных событий и клубов в едином цифровом ресурсе может способствовать популяризации и обмену опытом, а также интеграции в мировое культурное сообщество.

Заключение

Казахский танец — это бесценное национальное достояние. Его развитие сегодня зависит от баланса между сохранением многовековых традиций и смелой, но вдумчивой инновацией.

Ключевые направления для дальнейшей работы:

Систематизация методики: Усиление работы по сбору, фиксации и стандартизации традиционного хореографического материала.

Кадровая политика: Подготовка нового поколения хореографов-исследователей, способных к глубокой, а не поверхностной интерпретации.

Международное продвижение: Активное участие в мировых культурных программах и фестивалях для укрепления позиций на международной арене.

Только руководствуясь исторически сложившимися традициями и относясь к танцу как к элементу общечеловеческой культуры, мы сможем обеспечить его долговечное и яркое будущее.

Использованная литература:

1. Айдарова А. Т. Казахский народный танец: история, традиции, современность. – Алматы: Өнер, 2015.
2. Жуманиязов К. Ш. Этнохореография Казахстана: проблемы сохранения и развития. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
3. Исмаилова Л. С. Национальная идентичность в казахской хореографии // Вестник искусствознания. – 2020. – №3. – С. 45–52.
4. Кабдолова Г. К. Танцевальная культура кочевых народов Великой степи. – Астана: Фолиант, 2016.
5. Мухамеджанова А. Р. Проблемы аутентичности в современной народно-сценической хореографии // Культура и искусство. – 2019. – №2. – С. 78–84.
6. Qazaq Ballet Creative Lab. Казахский танец сквозь века. – Астана, 2023.
7. Сагдиева Н. Е. Современные тенденции развития национального танца Казахстана // Хореографическое образование. – 2021. – №1. – С. 12–19.
8. Тлеубердиева М. А. Роль образовательных учреждений в сохранении хореографического наследия // Педагогика искусства. – 2022. – №4. – С. 60–66.

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ «ДЕНСАУЛЫҚ ЖОЛЫ» ЖОБАСЫ

У.Б.Туресаева,
БҚО, Бөрлі ауданы
№7 «Айналайын» бөбекжайының тәрбиешісі,
педагог-сарапшы

Андатпа:

«Денсаулық жолы» жобасы инновациялық технологиялар негізінде салауатты өмір салтын қалыптастыруға, аурулардың алдын алу мен ерте диагностикуаны жетілдіруге бағытталған. Жоба телемедицина, жасанды интеллект, биосенсорлар, мобильді қосымшалар және смарт-құрылғыларды пайдалану арқылы адам денсаулығын үздіксіз бақылауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар білім беру мекемелері мен жұмыс орындарында денсаулық сақтау мәдениетін дамытуға, цифрлық платформалар арқылы жеке медициналық кеңес алуға және экологиялық факторлардың денсаулыққа әсерін талдауға басымдық береді.

Түйінді сөздер: денсаулық сақтау, инновациялық технологиялар, салауатты өмір салты, телемедицина, жасанды интеллект, цифрлық денсаулық.

«Инновациялық технологиялар – Денсаулық жолы» жобасы – болашақтың медициналық мәдениетіне жол ашатын, денсаулықты сақтау мен нығайтудағы жаңа мүмкіндіктерге бағытталған кешенді бастама. Инновациялық әдістер мен цифрлық шешімдерді тиімді пайдалану арқылы қоғамның әл-ауқатын арттыру, ұлт денсаулығын нығайту және ұзақ өмір сүру сапасын қамтамасыз ету – жобаның басты нәтижесі болмақ.

Жобаның мақсаты: Баланың денсаулығын сақтаудың, салауатты өмір салтын ұйымдастыру мен бала денсаулығын шындалудың мүмкіндіктерін қарастыру болып табылады. Балабақшамызға жаңа инновациялық денсаулық сақтау технологиясының түрлерін енгізу, бала денсаулығы деңгейін нығайту және көтеру, педагогтерді, ата-аналарды және олардың балаларын дене шынықтыру

мен салауатты өмір салтына тарту. Мектепке дейінгі білім беру мекемесі жағдайында СӨС сенімдері мен әдеттерін қалыптастыру.

Жобаның міндеттері:

- Балаларға денсаулық, құндылық туралы жалпы түсінік беріңіз. Балалардың өз денесінің жай-күйі туралы түсініктерін кеңейтіңіз. Денеңізді біліңіз, денсаулығыңызды қорғауға үйретіңіз және оған қамқорлық жасаңыз.

- Балаларға салауатты өмір салтын қалыптастыруға, гигиеналық дағдыларды қалыптастыруға көмектесу.

- Мектеп жасына дейінгі балалардың тамақтану, оның маңыздылығы, денсаулық пен тамақтанудың өзара байланысы туралы білімдерін кеңейтеді.

Өзектілігі: Қазіргі уақытта ол табиғи және әлеуметтік ортадағы өзгерістермен тез сипатталады. Сонымен қатар әр

адамның физикалық, психикалық, мәдени, моральдық және басқа да өзгерістеріне әкеледі. Сондықтан бүгінгі таңда өзекті мәселе балалардың денсаулығын нығайту болып табылады.

Денсаулық толық физикалық, психикалық және әлеуметтік әл-ауқат, адамның өмірінде белсенді болуға, әртүрлі іс-әрекеттерде жетістікке жетуге мүмкіндік беретін дененің үйлесімді жағдайы ретінде қарастырылады.

Табиғатпен үйлесімділікке қол жеткізу үшін бала кезінен бастап өз денсаулығына қамқорлық жасауды үйрену керек.

Білім беру ұйымдарында мектеп жасына дейінгі балаларда өз денсаулығын сақтау және оны салауатты өмір салтымен таныстыру арқылы нығайту қажеттілігі туралы мотивтерді, тұжырымдамаларды, сенімдерді қалыптастыру өте маңызды.

Балалармен жұмыс. Денсаулық туралы әңгіме жүргізу

Қатысушылар: балалар, педагогтер

Балалардың жас ерекшелігі: ортаңғы топ тәрбиеленушілері

Күтілетін нәтиже:

-Педагогтер мен балалардың «денсаулық» ұғымын білуі және өмір салтының денсаулық жағдайына әсері;

-Қазіргі өмір жағдайларына бағдарлану деңгейін арттыру;

-Балалардың денсаулығын нығайту.

1.«Тыныс алу жаттығуы». Жәй әуенді тыңдай отырып, балалар қабырғааралық бұлшық еттерін қатайта біледі. Бар назарын солардың қозғалысына аударып, өкпенің ортаңғы бөлімдерін тыныс алу арқылы қамтамасыз ете біледі.

Құрал-жабдықтар:

Түтікше, бес саусақ, релаксация әуені, шар, т.б.

2.«Құрттың үйін тап» (тыныс алу жаттығуы). Балалар тыныс алу бұлшық еттерін және мұрын қуыстарындағы

тыныс алу жолдарын шынықтыра біледі. Үстел үстіне дөңгелене отырып, құртты ішкі демін тартып, сыртқа үрлеу арқылы жүргізе алады.

Құрал-жабдықтар:

Түтікшемен тыныс алу

3.«Массаж жолы». Көркем сөз арқылы жаттығу жасай алады.

Әдемі ирек жолдармен

Лақтарша біз ойнақтап

Тастан-тасқа секіріп

Жалаң аяқ жүреміз.

Табанға біз нүктелі

Массаж жасау білеміз.

Құрал-жабдықтар: Массажды алаша, массажды табан, шишки, т.б.

4.«Стретчинг». Стретчинг – барлық бұлшық ет топтарын қарқынды созуға бағытталған. Созылу ерекшелігі бұлшық еттерді созып, олардың кеңдігінің өсуіне кедергі жасайды.

Құрал-жабдықтар: Стретчинг алашасы

5.«Степ-аэробика». Аэробика – жүрек-тамыр және тыныс алу жүйесінің жұмысына бағытталған үздіксіз кешенге біріктірілген музыкалық сүйемелдеумен орындалатын жалпы дамыту және би жаттығуларының жүйесі.

Құрал-жабдықтар:

Степ-аэробика тақтай шалары

6.«Емдік шөптер». Балалар емдік қасиеті бар шөптерді біледі. Өсімдіктердің әрқайсысын дұрыс атай алады, пайдалану жолдарын біледі. Емдік шөптің шипалы қасиеттері жайлы түсініктері қалыптасады.

Құрал-жабдықтар: түймедақ, зерде

7.«Су-Джок сақиналары». Сақиналар көмегімен балалар саусақтары мен алақандарын уқалауды ұнатады. Бұл бүкіл денеге пайдалы әсер етеді, иммунитетті арттырады, сонымен қатар саусақтардың ұсақ моторикасын дамытады, сөйлеуі дамиды.

Құрал-жабдықтар: Су-Джок сақиналары
8.«Су-Джок доптары». Су Джок – массаждың бір саласы. «Су Джок» терапиясы – аяқ-қолды қолдану арқылы емдеу әдісі. «Су-Джок» терапиясын өзіне-өзі көмек көрсету әдістеріне жатқызуға болады.

Құрал-жабдықтар: Су-Джок доптары
 «Инновациялық технологиялар – Денсаулықжолы» жобасы қоғамдағы өзекті мәселелердің бірі – адам денсаулығын сақтау мен нығайту саласында инновациялық тәсілдерді кеңінен енгізуге бағытталған маңызды бастама. Жоба нәтижесінде анықталғандай, заманауи технологиялардың денсаулық сақтау жүйесіне енуі медициналық қызмет сапасын арттырумен қатар, аурулардың алдын алу мен ерте диагностика мүмкіндігін айтарлықтай кеңейтеді.

Телемедицина, жасанды интеллект, мобильді қосымшалар, смарт-сағаттар мен биосенсорлар сияқты инновациялық құралдар азаматтарға өз денсаулығын бақылауға, өмір салтын оңтайландыруға және дер кезінде дәрігерлік көмек алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар жоба барысында экологиялық жағдай мен адамның физикалық белсенділігі арасындағы өзара байланысқа назар аударылып, қоршаған ортаның сапасы мен өмір салтының денсаулыққа тигізетін әсері зерттелді. Бұл бағытта алынған нәтижелер экологиялық мәдениетті арттырудың және салауатты өмір салтын қалыптастырудың маңыздылығын көрсетті.

Инновациялық технологиялар тек медициналық қызмет көрсету процесін автоматтандыру құралы ғана емес, сонымен бірге қоғамның денсаулық мәдениетін жаңаша қалыптастырудың тиімді тетігі болып отыр. Мұндай жобалар арқылы цифрлық сауаттылық

деңгейі жоғары, өз денсаулығына жауапкершілікпен қарайтын жаңа буын қалыптасады.

«Денсаулық жолы» жобасы – еліміздің денсаулық сақтау саласында цифрлық трансформацияны жеделдетуге, халықтың өмір сапасын арттыруға және ұзақ, сапалы өмір сүру қағидатын орнықтыруға бағытталған стратегиялық маңызы бар жоба. Инновациялық технологияларды тиімді пайдалану арқылы болашақта қоғамның медициналық әлеуетін күшейтіп, ұлт саулығын қамтамасыз етуге толық мүмкіндік бар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сатыбалдиева Г. К., Тәжібаева А. Б. Білім беру мен денсаулық сақтау салаларындағы инновациялық технологиялар. – Алматы: Қазақ университеті, 2022. – 156 б.
2. Жолдасова А. Р. Инновациялық технологиялар және олардың қоғам дамуына әсері. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021. – 184 б.
3. Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі. Цифрлық денсаулық сақтау концепциясы (2020-2025). – Астана, 2020.
4. Әлмағамбетова Ж. С. Инновациялық білім беру және салауатты өмір салтын қалыптастыру технологиялары. – Шымкент: ОҚМПУ баспасы, 2023. – 132 б.